

Tadqiqot **uz**

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ

2020

- » Хуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидағи изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимида тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

No15
30 апрель

conferences.uz

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 15-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
2-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
15-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ ОНЛАЙН
КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-2**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN 15-MULTIDISCIPLINARY
ONLINE DISTANCE CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND
PRACTICAL RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-2**

ТОШКЕНТ-2020

**УЎК 323(575.1)(063)
КБК 66.3(5Ў)я43
Й-18**

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2020]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 15-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 30 апрел 2020 йил. - Тошкент: Tadqiqot, 2020. - 279 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётта жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга багишланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илгор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳтил қилинган конференцияси.

Маъсул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1.Хукуқий тадқиқотлар йўналиши

Юсувалиева Рахима Профессор в.б.,ю.ф.н. (Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2.Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Норматова Дилдора Эсоналиевна, доцент (Фаргона давлат университети)

3.Тарих саҳифаларидағи изланишлар

Чарiev Турсун Хуваевич Доцент (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

4.Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманганд мухандислик-қурилиш институти)

5.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Воҳидова Мехри Хасanova, Phd (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

6.Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш худудий маркази)

7.Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар

Абдумажитова Дилдора Раҳматуллаевна, PhD (Тошкент Молия институти)

8.Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши

Тоштемиров Отабек Абидович (Фаргона политехника институти)

9.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

10.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Нормирзаев Абдуқаюм Раҳимбердиевич, доцент (Наманганд мухандислик-қурилиш институти)

11.Физика-математика фанлари ютуқлари

Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич, доцент (Наманганд мухандислик-технология институти)

12.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Маматова Нодира Мухтаровна Т.Ф.д., доцент (Тошкент давлат стоматология институти)

13.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

14.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

15.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Сувонов Боймурод Ўралович, доцент

(Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

16.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Қаҳҳоров Ўқтам Абдурахимович Phd доцент (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

17.Давлат бошқаруви

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

18.Фармацевтика

Абдуназаров Ахлиддин - PhD, (Наманган давлат университети)

19.Ветеринария

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

20.География

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

21.Мусиқа ва ҳаёт

Султанова Зухра - (Наманган давлат университети)

22.Жисмоний тарбия ва спорт

Мадаминов Баходир - п.ф.н, (Наманган давлат университети)

23.Тасвирий санъат ва дизайн

Жаббаров Ботиршер - доцент, (Наманган давлат университети)

24.Адабиёт

Сулаймонов Мўминжон- ф.ф.н, доцент, Наманган давлат университети

25.Журналистика

Каримова Фаридахон - ф.ф.н, доцент, Наманган давлат университети

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъудлар.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

Page Maker\Верстка\Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций научных журналов. [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)

ООО Tadqiqot, город Ташкент,

улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,

Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

ТАРИХ САҲИФАЛАРИДАГИ ИЗЛANIШЛАР

1. Abdullayeva Marg'uba, Исмонова Моҳидилхон	
RUS TILI TARIXIGA QISQACHA EKSKURSIYA.....	12
2. Ермуродов Бекзод Ҳасанбой ўғли, Усмонова Ҳурматой Олимжоновна	
ЎЗБЕКИСТОНДА ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ СОҲАСИДАГИ ЎЗГАРИШЛАР.....	13
3. Matjanova Baxtigul Saparbay qizi,	
HISTORY OF ENGLISH LITERATURE.....	15
4. A.X.Nigmatov	
TARIXIY MANBALARDA ILK SULTON MAHMUD G'AZNAVIY SIYMOSINING AKS ETTIRILISHI.....	16
5.Tadjibayev Nozim, Mahmudov Qahramon	
DUKCHI ESHON QO'ZG'ALONI.....	19
6. Usmonova Mathuba Nosirovna,	
"TEMUR TUZUKLARI"-AMIR TEMUR DAVRIDAGI HARBIY SAN'AT TARIXI BO'YICHA MUHIM MANBA.....	22
7.Xudaybergenova Marhabo Baxodir qizi	
TARIXIMIZ VA MILLIY QADRIYATLARIMIZNI DUNYOGA TANITISH BORASIDAGI INNOVATSION G'OYALAR.....	24
8.Алоҳунов Алишер Аҳмаджонович	
ФАРФОНА АҲОЛИСИ ҚАДИМГИ ДИНИЙ ТУШУНЧАЛАРИНИНГ АЙРИМ ЎЗИГА ХОС ЭЛЕМЕНТЛАРИ.....	25
9.Исақова Мухайё Абдувоҳидовна	
ТАРИХ ВА ХУҚУҚ ФАНЛАРНИ ЎҚИТИШДА ИНТЕРФАОЛ МЕТОДЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ САМАРАЛИ ЙЎЛЛАРИ.....	27
10.Исматуллаева Барно	
МОЗИЙГА НАЗАР.....	29
11.Исомитдинова Шахлоҳон Жамолиддинова	
ТЕМУРИЙЛАР ДАВРИДА МАЬНАВИЯТ ВА МАЪРИФАТНИНГ РИВОЖЛАНИШИ.....	30
12.Ҳамаев Нодирбек	
ИСТИҚЛОЛЧИЛИК ҲАРАКАТИ ТАРИХИННИНГ МАТБУОТДА ЁРИТИЛИШИ ВА УНИНГ ЎРГАНИЛИШИ.....	31
13.Равшанов Шерзод Раҳматович	
ФАРФОНА ВОДИЙСИ МАДРАСАЛАРИ ТАРИХИДАН (XIX АСРНИНГ ИККИНЧИ ЯРМИ-XX АСР БОШЛАРИ).....	34
14.Саттаров Акрам Мадаминович	
ИККИНЧИ ЖАХОН УРУШИДАН СҮНГ ЎЗБЕКИСТОНДА ЯНГИ ЎЗЛАШТИРИЛГАН ЕРЛАРГА АҲОЛИНИ КЎЧИРИЛИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ МАСАЛАЛАРИ.....	36
15. Nuraliyeva Parvina, Davronova Gulhayo,Agzamova Dinoraxon	
INSON HUQUQLARI TUSHUNCHASINING RIVOJIDA QADIMGI SHARQ MANBALARINING O'RNI.....	38
16. Тошбулатов Бекзод Шуҳратович	
ТИББИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИ ТАРИХИГА НАЗАР.....	40
17. Тоштемирова Нигора Дишподовна	
СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ ТИЗИМИДА АЁЛЛАР САЛОМАТЛИГИ.....	42
18. Аҳмедов Бекзод Абдираҳмонович	
ЎЗБЕКИСТОНДА ҚОРАҚЎЛЧИЛИК СОВХОЗЛАРИ ТАРИХИ.....	44

19.Ibroimova Sevara Abduraximovna	
BUGUNGI KUNDA PEDAGOGIK TEXNALOGIYALARNING AHAMIYATI VA ULARNI TARIX DARSLARIDA QO'LLANILISHI.....	46
20. Asraboyeva Zarifa Latifjonovna,	
TARIX DARSLARIDA "TUSHUNCHALAR" HAMDA "BRIFING" METODLARIDAN FOYDALANISH.....	49
21. Bozorov Shuxrat Salaydinovich	
XIX ASR OXIRIDA BUXORODA RO'Y BERGAN IJTIMOIY-SIYOSIY TUZUM HAQIDA AHMAD DONISH QARASHLARI.....	51
22.Iminjanov Boburmirzo	
USMONIYLAR DAVLATI BOSHQARUVIDA VOLIDA SULTONLARNING O'RNI VA AHAMIYATI.....	53
23.Jabberganov Hayotbek Xeyitovich.	
SAXOVATPESHALIK-MILLIY QADRIYAT.....	54
24.Madraximova Komila, Qurbanbayeva Zaynura	
DUNYO DINLARIDA O'ZARO BOG'LIQLIKlar.....	55
25.Mahkamova Laylo Xudergenovna,	
KO'RGAZMALI QUROLLAR TARIXIY BILIMLARNING MUXIM MANBALI.....	57
26.Mirzakulova Feruza Muhibbdinovna	
ABAY QO'NANBOYEVNING IJTIMOIY-SIYOSIY FAOLIYATI HAMDA QOZOQ MA'NAVIYATI - MARIFATI SHAKLLANISHIDA TUTGAN O'RNI.....	59
27.Murotov Sherzod Xursanboyevich	
O'QUVCHILARGA TARIXIY MATERIALLARNI TUSHUNTIRISH TURLARI.....	61
28.Nematov Sarvar Ilhom o'g'li	
SAMARQAND VA UNING ATROFLARI UCHUN BO'LGAN JANGLAR (MANBA TAHLILIDA).....	63
29.Qahharova Maxtuma Sharifjon qizi,	
TARIX FANINI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA INNOVATSIYALAR.....	65
30.Samandarova Dilovar Saidovna,	
BUYUK AMIR TEMUR MEROSI - MA'NAVIYATIMIZ KO'ZGUSI.....	67
31.Shamatova Rohatxon Rustamovna	
TARIX DARSLARIDA O'RTA ASR SHARQ MUTAFFAKIRLARINING ASARLARINI O'RGANISHNI TASHKIL ETISH. (AL-XORAZMIY ASARLARI MISOLIDA).....	69
32. Шаропова Гулшана Ўқтамовна	
ТАРИХ ДАРСЛАРИДА ИНТЕРФАОЛ УСУЛЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ АҲАМИЯТИ.....	71
33. Sobirov Zokirjon Ibadullayevich, Otajonova Sultonposhsha Maratovna	
"TEMUR TUZUKLARI"DA DAVLATCHILIK MASALALARI.....	74
34.Turdiyeva Ozoda Ramazonovna,	
YOSHLARNI TURLI TAHIDLARDAN ASRASHDA TA'LIM SIFATINING AHAMIYATI.....	76
35.Yarmatova Husnobod Mustafoyevna	
TARIX DARSINI O'QITISHDA INTERFAOL USUL VA TEXNOLOGIYALAR.....	78
36.Agzamova Muhabbat Mirtoxirovna	
ЎРТА АСР МУАРРИХИ ИБН ЖАРИР ТАБАРИЙНИНГ ТАРИХ ИЛМИГА ҚЎШГАН ХИССАСИ.....	80
37.Гаффорова Дилбар Ҳасановна, Гаффорова Нигора Ҳасановна	
ҚУРОҚ САНЪАТИНИНГ РАМЗИЙ МАҲНОЛАРИ ТАЛҚИНИ ВА ТАРИХИГА НАЗАР.....	82

38. Маҳмудова Муаттар Иброҳимовна	
ИСҲОҚҲОН ЖУНАЙДУЛА ХЎЖА ЎҒЛИ ИБРАТ.....	84
39. Парниев Турғун Нормўминович	
ҚАДИМГИ БАҚТРИЯ.....	86
40. Рассақов Жаҳонгир Насимжон ўғли	
ЖАРҚҮТОННИНГ ПИКТОГРАФИК ЁЗУВЛАРИ.....	90
41. Раҳматов Хайрулла Бозорбоевич	
ТАРИХИЙ-МАДАНИЙ МЕРОС МОДДИЙ ВА НОМОДДИЙ ЕДГОРЛИКЛАРИНИ УЧ ЎЛЧОВЛИ РЕКОНСТРУКЦИЯСИННИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ.....	93
42. Турдиқулова Фарогат Набиевна	
ТАРИХ ДАРСЛАРИДА БАДИЙ АДАБИЁТЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ.....	96
43. Уснатдинова Дилбархан	
МИЛЛИЙ ОЗЛИКТИ АНЛАЎДА ТАРИЙХЫЙ ЕСТЕЛИКЛЕРДИН АҲМИЙЕТИ..	98
44. Ҳудойқулов Тўймурод Бекмуродович	
БУХОРО МУДОФАА ДЕВОРЛАРИ ТЎФРИСИДА В. В. БАРТОЛЬДНИНГ ҚАЙДЛАРИ.....	100
45. Шарипова Наргизахон Абдуқаҳхоровна	
ЎЗБЕКИСТОНДА ПЕДАГОГИК БИЛИМ ЮРТЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШ ЖАРАЁНИ(1945-1965 йиллар).....	102
46. Ernazarov Rustamjon Abdinazarovich	
THE FEATURES OF THE AMERICAN FOREIGN POLICY IDENTITY AFTER 2001.....	105

СОЦИОЛОГИЯ ВА ПОЛИТОЛОГИЯНИНГ ЖАМИЯТИМИЗДА ТУТГАН ЎРНИ

1. Aramov Jamshid	
TOPIC: THE ARAB-ISRAELI CONFLICT: CAUSE, EFFECT, CONSEQUENCES...108	
2. Hojiyeva Shahnoza Yoqubjonovna, Alionova Shahzoda Nodirjon qizi	
DEVELOPING SPEAKING SKILLS IN LEARNING ENGLISH.....110	
3. Mirzakulova Feruza	
PROTECTING YOUTH INTERESTS AND STRENGTHENING THEIR SOCIAL PROTECTION DURING THE GLOBAL FINANCIAL CRISES.....113	
4. Farxod Norboyev	
PEDAGOGLAR INNOVATSION FAOLIYATIDA YUZAGA KELADIGAN PSIXOLOGIK TO'SIQLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI.....115	
5. АБДУШАХИДОВ НОДИР БАХРОМОВИЧ,	
СУВ РЕСУРСЛАРИНИ БОШҚАРИШ ВА УЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ СИЁСАТИ ТАҲЛИЛИНИНГ НАЗАРИЙ -МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ.....119	
6. Азизхон Ахмедов Муҳсинжон ўғли	
ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТИ ОРГАНЛАРИ ИНФОКОММУНИКАЦИЯ ТИЗИМИДА БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИЯСИ.....122	
7. Исройл Салолов	
"МИЛЛИЙ ТИКЛANIШ" ДЕМОКРАТИК ПАРТИЯСИ - ЁШЛАР КЎМАКЧИСИ..124	
8. Мамадалиев Жобир Ёқубхонович,	
МИГРАЦИЯ ЖАРАЁНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ.....125	
9. Ортиков Кудрат Сайдкулович	
ИСТОКИ НАЧАЛА ПОЛИТИЧЕСКОГО КРИЗИСА В АФГАНИСТАНЕ.....128	

10. Курбанов Э.	
ЖАМИЯТНИ ДЕМОКРАТЛАШТИРИШНИНГ ДОЛЗАРБЛИГИ МАСАЛАЛАРИГА ДОИР ҚАРАШЛАР.....	134
11. Шералиев Алишер Мухидинович	
ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ МАҲАЛЛИЙ КЕНГАШЛАРИ ДОИМИЙ КОМИССИЯЛАРИНИНГ МАҲАЛЛИЙ ИЖРО ОРГАНЛАРИ БИЛАН ЎЗАРО МУНОСАБАТЛАРИ.....	137
12. Nazarqulova Salima Mamatqulovna	
O'Z ASARLARIDA YORQIN AYOL OBRAZINI OCHIB BERA OLGAN IJODKOR...140	
13. Sheraliyev Nurali Sherali o'g'li,	
ANALYSIS AND PROSPECTS OF SOCIO-POLITICAL DIRECTIONS OF RELATIONS BETWEEN UZBEKISTAN AND TAJIKISTAN.....141	
14. Abdullayev Dilmurodhakim Xamidovich	
HOZIRGI DAVRNING DOLZARB MASALALARINI HAL ETISHDA SIYOSATSHUNOSLIK FANINING O'ZIGA XOS AHAMIYATI.....143	
15. Акбаров Дишнубек Ахмаджонович	
БОҚИМАНДАЛИККА ҚАРШИ КУРАШИШДА РИВОЖЛАНГАН МАМЛАКАТЛАР ТАЖРИБАСИ.....	144
16. Babarahimov Turon	
CRIME AMONG YOUNG PEOPLE: ETHNO PEDAGOGY, FACTORS AFFECTING THE PROCESSES AND METHODS OF COUNTERACTION. (BASED ON THE DATA FROM THE TASHKENT REGION).....147	
17. Умида Қодирова Султонмуродовна	
СОЦИОЛОГИЯ ВА ПОЛТИТОЛОГИЯНИНГ ЖАМИЯТИМИЗДАГИ ЎРНИ.....150	
18. Kamalova Khatira Sabirovna	
QARAQALPAQSTANLIQ JASLARDIN' SOTSIALLIQ BELSENDILIGI HAQQINDA SOTSILOGIYALIQ KO'Z-QARAS.....152	
19. М. Holmurodova,	
TA'LIMDA TARBIYANING AHAMIYATI.....154	
20. Шаҳноза Мамадалиева	
ПСИХОЛОГ ВА СОЦИОЛОГ КАДРЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ ВА ПСИХОЛОГИК ХИЗМАТ ТИЗИМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ МУҲИМ ОМИЛЛАРИ...156	
21. Фузаил Махмудов	
ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛЬНЫХ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ НА ВНЕШНЮЮ ПОЛИТИКУ МОНАРХИЙ.....160	
22. Мўминов Илхомжон Актам ўғли	
ҲИНДИСТОННИНГ МАРКАЗИЙ ОСИЁДАГИ ГЕОСИЁСИЙ МАНФААТЛАРИ..162	
23. Равшанова Гулхаё Абдикахаровна, Маматкулова Яира Дилмурод қизи	
ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ - ДАВЛАТ ИЖТИМОЙ СИЁСАТИНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШИ СИФАТИДА.....164	
24. Баҳодир Рихсиев	
БИР МАКОН-БИР ЙЎЛ ТАШАББУСИНИНГ ИҚТИСОДИЙ ИМКОНИЯТЛАРИ.....167	
25. Саъдиева Гўзал	
ДАВЛАТ ХИЗМАТИГА СИЁСИЙ ВА МАФКУРАВИЙ ТАЙЁРЛАШ.....170	
26. Шакирова Шохида Юсуповна	
СЕМЬЯ КАК ФУНДАМЕНТАЛЬНАЯ ОСНОВА НРАВСТВЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ.....173	

27. Шодиева Зебинисо Нурмамадовна	
ЁШЛАРНИНГ ИЖТИМОЙЛАШУВ ЖАРАЁНЛАРИДА	
ОИЛАНИНГ ЎРНИ.....	175
28. Dinora Sadikova	
MULTILATERALISM IN THE UN AND ITS INFLUENCE TO SUSTAINABLE	
DEVELOPMENT IN THE WORLD AND THE ROLE OF THE YOUTH IN	
SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN.....	178
29. Нозимахон Авазхоновна	
ВОЯГА ЕТМАГАНЛАР ЎРТАСИДА ДЕВИАНТ ХУЛҚ-АТВОРНИ	
ШАКИЛАНТИРУВЧИ ОМИЛЛАР.....	180

ИҚТИСОДИЁТДА ИННОВАЦИЯЛАРНИНГ ТУТГАН ЎРНИ

1. Nosirova Fotima Fayzullo qizi	
О'zbekistonda barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda	
iqtisodiyot tarkibiy tuzilishini o'zgartirish va eksportga	
yo'naltirilgan iqtisodiy tarmoqlarni rivojlantirish.....	183
2. Турсунова Ю.Б., Сирожиддинова Ё.	
ЭЛЕКТРОННАЯ КОММЕРЦИЯ В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛИ И	
ЕЕ РАЗВИТИЕ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....	186
3. Абдураманов Хамид Худайбергенович	
МАЛАКАЛИ МУТАХАССИСЛАР МИГРАЦИЯСИНинг иқтисодий	
хавфсизликка таъсири.....	188
4. Бегматова Шахноза Адхамовна, Ҳолиёрова Шоҳиста Қаҳрамоновна	
ИҚТИСОДИЁТНИ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНТИРИШДА ДАВЛАТЛАТНИНГ	
РОЛИ.....	189
5. Валиева Ойдин Орифжоновна	
БАНК РИСК-МЕНЕЖМЕНТИНИ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНТИРИШ	
йўллари.....	191
6. Болтабеева Манзура Комилжановна	
ХАҚИҚИЙ ТАДБИРКОР - МАНФИЙНИ МУСБАТГА АЙЛАНТИРАДИ.....	193
7. Одилжонов Илёс Одилжонович	
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ИҒТИСОДИТЁТИДА ЛИЗИНГ ФАОЛИЯТИНИН	
ИННОВАЦИОН АҲАМИЯТИ.....	194
8. Юлдашев Шерзод	
ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ ИНВЕСТИЦИОН ФАОЛИЯТИ УЧУН РЕСУРС	
МАНБАЛАРИ.....	197
9. Раджабова Муниса Бахтиёр қизи	
ЎЗБЕКИСТОНДА АҲОЛИНИ МАИШИЙ ХИЗМАТ КЎРСАТИШНИНГ АҲВОЛИ	
(ЖАНУБИЙ ВИЛОЯТЛАР МИСОЛИДА).....	199
10. Umidakhon Narimanova	
THE DIGITAL REVOLUTION IN EDUCATION.....	202
11. Таиров Улугбек Максетович	
ЎЗБЕКИСТОНДА АҲОЛИНИ ИЖТИМОЙ ҲИМОЯ ҚИЛИШ СОҲАСИДАГИ	
АМАЛГА ОШИРИЛАЁТГАН ИШЛАР ВА ИСТИҚБОЛДАГИ РЕЖАЛАР.....	205
12. Diyorbek Bakhodirov	
DIGITAL UZBEKISTAN 2030 AND THE GROWTH POINTS OF DIGITAL ECONOMY	
IN OTHER COUNTRIES.....	207

13. Madina Hotamqulova	
QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATION INNOVATIONS IN TECHNOLOGIES.....	209
14. Mamatkulova Nadira Maxkamovna, Akhmedov Alisher Nuriddinovich	
FEATURES OF INSURANCE OF UNITED STATES OF AMERICA.....	211
15. Mirzakulova Feruza Muhitdinovna	
STARTUP: SOURCES OF FUNDING FOR YOUNG GENERATION IDEAS.....	212
16. Nabijonov Otabek Ganiyevich	
IQTISODIYOTDA RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	214
17. Otabek Narimonov	
SOCIO-ECONOMIC PROBLEMS AND ADVANTAGES OF UZBEKISTAN'S ACCESSION TO THE WTO.....	216
18. Nurmatova Marg'uba Nurfulloyevna	
O'ZBEKİSTONNING TASHQI IQTISODIY ALOQALARIDA XORIJİY TİLLARNING ROLI VA AHAMIYATI.....	218
19. Urinova Madinabonu Sarvarovna	
JANUBIY OSİYO MAMLAKATLARIDA ELEKTRON TIJORAT: RIVOJLANISH VA QIYINCHILIKLAR. OSİYO MINTAQASIDA ELEKTON TIJORATNI RIVOJLANTIRISH CHORA-TADBİRLARI.....	220
20. Rajabov Mirjalol Erkin og'li	
TEMİR TO'L TRANSPORTI XİZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING TUTGAN O'RNI.....	223
21. Shokirov Umid Ulug'bekovich	
TaSHKİLOTLARDA INVENTARİZATSIYA O'TKAZISH IQTISODIYOT RIVOJINING ASOSIDIR.....	225
22. Avazov Nuriddin Rustam o'g'li	
INVESTITSİYALAR - IQTISODIYOTNING DRAYVERI SIFATIDA.....	227
23. Анакулов Фаррух Авазханович	
ҚУРИЛИШ ИНДУСТРИЯСИ ТАРМОГИДА ИНСОН РЕСУРСЛАРИНИ БОШҚАРИШ ТИЗИМИНИНГ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ.....	228
24. Б.А.Давлятов	
КЛАСТЕРЛАШТИРИШНИНГ АЙРИМ МУАММОЛАРИ ХУСУСИДА.....	230
25. Б.А.Давлятов, Ф.Х.Назарова	
ПАХТА-ТҮҚИМАЧИЛИК КЛАСТЕРЛАРИ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШ.....	232
26. Жабборов Шавкат Абдусатторович	
ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ЗОНАЛАРНИНГ РИВОЖЛANIШIDA ХОРИЖ ТАЖРИБASI.....	234
27. Иброҳим Илҳомжонов,	
ВЛИЯНИЯ КАЧЕСТВА ИНСТИТУТОВ И ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА.....	237
28. Исамухамедов Боходир Баҳрамович	
РАҶАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ТАМОЙИЛЛАРИ АСОСИДА ИҚТИСОДЧИ КАДРЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ ТИЗИМИНИ БОШҚАРИШ.....	239
29. Иномжон Каримов Ортиқбаевич, Иногамова Мадина	
ҚУРИЛИШ СОХАСИГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН ИНВЕСТИЦИЯЛАРДАН МАҚСАДЛИ ВА САМАРАЛИ ТАШКИЛ ЭТИШ.....	241
30. Мирсаидов Шоҳруҳ Ҳусанович	
ТРАНСФОРМАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ АУДИТА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН В МЕЖДУНАРОДНЫЕ.....	244

31. Одилов Бобуржон Фурқат ўғли	
БАНКЛАР КАПИТАЛ БАЗАСИ БАРҚАРОРЛИГИН ТАЪМИНЛАШ	
МАСАЛАЛАРИ.....	246
32. Саодат Исламова	
РОЛЬ ИННОВАЦИЙ В ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СФЕРЕ.....	248
33. Самиева Г.Т.	
АҲОЛИ ТУРМУШ ДАРАЖАСИНИ ОШИРИШДА ДЕҲҚОН ХЎЖАЛИКЛАРИ ВА	
ТОМОРҚА ЕР ЭГАЛАРИНИНГ ЎРНИ.....	251
34. Сатторов Алишер Ҳасан ўғли	
АУДИТОРЛИК ТАШКИЛОТЛАРИДА ИЧКИ СТАНДАРТЛАРНИНГ ЎРНИ ВА	
АҲАМИЯТИ.....	254
35. Сиражиддинов Низланбай	
ИНВЕСТИЦИИ, ПРОТЕКЦИОНИЗМ И БЛАГОСОСТОЯНИЕ НАРОДА.....	256
36. Майрам Ҳожиева	
ИҚТИСОДИЁТИМИЗНИНГ РИВОЖЛАНИШИНИ СОҲАЛАР КЕСИМИДА	
ТАҲЛИЛИ.....	259
37. Холбаев Санжар Илхомович	
ИННОВАЦИЯНИ РАҒБАТЛАНТИРУВЧИ РАҶОБАТ МУҲИТИНИ ВУЖУДГА	
КЕЛТИРИШГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ ОМИЛЛАР.....	262
38. Пазлiddин Ҳошимов, Достонбек Устаджалилов	
МИЛЛИЙ ИҚТИСОДИЁТНИНГ РАҶОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШДА	
ИННОВАЦИОН КЛАСТЕРЛАРНИНГ РОЛИ.....	267
39. Боротов Шарофиддин Жумақул ўғли	
РАҶАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ШАРОИТИДА СУНЬЙИ	
ИНТЕЛЛЕКТДАН ФОЙДАЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ.....	270
40. Шокиров Умид Улугбекович	
ИНВЕНТАРИЗАЦИЯ МОЛИЯВИЙ НАЗОРАТНИНГ ШАКЛИ СИФАТИДА.....	272
41. Камбаров Жамолиддин Ҳикматиллаевич,	
ЎЗБЕКИСТОННИ САНАОТ - 4.0 ТИЗИМИГА ЎТИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ ВА	
ЗАРУРИЙ ТАДҚИҚОТЛАР.....	274
42. Ризоев Фарруҳ Ҳикматиллоевич	
ЎЗБЕКИСТОН КОРХОНАЛАРИГА ТҮҒРИДАН-ТҮҒРИ ХОРИЖИЙ	
ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИ ЖАЛБ ҚИЛИШ МЕХАНИЗМЛАРИ.....	276

СОЦИОЛОГИЯ ВА ПОЛИТОЛОГИЯНИНГ ЖАМИЯТИМИЗДА ТУТГАН ЎРНИ

TOPIC: THE ARAB-ISRAELI CONFLICT: CAUSE, EFFECT, CONSEQUENCES.

Aramov Jamshid

2nd year student of Tashkent State University of Oriental Studies.

Phone: +998906399947

aramovjamshidbek@gmail.com

Annotation: This will be done on a large scale in the coming days, and the Middle East problem in international relations will be very good to this day and the results are analyzed.

Keywords: Palestinian rights, "Treaty of the Century", Hamas.

On May 14, 1948, David Ben-Gurion declared Israel's independence, and relations with them led to the invasion of Israel by Egypt, Syria, Transjordan, Lebanon, Iraq, and others. The demand was firm: the conditions for the improvement of the Palestinian Arabs could go to what the Jews needed. But the Arab states would not achieve anything. By July 1949, Israel was close to recapturing and invading for the rest of its life. At the same time, he with him and he covered 1,300 square miles there. It is controlled by Egypt (Gaza sector) and Jordan (West Bank and East Jerusalem). The war of 1947-1949 went down in Israeli history as the War of Independence. but the Arabs called it Naqba-Falokat. It was before this war that the tragedy of the Palestinian people began. Prior to the war, the Arabs had begun to leave the Jewish state en masse: the UN estimates that there were 750,000 refugees. The reason for their departure is still debated. Israeli historians say the Arabs left voluntarily, while Israeli Prime Minister Golda Meyer said he begged the Arabs in Haifa not to leave the city. Another approach is that the armed groups in Israel have ousted the Arabs - threatening and violently targeting them.

According to a UN resolution, Israel must allow Arab refugees to return home or pay compensation. Israel is refusing to do so, and it is unlikely that it will do so in the future. According to UN rules, the direct descendants of the Arabs who left Palestine in 1947-1949 and 1967 are also refugees, and their numbers are closer to 5 million, respectively.

It is unthinkable for Israeli politicians to include so many Arabs in their country. The Arabs are demanding the right to return to Israel, not to the Palestinian territories. There are currently about 6.5 million Jews and 1.5 million Arabs in Israel: given demographics, Arab migration would make Israel at least a half-Arab state. This is not possible because Israel considers itself the national hearth of the Jewish people.

On January 28, 2020, U.S. President Donald Trump announced his Middle East Peace Plan for the Israeli-Palestinian conflict. Israeli Prime Minister Benjamin Netanyahu immediately said he was ready to use the "Century Agreement" proposed by the United States as a basis for future talks with the Palestinians. U.S. President Donald Trump made the announcement at a news conference with Israeli Prime Minister Benjamin Netanyahu at the White House. According to President Trump, "Today's agreement is a historic opportunity for the Palestinians to finally establish their own independent state." It may be the last chance for them after 70 years of almost no progress."

In the 80-page "Treaty of the Century," Trump offered the Palestinians:

(1) To establish Jerusalem as the "indivisible" capital of Israel and the eastern and northern parts of the city as the capital of Palestine.

(2) Recognition of the majority of Israeli-occupied settlements in the Palestinian territories. The Palestinian state will occupy the area near Gaza, mainly the desert, to cover the lost 30% of the West Bank. High-speed rail links the Gaza Strip and the West Bank.

(3) Recognition of the Jordan Valley, which accounts for one-third of the West Bank occupied by Israel. Recognition of the desert areas bordering Egypt as part of a future Palestinian state.

(4) The Palestinian government must stop supporting Hamas and refrain from seeking compensation for the families of suicide bombers.

(5) The establishment of an army-free Palestinian state in some areas, particularly at sea, in exchange for Israeli security control. The plan also includes a number of conditions that Palestine must meet before independence, including the "complete dismantling of Hamas," which controls Gaza.

(6) There is a possibility that Israeli citizenship will be revoked from tens of thousands of Arab Israelis living in 10 border towns, and that these cities and their inhabitants will be included in the future

Palestinian state.

(7) Denial of the "right to return" to homes lost to Israel in previous conflicts with Palestinian refugees. The plan states that Palestinian refugees will not be able to settle in Israel and will have to either live in the Palestinian territories or go to a third country.

(8) The Palestinians must stop aggressing and stop funding the families of those who attacked the Israelis.

(9) Al-Haram Hill, a sacred site for Muslims and Jews in Jerusalem, should remain unchanged.

And Trump is also promising \$ 50 billion in investment in the new Palestinian state. According to the plan's authors, this will create millions of jobs and more than double Palestinian GDP. The plan calls for Palestine to gain access to Israeli port infrastructure in Haifa and Ashdod. Palestine will also be allowed to open a resort on the north coast of the Dead Sea. The plan calls for Palestine to "continue agricultural projects" in the Jordan Valley, and the valley itself will be under Israeli control.) Israel will have to suspend housing construction in the Palestinian territories for four years. During this period, ie for 4 years, the lands allocated for the new Palestinian state will be open and untouched.

In conclusion, the two sides must resolve this issue through the mediation of the international community and the principles of international law.

References.

- 1.Lafasov.M.F.Y. World history.
- 2.<https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/02/04/trumps-middle-east-plan-what-does-america-stand-for>
- 3.<https://kun.uz/uz/news/2018/11/14/is -the-end-of-seventy-year-war-israel-islam-Palestine-war-end?>

DEVELOPING SPEAKING SKILLS IN LEARNING ENGLISH

Hojiyeva Shahnoza Yoqubjonovna

EFL teacher at the 1st school of Rishtan district of Fergana region

+998(91) 2851451

shankhoj@gmail.com

Alijonova Shahzoda Nodirjon qizi

Student of the Uzbekistan State World Languages University,

Faculty of Foreign language and literature

+998(97) 7331905

alijonovashahzoda54@gmail.com

Annotation: As speaking is one of the four macro skills to be developed, it is considered effective communication in both first and second language learning contexts. Teaching second language speaking skills that are integrated with other skills can enhance learning in a variety ways, for example, by assisting learners to expand their background knowledge, by increasing vocabulary knowledge and by improving their pronunciation. Given the large number of options for teaching EFL speaking learners, only optimal ones are placed here.

Key words: communication, undergraduate students, modern technologies, teaching system, foreign language, target language

I. Introduction

English is not only a universal language, but also one of the simplest and easiest languages in the world. It is an official language in a large number of countries, in fact, it is estimated that the number of people in the world that use English to communicate on a regular basis is over two billion. English has become almost necessity for people, because there are majority of motivations to learn this language, for instance, tourism, international economic, the modern world language of media, and the Internet that demands a good knowledge of English, especially of spoken English. While listening and reading are considered to be the two receptive skills in language learning, speaking and writing are another two productive skills that are needed. Of all the macro English skills, speaking seems to be the most crucial skill required for communication. Most instructors regularly ask the question why the majority of undergraduate students are not able to speak English confidently, especially while communicating with international speakers. The reason why it happens might be a lack of self-confidence in terms of anxiety about making mistakes (Trent, 2009)Another reason to take into consideration is that students unable to find a good atmosphere to practice and make progress in foreign language as family, school, native speaker friends, as well. A completely different reason for students' silence may simply be that the activities given by the instructors are boring or are pitched at the wrong level. Very often most communicative speaking activities are not so interesting to engross language learners and as a result, all the students are really required to do is just simple answer 'yes' or 'no' which they do quickly and then sit in silence. Moreover, there are some people who have a solid knowledge over the English language but still are unable to speak in front of a live audience. This kind of difficulties make language learners remain stable in terms of proficiency level in conversation.

II. Teaching techniques

Modern technologies in developing speaking skills

Technology can stimulate the playfulness of learners and immerse them in a variety of scenarios. Technology gives learners a chance to engage in self-directed actions, opportunities, and a safe environment in which errors get corrected and specific feedback is given. Feedback by a machine offers additional value by its ability to track mistakes and link the student immediately to exercises that focus on specific errors. Studies are emerging that show the importance of qualitative feedback in software. When links are provided to locate explanations, additional help, and reference, the value of technology is further augmented (Reza Omidvar, 2014). In this article we try to analyze and explore some tools which can be helpful and useful to learners in developing their speaking skills.

Modern technologies available in education today are:

- Internet
- Pod casting
- Speech recognition software
- Communication lab
- TELL

- Quick Link Pen
- Quicktionary

How to use these technologies in teaching speaking skills:

INTERNET

Nowadays, the term of "Internet" is commonly used throughout the world for so many reasons. One of the macro purposes of it is, exactly, education. As every point of the world is being renewed and developed, the teaching

system is not an exception, too. Online classes are considered to be more effective and interesting for students and let them find out the needed

materials for them. For example, with the hand of Internet students can find a lot of suitable materials such as, podcasts, video, audio and TV shows.

Interestingly, common problem of searching for native speakers to talk is not an issue anymore. Students can use Google talk, Skype, MSM

Messenger and other software applications to contact with friends, teachers, family members and native speakers, as well. These ways of learning help to improve and enhance oral proficiency of students and open great opportunities for the students, who live in the areas with few native speakers, to participate in online conferences, meetings and also enhance intercultural friendship.

POD CASTING

One of the useful methods of learning speaking skill is listening to pod casts. Pod casts can be downloaded via Internet, and this kind of audio material help the learners to get familiar on their target language. There are even particular pod casts for EFL learners. They undoubtedly help students in speaking part. Pod casts enable the learners to dive deep into the environment of their target language that they have their education in the form of entertainment.

SPEECH RECOGNITION SOFTWARE

This is an automatic software which analyzes the sound and tries to convert it into text. Voice recognition or dictation software can capture the word a learner says and type it on a computer. It could be really helpful for the learners who want to improve their pronunciation, since dictator might have to pay attention to their pronunciation. This tool can be very useful for distance learners as they do not have an instructor to correct their speech and helps to improve their speaking skills.

COMMUNICATION LAB

The primary purpose of the communication lab is to offer opportunities for language learners to practice their knowledge and improve it by incorporating suitable software through computers. Students will play it again and again with their own interest and it enables them to enhance their

speaking skills. In the lab with the use of headphones learners will have

interest on the subject and make them repeat again and again without any boredom.

TELL

The usage of both software and hardware in computer technology is called TELL. It allows the learners to use online dictionaries, chat, to be aware of various events and happenings in the world.

QUICK LINK PEN

Used just like a yellow highlighter and lets the learners collect electronically notes from any printed text anytime, anywhere. This device reads the scanned notes aloud and at the same time it allows students to display the definition of any word in the note. It enables the learner to pronounce the words correctly.

QUICKTIONARY

The quicktionary reading pen allows the learners to scan text by moving the pen across a word or a text. The pen can then read the word or sentences aloud, spell out the scanned words letter by letter, define each word, explain each phrase and idioms by giving their definitions and has word game exercises.

III. Conclusion

The aim of this article was to review brief information in teaching speaking skills. The new methods outlined here are to be implemented with careful consideration of context. It is useful to highlight that the

instructional approach that teachers adopt has an impact on the quality and effectiveness of the learning context for L2 learners (Gibbons, 2007). At present, the usage of modern technologies in learning a foreign language has become a common necessity. In this article various methods for utilizing technology in improving speaking skills were reviewed thoroughly. As a result, it can be seen that universities ought to modernize their technical instruction capabilities by using new and modern equipments in order to support the teaching process.

References

- Trent,J.(2009).Enhancing oral participation across the curriculum: Some lessons from the EAP classroom. Asian EFL Journal.
- Bailey,K.M.(2005). Practical English Language Teaching: Speaking. New York: McGraw-Hill.
- Maryam,B and Reza,O. (2014). Technology in teaching speaking skill. Acme International Journal of Multidisciplinary Research.

PROTECTING YOUTH INTERESTS AND STRENGTHENING THEIR SOCIAL PROTECTION DURING THE GLOBAL FINANCIAL CRISES

Mirzakulova Feruza
Gulistan State University
mirzakulovaferuza@gmail.com
+998949231140

Abstract: In this article the author tries to explain financial crises in our globalized world, their features and huge damage on our economical, political, social life as well as moral development of the youth.

Key words: currency, bank, sovereign debt crisis, negative impact, behavioral development.

When we talk about financial crisis, its consequences and the distinct impression on the youth's blessings, firstly, we should answer what is the crisis and should clarify its types. A crisis can occur if institutions or assets are overvalued. For the first time it began in 2007 in the USA and developed into a full-blown international banking crisis.

There are different types of crisis: technological crisis, natural crisis and financial crisis. And so financial crisis are divided into some types: currency, bank and sovereign debt crisis. We will carry discussion about financial crisis, review and analysis of statistical data of the latest financial difficulty showed that greater financial and macroeconomic stability lead to a more frequent occurrence of financial problems.

Moreover, financial crisis can occur when the worth of money of financial transactions or assets drop rapidly. According to the statistic fact, on average, crisis happens about every 25 years or less frequently. And also it happens through poor management of money, unforeseen circumstances or on a more global basis through economic problems when the whole economy is in a slump. Financial crisis can also refer to the entire country or the world as opposed to on a personal level. In this case it is defined as a situation, the population of a country lost confidence in their future, life kind or government. It is important to realize that financial crisis can include some factors, there is not a combination. Economists still debate the conditions and why crises arise.

Besides that there has been a lot of discussion on this issue but no real answers. However this is a critical global issue that needs addressing immediately.

For the last years many countries of the world have experienced some global financial crisis and most of them had negative impact from its consequence. Furthermore, it caused major economic problems which have a ripple effect around the world.

The studies found out that financial problems can have serious, long-term health, social and behavioral implications for youth. Through the adolescent years, the brain develops rapidly besides that socioemotional and behavioral development are at their peak. This makes youth vulnerable to the affects of stress. Crisis can cause unemployment or lower earnings in a family or youth, adolescent's life and also these things can lead to stress, mental health, serious physiological problems. Limited and unpredictable opportunities can affect adolescents. This interferes with their development of healthy autonomy and their ability to plan and achieve personal goals. The crisis targets youth most at risk that's, it hits youth very hard. Taking into consideration the consequence of crisis, every government are taking action on this problem, prevent from future crisis the youth.

The government are promoting to youth on financial education, financial access, employability and entrepreneurship skills of children and youth who are tomorrow's leaders, the foundation of the future. As attempts in countries around the world, after 2009 year's crisis in Uzbekistan serious actions were undertaken on providing human rights despite of the highest point of crisis. In the years of crisis the new concept was established for the developed generation in our country. The program provided for solving problems of a system of long-term crediting and other forms of support for youth. It took care of problems of youth unemployment and supported youth entrepreneurship. And also now the government of Uzbekistan are attempting measures for prevention, overcoming and neutralizing the consequences of the crisis, having paid much attention to social, legal, financial organizational conditions of the youth development in the country. As above mentioned the financial and economic crisis is posing daunting challenges to young people in every country. So that a special attention is also paid to the concept of harmoniously developed generation as the main instrument for human capital accumulation process of young people in Uzbekistan. Therefore, today "On the foundation of the state youth policy in the Republic of Uzbekistan". This political platform guarantees the

social protection of youth in any conditions and it strives toward free education, creating condition to going sport and invigorate cultural and educational institutions, creating new vacant seats for youth who are need social maintenance, supporting talented youth. It aims to create the foundation on the basis of which builders of the country's future should solve problems on modern democratic society. Today in Uzbekistan the youth make up the most considerable part of our country society.

A country relies mainly on its own resources, supporting the financial system and improving corporate government, strengthening domestic banks through better regulation and market incentives to give up crisis , financial integration, as well as, stability.

References:

1. Ashurov. Z. The youth of policy of Uzbekistan in the Period of the Globe Financial and economic Crisis: Overview and results - Tashkent in 2011.
2. Alesina, Alberto, Vittorio Grilli, and Gian Maria Milesi-Ferretti. The Political Economy of Capital Controls - Cambridge University Press in 1994.
3. Mishkin, Frederic S. Asymmetric Information and Financial Crisis: A Historical Perspective-University of Chicago Press in 1991.
4. Montiel, Peter J. Capital Mobility in Development Countries; Some Measurement Issues and Empirical Estimates-Washington in 1993.

PEDAGOGLAR INNOVATSION FAOLIYATIDA YUZAGA KELADIGAN PSIXOLOGIK TO'SIQLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI

Farxod Norboev

Termiz davlat universiteti

o'qituvchi -assistent,

norboevf@inbox.ru

+99897 535 00 61

Annotatsiya Maqolada pedagoglar innovatsion faoliyatida yuzaga keladigan psixologik to'siqlar, innovatsiyalar tatbiqida ahamiyat kash etuvchi psixologik himoya mexanizmlari bayon etilgan. Pedagoglar innovatsion faoliyatida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan psixologik to'siqlarni bartaraf etish masalasida nazariy va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar Innovatsiya, innovatsion faoliyat, yangilik, yangilik tatbiqi, psixologik to'siq, psixologik himoya, madaniyat, streetip

Respublikamizda ta'lrim sohasida amalga oshirilayotgan tub islohotlar, ularning muvaffaqiyatli amalga tatbiqi jarayonida pedagoglar faoliyati, ularning yangilikni qabul qilishi, o'zlashtirishi, amalda qo'llashida o'z ta'sirini o'tkazadigan, ular faoliyatini belgilab beradigan omillardan biri bu ularning yangilikka munosabati, uni qanday qabul qilishi, baholashi hisoblanadi. Ya'ni dunyoqarash o'zgarmas ekan, harakatlar, ularni davlat, jamiyat tomonidan rag'batlantirish, stimullashga nisbatan urinishlar samarasini pastligicha qolaveradi. Ta'lrim jarayoni ishtirokchilari pedagoglar faoliyati ta'lrim jarayonining boshqa qismlari bilan bevosita aloqador va ularga o'z ta'sirini o'tkazadi. Shu jihatdan innovatsiyalar tatbiqida shaxslar ishtiroki, ularning yangilikka, uning tatbiqi va qo'llanishiga nisbatan munosabati, qabul qilishi va baholashi muhim ahamiyatga ega.

Innovatsion faoliyatning yuzaga kelishi mexanizmlari va ushbu mexanizm ishlaydigan, samara beradigan shart-sharoitlarini tushunishimiz uchun va bu borada tasavvurlarimiz to'laqonli bo'la olishi uchun bizda inson, innovatsion faoliyatni amalga oshirmoqchi bo'layotgan, rejorashtirayotgan shaxs "o'z qarashlar tizimi" chegarasidan, kasbiy vazifalarni amalga oshirishning an'anaviy usullaridan, faoliyatni bajarish haqidagi tasavvurlaridan chiqishi, ko'chishi, hech bo'limganda qisqa muddatga boshqa bir maydonga, nuqtai nazarga o'tishida muqarrar duch keladigan psixologik to'siqlar haqida bilimlar bo'lishi zarur. Boshqa bir madaniyatga, nuqati nazarga ko'chish ancha mushkul vazifa. Ammo shunday vaziyatlar va sharoitlar mavjudki, ular bu ko'chishlar, o'tishlarni ancha soddalashadir. Rus olimlari P.M.Грановская, Ю.С.Крижанская tasdiqlashicha, "Biz har doim vahar yerdastreoti plargaduch kelamiz: fikrlashda, xulqda, ijtimoiy hayotda-streopti plargaduch kelamiz vaularni yengaolmaymiz. Agar biz sal ochiqroq vatizginsizroq, streetiplardan ozodroq, birozgina soddaroq bo'la olganimizda edi - muammolar anchagina kam bo'lgan bo'lardi! Bizga ijodni boshlay bilish, hayotga nisbatan ijodiy yondashish va umuman, ijod, yaratishning barcha shakllari yetishmaydi" [2; 4 b].

Rus olimlari B.C.Сластенин va Л.С.Подымова to'laqonli hayot hissi insonda, u o'z-o'zini ko'rsata bilgan vaqt dagini, ya'ni o'z ideallarini hayotga tatbiq eta olgan, topa olgan va shu jarayonda, uning uchun alohida subyektiv mazmun, ma'noga ega e'tiqodlariga, qadriyatlar tizimiga qarshi chiqmagan, ularni buzishga majbur bo'limgan paytdagina yuzaga kelishini ta'kidlashadi. Olimlar fikricha: qadriyatlar tizimining oshiqcha barqarorligi, harakatsizligi mutaassiblik, ishonchning psixik to'mtoqlashgani, qotib qolganligi sifat ko'rinish beradi: inson juda ko'p narsalarni o'zi uchun imkonsiz deb biladi va shu orqali u o'z-o'zini o'zgaruvchan voqe'likdan muhofazalaydi. Boshqa bir tomonidan esa, haddan oshiq harakatchan, o'zgaruvchan va beqaror qadriyatlar tizimi umumqabul qilingan normalarning qadrsizlanishi (ularga befarqlik), "hamma narsaga ijozat" ko'rinishida aks etadi [1; 85 b].

Insonning tashqi va ichki muhitidan kelib tushayotgan barcha ma'lumotlar, qadriyatlar tizimi va to'siqlari tomonidan kuzatib boriladi. Psixologik to'siqlar [fransuzcha. bariere - to'siq, qarshilik] - "shaxsning unga faol pozitsiyani egallash va muayyan faoliyat yoki muloqot turini amalga oshirishga to'sqinlik qiluvchi, imkoniyatlarni to'suvchi maxsus psixologik holati" [6].

Himoya uchun psixologik to'siqlar jamlanmasini qo'llagan holda biz tashqi olamning turli xil akslarini quramiz. Har bir inson tashqi ma'lumotlar to'plamidan uning ruhiy olamiga o'zlashta biladigan, uni buzmaydigan, jiddiy o'zgarishlar va to'ntarilishlarga olib kelmaydiganlarinigina tanlaydi. Ammo olam haqidagi mavjud tasavvurlar muhofazasi, himoyasi yangini, yangilikni tushunishga mo'ljallangan, yo'nalgan ijodiy jarayonni to'sadi, unga xalaqit qiladi. Insonni tashqi va ichki olamdan kelayotgan, ongida aks etayotgan yangi ma'lumotlar, yangilikni buzadigan, o'zgartiradigan himoya ta'siridan ozod qilish vazifasi ayni shu sabab

paydo bo'ladi.

Qadim tarixdan barcha yangilar, yangiliklar va noma'lumlar har doim insonlar xavotir va qo'rquv uyg'otgan. Vayuzagakeladigan salbiy hislar, individual vaommaviy ongdagi streeti plar kuchi sabab, insonlar hayot tarzi, qiziqishlari va odatlariga daxil qiladigan innovatsiyalar ularda o'riqli hodisalar paydo qilgan. Bu hodisa xavfsizlikka nisbatan, himoyalanganlikka, o'z-o'zini tasdiqlashga, qulaylikka va h.k.lar nisbatan hayotiy ehtiyojlarning to'silishi, bloklanishi bilan shartlangan.

Rus olimasi E.H.Epmolaeva innovatsiyalar tatbiqida frustratsiyaga olib kelishi mumkin bo'lgan shartlarni quyidagicha tasniflaydi:

- haddan ortiq tez kiritilayotgan innovatsiyalar;
- haddan oshiq tez-tez (doimiy) tatbiq etilayotgan innovatsiyalar;
- keng qamrovli (tizimli) innovatsiyalar;
- muqobili bo'limgan innovatsiyalar.

A.M.Xon pedagoglarda yangiga duch kelishda uchraydigan psixologik to'siqlarni ikkiga bo'ladi: bilishga doir (kognitiv) va muvofiqlashtirishga doir (regulyativ). Muallif fikricha, yangi oldidagi kognitiv psixologik to'siqlar yangi haqidagi muayyan bilimlarning yo'qligi, yangilardan, yangiliklardan ta'sirlanmaslik sabab paydo bo'ladi va passiv qarshilikka uchraydi. Muvofiqlashtiruvchi psixologik to'siqlar tashabbuskorlarga, rahbariyatga va yangilikka nisbatan ishonchszlikda namoyon bo'ladi va yangilikka nisbatan faol qarshilikni paydo qiladi [5].

Psixologik to'siqlar tahliliga doir adabiyotlarda ushbu to'siqlarni baholashning B.И-Антонюк tomonidan ishlab chiqilgan, mantiqan muvofiqlashtirilgan baho tizimi ajratib ko'rsatiladi. Bu tahlilda psixologik to'siqlar innovatsiyalar tadiq etilishi sharoitida jamoa ijtimoiy-psixologik iqlimining ko'rinish shakli sifatida talqin qilinadi. Bunda xodimlarning yangilik qo'llanilishi sabab yuzaga keluvchi salbiy psixik holatlari: harakatlari, mulohazalari, tushunchalari, xulosalari, kutishlari va hissiy kechinmalari yashirin yo'ochiq, anglangan yo'anglanmagan, atay yoki bilmasdan kechiladigan salbiy psixik holatlar ta'siriga uchragan jamlanma, to'plam sifat aks etadi.

Psixologik to'siqlar ko'rsatkichlari sifatida quyidagilar ajratib ko'rsatiladi:

to'siq yaratuvchilar, ya'ni insonlarda salbiy reaksiyalar paydo qiluvchi aniq omillar. Psixolik to'siq darajasi, bu salbiy psixik holatga ega insonlar soni, miqdori bilan belgilanadi. Xodimlar salbiy reaksiyalarini namoyon bo'lishi xarakteri va shakkleri: sust, faol, haddan oshiq. B.И.Антонюкning ushbu tadqiqoti ko'rsatishicha, psixologik to'siq rivojlanib boruvchi, o'suvchi ijtimoiy-psixologik mahsul hisoblanadi, uning ko'rsatkichlari yangilik qo'llashning joyi va vaqt, tashkilotida, xodimlarning turfa toifalarida jiddiy o'garishlarga uchraydi.

Yangilik qo'llashning bunday transformatsiyasi har bir konkret holatni chuqur tadqiq qilishni, to'siqning obyektiv va subyektiv determinantlarini o'rganishni, uni turli xil yo'llar bilan muvofiqlashtirish va boshqarish yo'llarini ishlab chiqishni taqozo qiladi.

Biz innovatsiyalarga nisbatan psixologik to'siqlarning dispozitsion (ijobi) tabiatini ta'kidlovchi mualliflar qarashlariga qo'shilamiz. M.B.Kpoz psixologik to'siqlarni ijtimoiy ustakovka, yangilik qo'llashga nisbatan ustakovkalarning bir turi, aniqrog'i, shunday ustakovkalarning salbiy polyusi deb hisoblaydi [3]. Bunday yondashuv o'rganilayotgan muammolar chegaralarini ochish, kengaytirish va e'tiborni psixologik to'siqlarning nafaqat salbiy, balki ijobiy polyuslariga yo'llash imkonini beradi.

Rus olimi B.И. Антонюк psixologik to'siqlarni ijtimoiy-psixologik iqlimning namoyon bo'lish o'ziga xosliklari va shakkleri nuqtai nazaridan o'rgangan hamda ularning quyidagi ijobiy jihatlarini ko'rsatib o'tgan. Birinchidan, bunday to'siqlar pala-partish va to'la o'ylanmagan, ishlanmagan, yuzaki, tatbiqiga obyektiv sharoitlar yetilmagan, tayyor bo'limgan yoki mavjud ehtiyojlarga mos kelmaydigan innovatsion qarorlar joriy etilishiga qarshilik qiladi, ulardan himoyalaydi. Ular yangiliklar tatbiqining uning dastlabki ma'nosini buzadigan va shu tarzda, muvofiq insonlar hayot faoliyatini shoshilinch yoki zararli yangiliklar tatbiqidan muhofazalaydigan modifikatsiyalaridan asraydi, ulardan muhofazalaydi.

Ikkinchidan, psixologik to'siqlar katalizator, tezlashtirish vazifasini ham bajaradi. Ular yangilikni tatbiq etish borasida tashabbuskorlar faoliyatini faollashtiradi, ularni o'z kuchlarini yanada kuchaytirishga, yetishilgan yutuqlarga erishish bilan to'xtab qolmaslikka, ilgari surilgan dastlabki maqsadning kamchiliklarini, muammolarini aniqlashga, yanada mukammalroq muqobilarni izlashga majbur etadi. Shu bilan birga to'siqlar nafaqat novatorlar (tashabbuskorlar)ni, balki butun jamoani faollashtiradi, ularni yuzaga kelgan vaziyat haqida o'ylashga, ularni innovatsiyalarni tatbiq etishdagagi o'z rollari, o'z fikrlari "vazni" haqida o'ylashga undaydi.

Uchinchidan, psixologik to'siqlar indikatorlik funksiyasini ham bajaradi, ya'ni novatorlarni tezda, ishonchli tarzda qabul qilingan qarorning aniq kamchiliklari, muammolar haqida xabardor qiladi, innovatsiyaning barcha yetarlicha ishlanmagan elementlari, qismlarini ko'rsatib beradi, zaruriy tuzatishlarning asosiy yo'nalishlarini namoyish etadi [8].

Har qanday yangilik tatbiqi o'qituvchilar manfaatlari, ishonchi va qadriyatlar yo'nalishiga ta'sir ko'rsatadi.

Shu sabab, innovatsion jarayonlar samaradorligini oshirish uchun vazifalar qo'yilishi bosqichidayoq yangiliklar tatlbiqi natijasida qanday manfaatlar, qiziqishlar, qadriyatlar, yo'nalishlar o'zgarishi, bo'lg'usi o'zgarishlar mazmuni, tarkibi qanday bo'lishi, oldinda turgan o'zgarishlardan innovatsiyalarni takomillashtirish uchun qanday foydalanish mumkinligini aniq tasavvur qila bilish talab etiladi.

Tadqiqotlar ko'rsatishicha, psixologik to'siqlarni muvaffaqiyatlari yengish uchun kundalik ongning yangilikning samarali tatbiqigajiddiy tarzdaxalal beraolayotgan ba'zi streetiplarini yetarlichajiddiy tarzda o'zgartirish talab etiladi.

Rus olimalari P.M.Грановская, Ю.С.Крижанская [2] ta'kidlashicha, muayyan bir yangini va kutilmaganni baholay bilish, inson ushbu yangini qanday idrok etayotganligi, ushbu ma'lumot uning oldingi tajribalaridan qanchalik ozodligi bilan belgilanadi. Muayyan bir yangini nafaqat idrok etish, balki qabul qilishni istamaslik bilan chulg'angan o'z olami chegaralaridan chiqa bilish oson emas. Buning uchun alohida kuch, yoki alohida undovchi, qo'zg'atuvchi vaziyat talab etiladi. Ammo ushbu kechirilgan kechmishlar deyarli har doim yangi ijodiy qarorlar, xulqning yangilanishi bilan mukofatlanadi.

Fikrlashni tashkillashtiruvchi inson maqsadlari jamlanmasi o'zlashtirilgan qadriyatlar bilan belgilanadi va qayta, yangidan tushayotgan ma'lumotlar ushbu qadriyatlarni, hatto umuman butun qadriyatlar ierarxiyasini jiddiy o'zgartirishni talab etadi. Insonning himoya mexanizmlari faoliyat modelida jiddiy buzilishlarga yo'l qo'yagan bir paytda, shaxsni barqarorlashtirish davri boshlanadi. Uning xayrli ta'siri salbiy emotsiyalar - qo'rquv, xavotir, vijdon azobini kamaytirishi yo yo'qotishida aks etadi.

Ruhiy olamda tinchilik va xotirjamlikni ta'minlash uchun inson himoya mexanizmlari ma'lumotlarning umumiyoqimida "xavotir fitnachilarini" aniqlaydi. Bunda filtr rolini ma'lum bir ma'lumotlarga ijozat yoki ular to'silishini belgilovchi o'zini hurmat qilish darajasi bajaradi. Qayd etilib o'tilganidek, insonning olam haqidagi tasavvurlari qadriyatlar tizimi orqali o'tadi, shakllanadi. Joriy xulq esa yangi faktini mavjud mo'ljallar bilan solishtirish natijasi orqali quriladi. Qadriyatlar tizimi mezonlari esa doimo kasbiy qarorlar qabuliga ta'sir ko'rsatadi.

Psixologik to'siqlarning muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lgan psixologik himoyaning barcha turlari uchun xos bo'lgan umumiyojihat ularning anglanmaganligidir, shu sabab himoya mexanizmlari ishining faqat tashqi ko'rilmalarini kuzatish mumkin. Odatiy xulq o'zgaradi: sababsiz hadiksirash, o'ziga ishonmaslik, gumonsirash paydo bo'lishi mumkin. Yoqimsiz ma'lumotni qabul qilar ekan, inson unda turlicha ta'sirlanishi mumkin: uning ahamiyatini tezgina kamaytirishi ("Unchalik ham istamayapman"), o'z intilish, da'volari darajasini ularni amalga oshirish imkonsizligi sabab pasaytirishi yoki umuman, ularning omadsizligi bilan aloqador bo'lgan faktlarni inkor qilishi mumkin.

Psixologik himoyaning eng keng, ko'p o'rganilgan turlari maxsus nomlar olgan: inkor, tiyilish, izohlash (ratsionallashtirish), siqib chiqarish, proeksiya, identifikasiya, uzoqlashtirish, almashlash, katarsis va h.k.lar.

Rus olimasi H. В. Дроздова fikricha, psixologik to'siqlarni yengib o'tishning turli xil strategiyalari mavjud, ammo ularning barchasi uch ko'rsatkich: anglash, qabul qilish, harakat bilan tavsiflanadi.

Psixologik to'siqlarni yengib o'tishning birinchi strategiyasi psixologik to'siq mavjudligi anglash, vaziyatni qabul qilish, ammo harakatsizlik bilan tavsiflanadi. Psixologik to'siqlarni yengib o'tishning ikkinchi strategiyasi psixologik to'siq mavjudligi anglash, vaziyat o'ziga xosliklarini tushunish va qabul qilish, konstruktiv harakatlarni bajarishdan tarkib topadi. Psixologik to'siqlarni yengib o'tishdagি uchinchi strategiya - vaziyatni inkor qilish, undan yuz o'girish va harakatsizlik. Psixologik to'siqlarni yengib o'tishda to'rtinchi strategiya - vaziyatni anglash, uni qabul qilish va tushunish, ammo samarasiz (destruktiv) harakatlarni amalga oshirish [7].

Psixologik to'siqlarni muvaffaqiyatlari yengib o'ta olish uchun: o'z shaxsiy kechinmalarini to'g'ri tushunish va anglash, innovatsion faoliyatdagi omadsizliklarga ortiqcha urg'u bermaslik; o'z Men - obrazini innovatsion faoliyat subyekti, egasi, sohibi sifatida qabul qilish; innovatsion faoliyat murakkabliklari, qiyinchiliklarini bo'rttirmaslik va ularni adekvat baholash; o'z imkoniyatlarini yetarlichcha to'g'ri baholay olish; ta'lif jarayoni va innovatsion faoliyat ishtirokchilari bilan faol o'zaro munosabatlarga kirisha olish; o'zini idora etish va o'zini nazorat qila bilish ko'nigmalarini egallah; o'z harakatlari sababini tashqi olam, taqdirdan emas, o'z fikri, dunyoqarashi va harakatidan izlash va bunga ishonish talab etiladi.

Foydanilgan adabiyotlar:

1. Б.А.Сластенин, Л.С.Подымова. Педагогика: Инновационная Деятельность. М.: "Магистр", 1997. - 224 с.
2. Грановская Р.М., Крижанская Ю.С. Творчество и преодоление стереотипов. СПб, 1993.
3. Кроз М.В. Социально-психологические характеристики инновационной установки // Психологический журнал - 1989. Т.9. - № 2.
4. Ляудис В.Я. Инновационное обучение и наука. - М., 1992. - 52 с.

5. Хон А.М. Психологические барьеры при внедрении нововведений в школьную практику и некоторые пути их преодоления - Алма-Ата, 1986.
6. Кондратьев М. Ю., Ильин В. А. Азбука социального психолога-практика. - М.: ПЕР СЭ, 2007.
7. Дроздова Н. В. Психологические барьеры студентов: как преодолеть? Рекомендации для психологов // Социосфера. - 2011. - № 2. - С. 41-46.
8. Антонюк В.И. Зотова О.И. Моченов Г.А. Шорохова Е.В. Проблема социально-психологического климата в советской социальной психологии// Социально-психологического климат коллектива: теория и методы изучения. М.: Наука, 1979 г.

СУВ РЕСУРСЛАРИНИ БОШҚАРИШ ВА УЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ СИЁСАТИ ТАҲЛИЛИНИНГ НАЗАРИЙ -МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ

АБДУШАХИДОВ НОДИР БАХРОМОВИЧ,
Мирзо Улугбек номидаги Ўзбекистон
Миллий Университети Ижтимоий фанлар
факултети тадқиқотчиси, "Сувсоз"
давлат унитар корхонаси мұҳандиси.
E-mail: abdushahidov.nodir@mail.ru,
(97) 140-08-32

Аннотация. Уибу мақолада сув ресурсларини бошқариши ва улардан фойдаланиши сиёсати түғрсидаги методологиянинг мазмун-моҳияти ёритиб берилган.

Калит сўзлар: сиёсат, сув сиёсати, сув ресурси, бошқариш, тақсимлаш, сувдан фойдаланиш, норма, қоида, ҳамкорлик.

Ҳозирги кунда жаҳонда ва минтақамизда сув ресурслари чекланган бўлиб улардан оқилона фойдаланиш ва бошқариш бугунги кунимизнинг асосий масалаларига айланаб бормоқда. Ҳозирги кунда сув ресурсларини бошқариш ва улардан фойдаланиш масалаларида оптимал ечимларни излаб топиш ва бу ечимларни мамлакатлар тараққиётiga йўналтиришда бу масалаларни сиёсий жиҳатдан ўрганиш ва ривожлантириш талаб этилмоқда.

Инсоният тарихи шундан гувоҳлик берадики, ҳар қандай жамиятдаги кечеётган жараёнларда унинг ривожланиши ва таназзулга юз тутишига сабаб бўладиган турли ҳолатлар доимо бўлган ва бўлаверади. Ҳар икки ҳолат ривожланиши ва таназзулида ҳам табиий ресурслар муҳим ўрин эгаллайди. Яъни жамиятдаги воқеа-ҳодисаларнинг тизимлилик билан ривожланиб боришида ёки унинг эмирилиб парокандаликка юз тутишида сув ресурслари ва уларни бошқариш ҳамда улардан фойдаланиш сиёсатини рўли катта. Хўш, мавзуни асосини ташкил этган "сиёсат"нинг ўзи нима? Унинг "сув ресурсларини бошқариш ва улардан фойдаланиш" жараёни билан қандай алоқаси бор?

"Сиёсат" тушунчаси қадимий тушунчалардан бири бўлиб ҳозирги тилларга ва маданиятга "сиёсат" атамаси қадимги юонон тилидан ўзлаштирилган сўз (politika) сифатида кирган. У давлат билан хукмонлик муносабатларини, одамлар ва жамият устидан раҳбарлик қилиш илми билан боғлиқ, қадимги юонон тушунчаларига асосланади. Бу тушунчалардан "полис" (шаҳар-давлат), "политикос" (давлат арбоби), "политейя", (конституция) маъноларини билдиради[1].

Сиёсат тушунчаси бўйича илмий адабиётларда бир қанча олимлар ўз тушунчаларини бериб ўтганлар: "сиёсат -англаб етилган адолатга мувофиқ бошқариш ёки фаровонликни ривожлантириш" (Платон); "сиёсат-рационал тафаккурлашни амалга ошириш" (Гегел); "сиёсат-жамиятдаги кучларнинг ижтимоий мувозанатини ўрнатиш ва жамиятнинг бир бутунлигини ушлаб туриш ёки айрим кишиларнинг бошқалар устидан хукмонлигини сақлаш воситаси" (Дебре); "сиёсат-қадрятларни тақсимлаш шакли" (Ласвелл) ёки "сиёсат-умумий идораларни амалга ошириш" (Руссо) ва бошқалар[2].

Фарб олимларидан Р.Арон "сиёсат" тушунчасини бир-биридан фарқланишини чуқур тадқиқ этиб, куйидаги фикрларни билдирган эди: "Биринчи фарқланиш шу билан боғлиқки, "сиёсат" сўзи инглиз тилига ҳар бири ўз мазмунига эга бўлган иккита сўзга таржима қилинади. Инглизлар амалда сиёсатни "policy" ва "politics" сўzlари билан ифодалайди, франсузалар бу икки тушунчани "сиёсат" деб атайди. Policy- концепция, ҳаракат дастури, бу ҳолатда у ҳаракатда, бир одамнинг, одамлар гуруҳининг, хукуматнинг ҳаракати маъносини беради. Сиёсатнинг иккинчи маъноси (инглизча "politics") турли сиёсий йўналишларда қарама-қарши курашаётган ёки рақобатлашаётган ижтимоий ҳаёт соҳасига тааллуқлидир. Сиёсат ўзининг биринчи аҳамиятига биноан ўзини турли ўйлар билан намоён этади:

-ўз қўлида ҳокимиятни тўплаган ва уни амалга ошираётган R сиёсати;

-ҳокимиятга эга бўлмаган, лекин унга эга бўлишдан умидвор бўлганлар сиёсати;

-ўз сиёсий мақсадларини амалга оширишга интилаётган ва ўз шаҳсий усулларини қўллашга мойил бўлган шахслар ёки гуруҳлар;

-тузумни ўзини ўзгартиришга интилаётганлар сиёсати"[3].

Ўзбек олимларидан X.T.Одилқорисев, Д.Х.Раззоқовлар таъкидлаганидек "Сиёсатнинг бош мақсади-жамиятнинг барча соҳаларини тараққий эттириш ва мустаҳкам бир бутунлигини, ҳавфсизлигини, барқарорлигини, тинч-тотувлигини, осойишталигини таъминлашдан иборат. Бу улкан мақсадни рўёбга чиқариш учун назарий ва амалий вазифаларини бажаради. Сиёсатни дастлабки ва биринчи

даражали вазифаси ижтимоий муаммоларни бартараф этиш ва жамиятнинг ҳавфсизлиги, барқарорлигини таъминлаш ва мустаҳкамлаш йўлларини кўрсатиб берадиган, илмий асосланган, оқилона дастурларни, қонунларни, қарорларни ишлаб чиқишидир"[4].

Шу нуқтаи назардан жамиятда ижтимоий муаммоларни ҳал қилиш, ҳавфсизлик ва барқарорликни таъминлашда сув ресурсларини бошқариш ва улардан фойдаланиш сиёсати муҳим аҳамиятни касб этади. Ҳозирги кунда дунёда сув ресурсларини бошқариш ва ундан фойдаланиш сиёсатини тақазо қиладиган учта сабаб мадвужуд. Булар қўйидагилар:

1. Илмий техник прогрес ва ҳалқ ҳўжалиги тармоқларининг ривожланиши;
2. Озиқ -овқат муаммосидир. Бунинг пайдо бўлиш сабаби нимада? Бу асосан планета аҳолисининг прогрессив равишда кўпайиши;
3. Табиатдаги мавжуд сувларнинг сифатини табиий ва сунъий омиллар кутилмаган натижаларга олиб келиши мумкинлиги.

Мавзумиздан келиб чиқиб, сув ресурсларини бошқариш ва улардан фойдаланиш тушунчasi ҳақида тўхталсак. Сув ресурсларини бошқариш доимий равишида жамият ва табиатнинг керакли сифатда ва миқдорда сувга талабини доимий равишида, турли давр кесимларида - тезкор, йиллик ва келажак учун таъминлаши зарур. Бошқача айтганда - сув ресурсларини бошқариш бу доимий равишида ресурслар балансини ва сувга талабини куллаб қувватлашга айтилади[5].

Сув ресурсларидан фойдаланиш деб, сув манбаларининг хамма фойдали хосса ва хусусиятларидан бир вақтда ёки кетма-кет иқтисодий жиҳатдан самарали фойдаланиш улардан мукаммал фойдаланиш дейилади.

Россиялик тадқиқотчилар В.Г.Пряжинская, Н.Э.Паевская, Д.М.Ярошевский, талқинига мувофиқ, "сув ресурсларни бошқариш - маҳсус давлат органлари томонидан сув ресурсларидан фойдаланишни ҳисобга олиш ва тақсимлаш, шунингдек сувдан фойдаланиш нормалари ва қоидаларига риоя этилишини назорат қилиш" деб қайд этади.

Сув ресурсларини бошқаришдан мақсад. Кўпинча сув ресурсларини бошқариш дегандан ўта содда фикр, яъни сувни керакли нуқтага иложи борича керакли вақтда ва керакли миқдорда етказиш тушинилади. Шунингдек сув ҳўжалиги ташкилотларининг асосий вазифаларига юқоридаги ташкилотлардан ёки хамкорлардан кўпроқ сув ҳамда ходимлар ва иншоотларни сақлаш учун маблағ ундириб олиш, фонdlарни ушлашга қайгуриш, иншоот ва каналларни ўз сув истемолчиларга сувни етказиш учун ишини ташкил этиш тушунилади.

ХХ асрнинг 70-80 йилларида ривожланган давлатларда саноат ва ишлаб чиқаришнинг ривожланиши мазкур давлатлар олдига сув ресурсларини бошқариш ва улардан оқилона фойдаланиш масаласини долзарб вазифа қилиб қўйган эди. Бунда сувни жамият ҳалқ ҳўжалиги тармоқларига тенг тақсимлашни тартибга солувчи сувдан фойдаланиш ассоциациялари ташкил топди. Мазкур давлатлардаги янги сув ҳўжалиги сиёсати аҳоли ва сувдан фойдаланадиган ҳалқ ҳўжалиги тармоқларини керакли сифатдаги ва керакли миқдордаги сув билан таъминлаш имкониятини тақдим этди[6].

Олим J. R. Lund сув ресурсларини бошқариш нафақат техник- муҳандислик масаласи балки бу сиёсий жараён экангигини таъкидлаб ўтган[7].

Фарб олимларидан Тропп сув ресурсларини бошқаришнинг тўрт жиҳатини кўрсатиб ўтади. Булар қўйидагилар:

- ижтимоий жиҳати;
- атроф- муҳит муҳофазаси жиҳати;
- сиёсий жиҳати;
- иқтисодий жиҳати.

Бу фикрлардан келиб чиқиб сув ресурсларини бошқариш жамиятнинг сиёсий, иқтисодий, ижтимоий соҳаларини ривожланишини ва энг аввало инсонни яшашини таъминлайдиган жараён ҳисобланар экан.

Кўриниб турибдики, "сув ресурсларини бошқариш ва улардан фойдаланиш сиёсати" тушунчасига ягона таъриф ишлаб чиқилмаган. Шу билан бирга, юқоридаги фикрларнинг сув ресурсларини бошқариш ва улардан фойдаланиш сиёсати жараён эканлиги ва маълум тамойиллар асосида шаклланишини инобатта олиб, сув ресурсларини бошқариш ва улардан фойдаланиш сиёсати яъни қисқа қилиб сув сиёсати - инсон, жамият, ва табиатнинг сувга бўлган талабини керакли сифатда ва миқдорда турли давр кесимларида йиллик ва келажак учун таъминлаш ва бу йўналишда илмий, ташкилий, техниковий, хукуқий, экологик, иқтисодий муносабатларни тартибга солувчи ва назорат қилувчи сиёсатdir деб таъриф бериш мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

- 1.Желтов В.В. Политология. -Ростов-на-Дону, 2004. -С. 6.
- 2.Основы политической науки. Учебное пособие Под.ред.В.П.Пугачева .Част I. - Москва: МГУ, 1996. - С.79-80
- 3.Арон Р. Демократия и тоталитаризм //Политика как призвание и провессия // Политология: хрестоматия / Сост.проф.М.А.Василик, доц. М.С.Вершинин. -Москва: Гардарики, 2000. С.54-55
- 4.Х.Т.Одилқориев, Д.Х.Раззоқов. Сиёsatшунослик: Дарслик-Т.: , 2012.Б.108
- 5.Управление водными ресурсами. Проф. Салохиддинов А.Т., проф. Икрамов Р.К., - Ташкент, ТИМИ, 2013г.
- 6.Slim Zekri, K. William Easter. Water reforms in developing countries: management transfers, pri-vate operators and water markets. Water Policy // Official Journal of the World Water Council, Vol-ume 9, Number 6, 2007, pp. 573-589
- 7.Lund J. R. & Israel, M. S. (1995). Water transfers in water resources systems Journal of Water Resources Planning and Management, 121(2), 193-204.

ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТИ ОРГАНЛАРИ ИНФОКОММУНИКАЦИЯ ТИЗИМИДА БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИЯСИ

Азизхон Ахмедов Мұхсинжон ўғли

ЎзМУ таянч докторанты

Телефон: +99890-3359393

Электрон почта: a.akhmedov@nuu.edu.uz

Аннотация: Мақолада блокчейн технологияси шунингдек, унинг давлат ҳокимияти органлари тизимида фойдаланиши афзаликлари ҳамда сўнги йилларда республикамизда рақамли иқтисодиёт соҳасидаги ўзгаришларнинг асосий ўналишлари ёритилган.

Калит сўзлар: Рақамли иқтисод, блокчейн, технология, ижтимоий сиёсат, ошкоралик, шаффоффлик, номарказлашириш, база, битим.

Илм-маърифатсиз жамият ва давлат тараққиётини тасавур қилиш қийин. Юсуф Хос Хожибининг "Кутатгу билик" асарида "Билимсиз киши мевасиз дараҳтдир, мевасиз дарахтни оч киши нима қилисин?!", деб илмнинг ўрни нақадар долзарб эканлигини қўрсатиб берилган. Хусусан, давлатимиз раҳбари томонидан илм-маърифатга бўлаётган эътибор сўнги йилларда янада юксалди. 2020 йил "Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили" дея номлади. Давлат раҳбарининг Олий Мажлисга мурожаати кенг жамоатчилик ўртасида нафақат 2020 йил учун Дастур, балким, мамлакатимизни яқин келажакда тараққиёт йўлини белгилаб берувчи фундаментал аҳамиятга эга бўлган тарихий ҳужжат сифатида баҳоланди. Бугунги дунё учун рақамли иқтисодиёт жолзарб масала эканлиги яна бир бор аён бўлди. Электрон хукумат ривож топган давлатларда, пандемия шароитида иқтисодиёт ва ижтимоий-сиёсий ҳаётда жуда катта ўзгаришлар кузатилмади. Буларнинг барчаси давлат ҳокимияти органлари фаолиятида замонавий механизmlар кенг жорий этилганидандир.

Жуда кўпчилик рақамли иқтисодиёт нима ва у мамлакат иқтисодиётiga нима беради, деб ўйлаши мумкин. Рақамли иқтисодиёт деганда, фақаттинга блокчейн технологиясини ва улардан халқаро молия бозорларида фойдаланиш масалаларини ёки криптовалюталарни тушуниш керак эмас. Албатта, блокчейн технологияси, криптовалюталар ҳам рақамли иқтисодиётнинг бир бўлаги. Лекин, рақамли иқтисодиёт (Digital Economy) деганда, рақамли коммуникациялар, ИТ ёрдамида олиб бориладиган иқтисодиёт тущунилади.

Блокчейн - бу маълумотларни сақлайдиган рўйхатта олиш китоби... биз айнан шу тушунтиришни бир неча бор эшитганимиз. Блокчейн - бир вақтнинг ўзида интернет тармоғида бир-бирига уланган компьютерлар тўпламида сақланадиган маълумотлар базаси. Ҳар бир операциялар ёзид олинади ва жуда ишончли ҳолатда сақланади. Шунингдек, марказлашмаганлиги, (бир сервердан бошқариб бўлмаслиги) фойдаланиш осонлиги, анонимлиги ва ошкоралилиги унинг аҳамиятини ошириб бормоқда. Битимларнинг бир неча сонияда амалга оширилиши ва уларнинг ишончли занжирида сақланиши, бу вазиятни тизимнинг ҳар бир иштирокчиси сизнинг шахсингизни билмаган ҳолда транзакцияни кузатиши мумкин.

Юқоридаги имкониятлар, бугунги кунда блокчейнга қизиқишни янада ортиromoқда. Асосан, катта қизиқиш давлат ҳокимият органларининг иқтисодиёт тузилмаларида бўлишишга қарамай бу "рўйхатга олиш" технологиясининг кўлами шу соҳа билан чекланаётгани йўқ ва келажакда кўплаб тузилмаларда фойдаланилиши кутилмоқда. Хусусан, товарлар ва ҳом ашё операциялари; қимматбаҳо тошларнинг савдosi; идентификация, аудентификация; электрон овоз бериш; хусусий ва давлат бошқарувини ташкил этиш каби тизимларни ҳам қамраб олмоқда.

Бундан яширин иқтисодиётга барҳам бериш воситаси сифатида ҳам қарашиб мумкин. Чунки, биринчидан, ҳамма амалга оширилган операциялар электрон рўйхатдан ўтилишига, иккинчидан, ҳамма нарса шаффофф бўлишига эришилади. Қолаверса, ишлаб чиқаришда янги ИТ кўлланиши оқибатида маҳсулот ва хизматларнинг таннархи пасаяди ва рақобатбардошлик ошади. Иқтисодиётимиз рақобатбардош бўлмас экан, бозор қонунлари тўлиқ амал қилмас экан, амалга оширилаётган иқтисодий ислоҳотларнинг натижаси ҳам сезиларли ҳолмайди.

Жаҳонда рўй бераётган сўнгти трендларни ўрганиш фойдаладан ҳоли бўлмайди. Чунки, дунёда бухгалтерия балансидаги моддий ва номоддий активлар ўз ўринларини жадал алмаштириш даврида биз ҳам асосий эътиборни фақат маҳсулотлар экспортига қаратмасдан, балки ноу-хау, блокчейн технологиялар фаолиятини замонга ҳамоҳанг ўрганиб, шу билан бирга, рақамли иқтисодиётдан фойдаланишни янги босқичга олиб чиқишимиз мақсадга мувофиқ бўлади. Рақамли иқтисодиётда ИТ

ёрдамида таннархни камайтиришга, натижада, оптималлашувга ва самарадорлик ошишига эришилади, замонавий илмий ёндашувлар ва инновациялар муҳим ва устувор аҳамиятга эга бўлади бунда илмий сигимкорлик юқори бўлган тармоқлар ривожланади.

Хуоса ўрнида айтганда, давлат органларидағи муаммолар: натижадорликнинг пастлиги, фирибгарлик, коррупция, ички назоратнинг сустлиги уларнинг самарали фаолиятига гов бўлмоқда. Самарадорликни таминлашда блокчейн технологияларидан фойдаланиш ҳамда электрон ҳукуматнинг тизимли йўлга қўйилиши уларнинг фаолиятига ижобий таъсир этади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Рақамли иқтисодиётни ривожлантириш мақсадида рақамли инфратузилмани янада модернизация қилиш чора-тадбирлари тўғрисида - <https://lex.uz/docs/4071219>
2. Ўзбекистон Республикаси давлат бошқарувига рақамли иқтисодиёт, электрон ҳукумат ҳамда ахборот тизимларини жорий этиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида - <https://lex.uz/docs/4103415>
3. Рақамли иқтисодиёт ва "электрон ҳукумат" тизими инфратузилмаларини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида - <https://lex.uz/docs/4344411>
4. <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/about/overview/-E-Government>
5. About blockchain <https://blockgeeks.com/guides/what-is-blockchain-technology/>

"МИЛЛИЙ ТИКЛАНИШ" ДЕМОКРАТИК ПАРТИЯСИ - ЁШЛАР КҮМАКЧИСИ

Исройл Саловов

Халқ депутатлари Паркент туман Кенгапи депутати,
ЎзМТДП "Ёшлар қаноти" фаоли,
Паркент тумани 17 - умумий ўрта таълим мактаби Ёшлар етакчisi
+998 91 3212254

Аннотация: Мазкур мақолада оид олиб борилаётган давлат сиёсати, уларинг аҳамияти, ЎзМТДПнинг жамиятимизда олиб бораётган тадбирлари ва ушбу партияниң бугунги кунимиз ёшлари, уларинг фаолиятларида тутган ўрни хусусида фикр - мулоҳазалар юритилган.

Калит сўзлар: ёшлар сиёсати, партиялар фаолияти, Ўзбекистон ёшлар иттифоқи, Ватан, таълим - тарбия.

Бугунги замонамизнинг ёшлари мамлакатимизнинг ижтимоий-иқтисодий тараққиётини юқори погоналарга кўтаришда, унинг дунё ҳамжамятида ўзига хос мавқеини эгалашида, жамиятдаги жадал ўзгаришларга, демократик ислоҳотларга ўз муносабатини эркин билдира оладиган замонавий дунё қарашига эга авлод бўлиб шаклланган. Улар ўз кучи ва имкониятларига таяниб, мамлакат ва халқ манфаатларини муқаддас билиб, жаҳонмайдонида ақл ва идрок, заковат билан илм-фанда, спортда юқори даражага эришиб келмоқдалар. Бу борада Ўзбекистон "Миллий тикланиш" демократик партиясиҳам ёшларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаб, кўмак бериб, рағбатлантириб келмоқда. Мен ҳам Ўзбекистон "Миллий тикланиш" демократик партияси Дастури ва лойиҳалари билан танишиб чиқиб, партия ижтимоий-сиёсий ҳаётидаги барча жабҳаларни қамраб олганлигини шоҳиди бўлдим ва мен ҳам ушбу жараёнлардан четдақолмасликучун Ўзбекистон "Миллий тикланиш" демократик партиясиға зобўлдим. Ўйлашимча, ҳар бир фуқаро, ҳарбир ёш, ўзининг дунёқараси, қизиқишиларидан келиб чиқиб бирор партияга аъзо бўлса бунинг натижасида доимий изланишда бўлиб, жамиятдаги, ён - атрофдаги инсонларнинг муаммолари билан қизиқиб, таклиф - мулоҳазаларини тинглаб, уларга ечим излаб топишга интилиши шубҳасиз. Шунингдек, партия бевосита Ўзбекистон Ёшлар иттифоқи билан ҳамкорликда истеъодли, билимли, изланувчан ёшлар билан иш олиб бориб, уларни шижиоат ва ташаббускорликка чорлаб, ҳартомонлама қўллаб - қувватлаб келмоқда. Барчамизга маълумки Ўзбекистон "Миллий тикланиш" демократик партияси Марказий кенгashi ташаббуси билан мамлакатимиз ёшлари ўртасида китоб мутолааси ва китобхонлик маданиятини ошириш, ёшларни Навоий ижоди билан ошно этиш, Навоий ижодини том маънода халқ мулкига айлантириш мақсадида ташкил этилган "Навоий ворислари" кўрик-танловининг, турли худудларда уюшмаган ёшлар, истеъодли ўғил қизлар учун бепул таълим бериш ва уларни маълум бир касб-хунарга йўналтириш мақсадида "Хизмат - беминнат" ўқув курслари ташкил этилганлиги партия томонидан ёшларга қаратилаётган диққат - эътиборнинг амалий ифодасидир. Шунинг учун ҳам мен Ўзбекистон "Миллий тикланиш" демократик партияси сафидаман ва бундан кейин ҳам партияниң барча фаолиятида ўз ҳиссамни қўшишга интиламан ватенгдошларимни ҳам сафимизга чорлаб қоламан.

Мен Халқ депутатлари Паркент туман Кенгаси депутати, Ўзбекистон "Миллий тикланиш" демократик партияси "Ёшлар қаноти" фаоли сифатида жаннатмакон Ўзбекистонимизнинг мустақиллигини мустаҳкамлашга, мамлакатимизда кечаётган демократик ислоҳотларга муносаб ҳисса қўшишга, уни юксак ривожланган давлатлар қаторига қўшишга, халқаро майдондаги шон - шухратини юксалтиришга тайёр турган баҳтиёр авлод вакили эканлигидан фаҳраланаман. Мен тақдир йўлларимга жаннатмакон Ўзбекистондек юртда дунёга келиб униб - улгайиш, меҳнат фаолиятимни олиб бориб, она ватанимнинг мустақиллигини мустаҳкамлаш, инновацион гоялар билан ислоҳотларини ривожлантириш ва юксалтиришга заррача бўлсада ҳиссамни қўшмоқлик баҳти насиб айлаганидан баҳтиёрман.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. ЎзМТДП 2020-2024 йилларга мўлжалланган сайловолди дастури
2. Www.mt.uz

МИГРАЦИЯ ЖАРАЁНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ

Мамадалиев Жобир Ёқубхонович,
Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги
давлат бошқарув Академияси тингловчиси
+998990120047

Аннотация: Мақолада миграция жараёнида давлатнинг иштироки кўрсатилган. Ўзбекистонда меҳнат миграцияси жараёнини тартибга солиш зарурати ёритиб берилди. Шунингдек, республикамизда ташқи меҳнат миграция жараёnlари таҳлил қилиниб, уни такомиллаштириш учун тавсиялар берилган.

Калит сўзлар: Ишсизлик, аҳоли бандлиги, миграция, жараён, аҳоли миграцияси, давлат, пул ўтказмалари. Ўзбекистон Республикасининг доимий аҳолиси мустақилликка эришиган дастлабки кунлари сони 20607 минг кишини ташкил этган бўлса, 2020 йил 1 апрел холатига ушибу кўрсаткич 34056 минг кишини ташкил этди. 1

Аҳоли кенг кўламда кўпайиб бориши ўз ўрнида аҳоли бандлигини ошириш бўйича ислохатлар ўтказишни талаб қиласди. Шунинг учун тадбиркорликни рафбатлантиришга, ижтимоий ожиз қатламлар бандлигини таъминлашга, аҳоли бандлигини таъминлаш бўйича давлат хизматларидан фойдаланиш имкониятларини оширишга қаратилган бир қатор қарор ва қонун ҳужжатлар қабул қилинди. Бироқ худудлардаги ишсизлик юқори даражада сақланиб қолмоқда, иш ўринларини ташкил этиш, ёшлар, хотин-қизлар, кам таъминланган оиласлар бандлигини, шунингдек, ташқи меҳнат миграцияси жараёnlарини тартибга солиш масалалари ҳал этилмаяпти.

"Ўзбекистон" ҳалқаро анжуманлар саройида 7 декабрь куни Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинган куннинг 26 йиллигига бағишлиланган тантанали тадбир давомида президент Шавкат Мирзиёев айнан шу соҳага тўталиб ўтганликлари бежиз эмас. Маърузада, давлат раҳбари аҳоли бандлигини таъминлаш ва ишсизликни камайтириш бўйича кечикириб бўлмайдиган зарур чоралар кўриш лозим таъкидлаб ўтганлар. Нутқлари давомида: "Савол туғилади: мамлакатимизда ҳақиқий ишсизлар сони қанча? Иқтисодиётнинг норасмий секторида неча фоиз аҳоли банд? Хорижга иш қидириб кетганларнинг сони-чи? Биз бир нарсани тўғри тушунишимиз керак: битта ишсиз одам - ўнта муаммолар ишсиз одамнинг ўзига, оиласи ва маҳалласига, жамиятга келтирадиган заарини ҳисобласак, масаланинг нақадар жиддий экани янада ойдинлашади.

Биз бу йил қабул қилган "Ҳар бир оила - тадбиркор" ҳамда "Ёшлар - келажагимиз" дастурлари доирасида сезиларли ишлар амалга оширилмоқда. Ҳалқимиз, айниқса, ёшларимизнинг тадбиркорлик ташаббусларини қўллаб-кувватлаш, уларга ўз бизнесини йўлга қўйиши учун катта имтиёзлар берилди. Келгуси йилда ҳам биз ушбу дастурлар ижросини қаттий назоратга олиб, ҳар томонлама қўллаб-кувватлаймиз.

Биз ёшларимизда тадбиркорлик ташаббусини ривожлантира олсак, уларга маблағлардан тўғри фойдаланишни ўргатсак, нафақат иқтисодий, балки қўллаб ижтимоий муаммоларни ҳам ҳал этган бўламиз", 2 - деб давлат раҳбарининг жон куйдириши масаланинг долзарб эканлигини англатади.

2018 йил яқунларига кўра, иш топиш илинжида 1 миллион 630 мингдан ортиқ фуқароларимиз мамлакатни тарқ этган. (Ушбу рақамлар расман рўйхатга олинганлар хисобланади. Норасмий манбалар маълумотларига кўра, Россия Федерациясида 2450 минг ўзбек мигрантлари мавжуд бўлиб, улар томонидан 6 мяндр доллар миқдорида маблағлар юборилган.) Улардан бир миллион нафарга яқини, аниқроғи, 944 328 нафари Россия Федерациясига,

626 791 нафари Қозогистонга, қолганлари Туркия, Жанубий Корея ва бошқа давлатларга чиқиб кетган.

Тан олиш керак, юртдошларимизни чет элда уюшган ҳолда ишга жойлаштириш кўрсаткичлари жуда ҳам паст, мусоғирлик нонини еб, хорижда ишлаб қайтган фуқароларни ўзимизда иш билан таъминлаш масаласи ҳам сустлигича қолмоқда. Президентимиз томонидан имзоланган "Ўзбекистон Республикасининг ташқи меҳнат миграция тизимини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ти қарори соҳада ечимини топмаётган ана шундай оғриқли муаммоларни бартараф қилишга қаратилгани билан аҳамиятлидир. Қарорга мувофиқ, 2018 йилнинг 1 сентябридан бошлаб, чет элда вақтинчалик меҳнат фаолиятини амалга ошириш учун кетаётган фуқароларимизнинг малакаларини, жумладан, касбий ва хорижий тилларни билиш кўникмаларига эгалик даражасини тасдиқлаш ваколатлари берилади.3

Бундан ташқари Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг ҳуқуқлари ва мафаатларини ҳисобга

олган ҳолда, кейинги йилларда ташқи меҳнат миграциясининг самарали тизимини таъминлаш борасида давлатимиз томонидан аниқ чора-тадбирлар белгиланди. 2018 йил 27 ноябрь куни Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Миграция агентлиги кенгашининг Женева шаҳрида очилган 109-сессиясида овоз бериш натижасида Ўзбекистон Республикаси Халқаро Миграция Ташкилотига 173-аъзоси бўлиб қабул қилинди. Ўзбекистон Республикаси "Халқаро миграция ташкилоти Конституциясини ратификация қилиш тўғрисида"ти қонун 2018 йил

12 декабрь куни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси томонидан қабул қилинган ва 14 декабря Сенат томонидан маъқулланган. 2018 йил 26 декабрь куни Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев "Халқаро миграция ташкилоти Конституциясини ратификация қилиш тўғрисида"ти қонунни имзолади.⁴

Миграция жараёнида давлат иштирокининг ҳозирги кундаги ўзига хослиги қўйдиларда намоён бўлмоқда.

Охирги йилларда миграция жараёнига давлат қонун ва қонун ости норматив хужжатлари билан назоратга солиш мақсадида аралашмоқда. У меҳнат бозоридаги келишувларни тартибга солиб, мигрантларнинг бошқа мамлакатга чиқиши учун рухсат бериши ва қайтиб келиши муддатини назорат қилмоқда. Республикада ҳам ҳозирги кунда аҳоли ташқи меҳнат миграцияси Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги фаол иштирокида ушбу соҳадаги хуқуқий асослар қайта кўриб чиқилмоқда. Ишга ёллаш, меҳнат миграцияси тўғрисидаги қонун лойиҳалари ишлаб чиқилмоқда, амалдаги норматив-хуқуқий хужжатларга ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш кўзда тутилмоқда.

Ер юзида кузатилаётган ижтимоий - иқтисодий, сиёсий жараёнларнинг глобаллашуви ўз навбатида Ўзбекистон республикаси миграция жараёнларига хам ўз таъсирини кўрсатмай қолмаслиги амалиётда кузатилмоқда. Бир қатор йирик давлатлар томонидан айrim мамлакатларга иқтисодий санкциялар қўлланиши натижасида ушбу мамлакат миллий валъютаси қадрсизланиши оқибатида ўзбек мигрантлари шароитлари оғирлашмоқда.

Оқибатда, мигрантларнинг одам савдоси қурбонига аралашиб қолиши, меҳнат фаолиятини амалга оширишдан қўра жиноят йўли билан даромад топиш йўлларини излаш, аёллар ўртасида осон пул топиш фохишабозлик йўлларни танлаш каби салбий холатлар кузатилмоқда.⁵

Мазкур холатларни олдини олишда давлат мигрантларга авваламбор ўз юртларида иш билан бандликларини таъминлаш чоралари қолаверса, хорижда ишлашлари учун тизимли бўш иш ўринлари хақидаги маълумотларни тақдим этиши ва марказлашган ҳолда ўз кафиллиги остида юбориши лозим.

Миграция муаммоси нафақат бир мамлакат балки жаҳондаги муҳим масала ҳисобланиб, ушбу жараён давлатлар томонидан назоратга олинмаса, хуқуқий тартибли тизимга солинмаса давлатларда мигрантлар ҳамда маҳаллий туб аҳоли ўртасида низолар келтириб чиқариш холарлари келиб чиқиши мумкин. Жараён бу билан чекланиб қолмасдан мамлакатда сиёсий ва иқтисодий барқарорликка раҳна солиши, ҳатто миллатлараро зўравонликнинг пайдо қилиши каби бир қатор муаммлолар олиб келади. Миграциянинг глобаллашув хусусияти хам шундаки жаҳон ҳамжамиятининг барча мамлакатларини қамраб олишидадир.⁶ Давлатнинг асосийси вазифаларидан бири аҳолининг бандлигини таъминлашдан иборат бўлиши лозим. Иқтисодий ривожланиш даврида мамалакат бандлик соҳасида етарли вазифаларни амалга оширолмаган тақдирда, миграция жараёнлари давлат томонидан бошқарилиши керак. Бунда давлат маъмурий-хуқуқий, ташкилий-иқтисодий, ахборот ва бошқа услублардан фойдаланади. Давлат ҳам ички, ҳам ташқи миграцияни назоратга олиши тартибга солиши керак.

Миграция сиёсатини назоратга олишда, Давлат бу соҳада қуйидаги чора-тадбирларни амалга ошириши зарур:

- Мигрантларнинг хуқуқий, сиёсий ва қасбий мақоми тўғрисидаги қонунларни қабул қилиб бориши,

- Ишчи кучининг иммиграцияси билан шугулланувчи хизматлар фаолиятини ташкил қилиш ва мавжуд хизматларни такомиллаштириш,

- Ишчи кучи миграцияси тўғрисидаги ўзаро манфаатли давлатлараро келишувлар сонини ошириш ҳамда ўзаро мигрантлар хукуқлари тўғрисидаги шартномаларни кўпайтириш.

Миграция жараёнининг тартибга солиш жараёнида Давлат бу соҳада қуйидаги чора-тадбирларни амалга ошириши зарур:

- Мамлакатдан чиқиб кетаётган эмигрантларни назорат қилиш,

- Мамлакатга келаётган иммигрантларнинг меҳнат фаолиятини амалга оширишларига рухсат бериш.

- Хорижга ишга ёлловчи воситачилар фаолиятига лицензия бериш ва назорат қилиш.

- Ишлаётган иммигрантларнинг касби, малакаси мамлакатда бўлиш муддати ўрганилади.

Ўзбекистон Республикаси Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлигининг Ташқи меҳнат миграция агентлиги республика фуқароларининг чет элдаги ҳамда хорижий фуқароларнинг Ўзбекистон Республикасида касб фаолияти юритишларига қўмаклашувчи, тегишли рухсатнома берувчи ва назорат қилиш вазифаси юқлатилган ягона давлат идорасидир.⁷ Шундай экан ушбу анегтилик фаолиятини янада ислоҳ қилиш ва қўмишча шарт-шароитлар яратиш лозим.

Хулоса қилиб айтганда, бъязи хорижий мамлакатларда аҳолининг меҳнат бандлигини таъминлаш муаммоларини ҳал этишда факат ташқи меҳнат миграциясига таянган ҳолда иш кўрилаётган вақтда, Ўзбекистон Республикасида аҳоли бандлигини таъминлашда мамлакатда янги иш жойларини яратиш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш давлат сиёсати даражасига қўтарилигани муҳим аҳамият касб этади. Шунингдек, алоҳида таъкидлаш жоизки, миграция муаммоси нафақат бир мамлакат балки жаҳондаги муҳим масала ҳисобланиб, ушбу жараён давлатлар томонидан назоратга олинмаса, хуқуқий тартибли тизимга солинмаса давлатлар мигрантлар ҳамда маҳаллий туб аҳоли ўртасида низолар келтириб чиқариш ҳоларлари келиб чиқиши мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. <https://stat.uz/uz/> Давлат статистика қўмитаси эълон қилган маълумоти.
2. <http://uza.uz/> Ўзбекистон Республикаси Миллий ахборот агентлиги сахифаси 2018 йил 9 декабрь.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 05.07.2018 йилдаги "Ташқи меҳнат миграцияси тизимини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги ПҚ -3839 сонли қарори.
4. "Халқаро миграция ташкилоти конституциясини ратификация қилиш тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикасининг қонуни // Халқ сўзи, № 268 (7196) 27/12/2018.
5. Доклад о развитии человека 2009. Преодоление барьеров: человеческая мобильность и развитие / Пер с англ.; ПРООН - М.: Изд-во "Весь Мир", 2009. - 232 с.
6. Вазирлар Махкамасининг 2018 йил 12 сентябрдаги 725-сонли қарори 4-ловаси.
7. <http://ht.gov.uz/> Одам савдосига карши курашиш бўйича Республика комиссияси йигилиш баёни. 2017 йил 16 июнь.

ИСТОКИ НАЧАЛА ПОЛИТИЧЕСКОГО КРИЗИСА В АФГАНИСТАНЕ

Преподаватель английского языка
кафедры "Теория преподавания языков" при
Сырдарынском областном отделении института повышения квалификации работников народного образования
Ортиков Кудрат Сайдкулович
E-mail: kcube1987@gmail.com
Tel:+998915033467

Аннотация

Данная статья подразделена на три части, где автор попытался дать объективный ответ о причинах возникновения Афганского кризиса. В первой части рассмотрено попытка модернизации Афганистана на светское государство с помощью реформ народного образования, во второй части проанализировано политическая ситуация Афганистана после 1960-х годов до вторжения сил СССР в страну, а третья часть посвящена об основных причин возникновения радикальных движений в Афганистане.

Ключевые слова: образование, идеология, аристократия, духовенство, радикализм, исламское движение.

Abstract

This article is divided into three parts, where author of article is tried to give objective answers of emerging reasons of Afghan crisis. In the first part is given information about modernization attempts of Afghanistan through public education reforms, in the second part is analyzed political situation of Afghanistan after 1960's till the invasion of USSR and in the third part is given main reasons of development radical movements in Afghanistan.

Keywords: education, ideology, aristocracy, clergy, radicalism, Islamic movement.

Первые попытки модернизации Афганистана через систему образования:

В своей истории Афганистан практически всегда был бедной страной и не смотря на то, что данная страна имеет хорошую возможность развивать аграрный сектор для того, чтобы обеспечивать себя. Из-за режима централизованной монархии и колонизации, Афганистан достаточно долгое время находился в изоляции от внешнего мира. Король Абдул Рахман (1880-1901) был явным противником построению железных дорог в Афганистане, которые связывали бы Британскую Индию и Россию. Однако в конце XIX века ему пришлось сдать часть своей территории в пользу Британской Индии - сегодня это провинции Пакистана Белджистан и Хайбер-Пахтунхва. Тем не менее, эти территории также контролировались от части Афганистаном согласно Гандамакскому договору . Афганистан, эта та страна в Центральной Азии, которая никогда не была колонией.

С начала XX века Афганистан считался той страной, которая модернизировалась практически во всех отношениях. Конечно, Афганистан в данном плане вдохновлялось от реформ Ага-Тюрка Турции, Реза шаха Ирана и Японии, которая смогла победить одну из Европейских держав - Россию в 1905 году. Таким образом, король реформатор Аманулла (1919-1929 гг.) начал модернизировать Армию Афганистана, административную власть, экономику и газетные издательства для повышения политбазированности общества на более высокий уровень. Аманулла также поддерживался со стороны конституционистов и интеллигенцией афганского общества. Кроме того, Аманулла смог реализовать некоторые реформы, которые были благоприятными для развития страны в целом .

Во время своих реформ Аманулла начал также нанимать зарубежных военных советников, что в дальнейшем было реализовано собственное военное ремесло в Афганистане, а также девушки имели возможность занимать должностные позиции в государственном управлении. Однако к 1929 году Аманулла был свергнут Пуштунскими племенами во главе духовенства. Хотя реформы Амануллы имели свои провалы в исторической перспективе, они имели сильные положительные и долгосрочные последствия. Прежде всего, вектор образования продолжал существовать и развиваться. Так, согласно источникам Афганского политика А.Б. Зури: "Политика Амануллы в сфере образования была продолжена без изменений до конца 1970-х годов". При Аманулле впервые в стране была создана государственная образовательная система с начальным, средним и старшими школами. Так, согласно Низам-наме (конституционный устав) 1923 года в стране предусматривалась, что начальное образование была обязательно для всех граждан Афганистана (ст.68), каждый гражданин Афганистана

имеет право на бесплатное образование (ст.14) и все школы Афганистана находятся под контролем и инспекцией правительства (ст.15). Необходимо подчеркнуть, что до реформ в Афганистане сектор образования был в руках духовенства и являлся фактическим монополистом в этой области за исключением королевского двора и некоторых зажиточных людей, которые могли бы позволить своим детям частное образование.

За время правления короля-реформатора Амануллы государственные расходы на образование возросли на 1000 процентов. Обязательное начальное образование было закреплено в конституционном законе 1923 года. Согласно данным, новое министерство образования планировало создать по крайне мере одну начальную школу в каждом районе и одну среднюю школу в каждой провинции. К 1928 году по всей стране обучались около 40000 учеников (в среднем 100 учеников на каждый район). Кроме того в Кабуле были еще созданы три элитных школы с немецким, французским и английским языками обучения, а в афганских ВУЗах в основном работали индийские преподаватели. Всего в ВУЗах обучались 500 студентов .

В Афганистане в период реформ также была создана система подготовки учителей. К 1959 году было подготовлено около 2500 учителей. Эти учителя были подготовлены на смену муллам, которые доминировали в преподавательском составе в школах Афганистана. Кроме того, студенты ВУЗов часто отправлялись за границу для повышения квалификации, в основном в Турцию и Европу. Также в Афганистане были созданы специализированные училище, где готовились бухгалтера, управленцы и земледельцы. Однако не все было так гладко в сфере образования. Так как, в сущности, школьное образование для мальчиков оставалось ограниченным - в некоторых провинциальных центрах первые школы для мальчиков были созданы только 1940-году, а образование для девочек было еще более ограниченным. Только 1928 году по всей стране посещали школу только 800 девочек. По всему Афганистану была только одна средняя школа для девочек, которая была создана в 1924-году с помощью Франции и один лицей для девочек 1928-года.

После свержения Амануллы со стороны Хабибуллы II в 1929 году, образование в Афганистане подвергалось замедлению, особенно это касалось для девушек. Таким образом из Турции были отозваны девочки от 6 до 11 лет, которые обучались в медицинской школе, в школах домашнего хозяйства. После девяти месячного застоя в сфере образования 1929 году Хабибулла II был свергнут генералом Надером Ханом, который затем был провозглашен королем. При Надер Хане система образования была восстановлена для всех. Так, в 1932 году, была создана новая школа медсестер для девочек, пять технических училищ, коммерческая и ремесленная школа, а также Афганский технологический институт (1937-1960 гг). Кроме того, первый университет в Афганистане был открыт в Кабуле в 1946-году, второй в 1963-году в Джалаал-Абаде. К 1950 году в Афганистане насчитывалось 10100 учеников и студентов, который к 1960-году выросло до 193574, а к 1970-году составило 664574 учащихся .

Система образования привлекала не только городские классы, но и сельских жителей, особенно из племен пуштунов, как представители этнической группы из которой возникла монархия . Следует отметить, что представители Пуштунов были заинтересованы в отправке своих сыновей в новые школы. Так как пуштунские студенты поддерживали тесные связи со своими племенами или общинами даже после того, как они вошли в государственную систему. Хорошее образование своих детей пуштуны воспринимали как дополнительный механизм для продвижения своих идеологических целей.

Хотя система образования охватила и улучшила производительность, но в, то, же время она породила социальную и политическую напряженность и привела к переменам в социальной жизни Афганистана. Недостатком его успеха и источником значительной напряженности было то, что результат не сопровождался увеличением возможностей для образованной молодежи на государственных службах .

До кризиса 1973 года государство оставалось едва ли не единственным работодателем для выпускников университетов и школ. Однако доступ к должностям в государственной администрации был заблокирован классом бюрократов, которые ревностно защищали свои должностные места, в то время как члены королевского клана и племенной аристократии, главным образом из племен дуррани заблокировали доступ к высшим эшелонам власти до 1964 года. Отстранение значительного меньшинства шиитов от более высоких должностей медленно усугубляло этническую напряженность с аристократией пуштунов . Следовательно, студенты часто жаловались на коррупцию.

Медленно развивающаяся экономика по причине коррупции, мешал индустриализации Афганистана. Мелкий частный сектор не смог предложить необходимое количество рабочих мест. Так в конце 1930-х годов на промышленных предприятиях, управляемых частными акционерными обществами

(ширкетами) работали 2000-3000 человек. К 1954 году данное число возросло до 6000 человек. В конце 1972 года горнодобывающая промышленность и сектор энергетики состоял всего лишь 17 процентов ВВП и менее 5 процентов занятости в стране .

Медленные темпы модернизации страны и социальные проблемы образовали особый класс населения именуемое как Рошанфиркан из образованных людей, которые образовали политическое течение Веш Зелмиан в конце 1940-х и в начале 1950-х годах. Это политическое движение продолжило идеи первых конституционных реформ Амануллы в начале века. Следует отметить, что именно высокая безработица создавало благоприятную почву для возникновения разного типа подпольной политической деятельности в Афганистане.

4 апреля в 1950 году было основано новое политическое движение союза студентов Кабульского университета, которое оказало наиболее заметное влияние на афганскую общественность. Союз молодежи изначально соглашался с правительством для того чтобы лоббировать критически мыслящих студентов и делать их про- государственными. Также, правительство Афганистана предоставила Союзу молодежи офис De Pohene Nadara в Кабуле. Но позже политическое движение Веш Зелмиан превратило Союз молодежи в оппозиционное движение, которое называло себя "демократическим". Согласно открытым источникам позже Союз молодежи привлекли в себя большое количество людей из студентов и старшеклассников. Затем оно объявило себя оппозиционным. Так, в апреле и в мае 1950 году делегация профсоюза совершила ряд поездок по югу страны, и посетило такие города как Кандагар, Газни, Калат и Герешк. В этих городах представителями союза были посещены фабрики, электростанции и строительные объекты, где также встретились с местными студентами и лидерами племен. Однако в ноябре 1950 году данный союз был распущен. Его повторная легализация стала основным требованием оппозиционного движения .

Еще одним признаком растущей политической активности стала первая промышленная акция афганских рабочих в 1949 году. Согласно информации советского автора Коргун , им явились оппозиционное движение рабочих текстильной и угольной промышленности, а также работники торговых ширкатов провинции Кандагар и Катаган. Лидером оппозиции рабочих был Абдул Раҳман Маҳмуди, которого поддерживали забастовщики. Основной почвой забастовки в 1949 году явились повышение заработной платы, снабжение необходимыми рабочих и их семей. Забастовка продолжалась всего четыре дня и закончилась безуспешно. По всей вероятности, правительство смогла воспользоваться разобщенностью среди протестующих. Так, бастующие шахтеры хотели создать ассоциацию для защиты своих интересов в 1959 году, однако он были все уволены и их действия закончилось ничем. А забастовка, которая происходила в Пуле-Хумре в 1951 году были окончены тем, что рабочие получили сокращение заработной платы и указание, чтобы рабочие не вмешивались в политические дела .

К концу 1951 года во главе Веш Зелмиан было создано оппозиционная партия Отечество (Хизб у Ватан) и Народная партия (Хизб у халк). Однако, в том же году правительство расправилось с активистами партий и большинство из них были сосланы или заключены в тюрьмы. Те представители, которые были или имели близкие связи к монархии имели лучшие условия, нежели чем этническим или религиозным меньшинства.

Внутренняя политика Афганистана до военного периода:

В 1963 году король Мухаммад Захер-шах начал конституционно-демократическое открытие в Афганистане. В том же году король Луи Дюпри отметил, что король Махмуд шах отправил авторитарного премьер-министра Дауда в отставку после десяти лет в должности и положил конец 30 летнему авторитарному статусу Афганистана. Так, в 1964 году король принял конституцию и ввел полномасштабную парламентскую систему. Согласно новой конституции ни один член королевской семьи не должен был занимать правительственные должности. Это было воспринято многими, включая его самого как "Лекс Дауд". Именно эти изменения согласно экспертам и послужило мотивом государственного переворота в 1973 года .

Следует отметить, тот факт, что конституция фактически содержит право на создание политических партий и объединений, но полноправная реализация данного права зависела от вступившего в силу закона политических партий. Этот закон уже прошел парламент и ожидал подписи самого короля. Но между тем, в Афганистане возникла вторая волна партий, на этот раз эти партии были более разнообразными чем в период Веш Зелмиан. На этот раз в него вошли роялисты, лейбористы и социал-демократы, пуштунские и не пуштунские этно-националисты, а также маркисты как промосковские и пропекинские и исламисты. Однако король не решился подписать закон о политических партий, опасаясь, что экстремистские группировки могут занять места в парламенте .

Попытка демократического открытия Афганистана в дальнейшем привело к дестабилизации и радикализации страны. Также, это послужило возникновению различных оппозиционных сил. Это случилось главным образом из-за того, что действия во власти осуществлялись, не последовательно и медленно, так как они имели свои внутренние противоречия.

Начиная с 1964 года, афганские студенты участвовали в парламентских дебатах и провели серию массовых акций протестов. Студенческая демонстрация 25 октября 1965 года стала одним из жестоких, так как в нем полицейские открыли огонь против демонстрантов и убили несколько десятков студентов. Также в 1968 году студенты организовали демонстрацию как в Париже, так и в Праге, а за ними последовали, и Кабульские студенты и тем самым Кабульский университет был закрыт на целый год .

Согласно мнению Амина Сайкала , королевская нерешительность и чрезмерная осторожность явились "фатальной ошибкой" во внутренней политики Афганистана. Хотя умеренные политические силы повиновались официальной власти либо распускали свои группы и снижали свою политическую активность, а левые силы и исламисты ушли в подполье и начали проникать в вооруженные силы страны, и тем самым планировали государственный переворот как единственный способ достижения власти предвзятая насилистенные конфликты 1980-х годов. Несмотря на некоторые политическую прозрачность, беспартийная конституционная монархия оказалось негибкой, чтобы решить противоречивые политические вопросы внутри страны.

Подобная внутри политическая динамика также возникла при правительстве Карзая после 2001 года с законодательной властью, которая впервые дала официальную политическую активность политическим партиям, несмотря на то, что сам президент рассматривал политические партии с презрением. Свою очередь на первых президентских выборах 2004 года закон о политических партиях задержался, чтобы вступить в силу и тем самым политические партии не смогли выставить своих кандидатов к первым парламентским выборам в 2005 году. Примечателен тот факт, что списки кандидатов политических партий до сих пор не предусмотрены действующим законом о выборах в Афганистане .

Нарастающие внутри монархические конфликты и вздоры вынудили Сардара Мухаммад Дауда к союзным отношениям с более аристократической фракцией НДПА, парчамистами. Союз Дауда и парчамистов сумели свергнуть монархию в 1973 году военным переворотом. Это был второй военный переворот после свержения Амануллы в 1929 году. Союз Дауда и парчамистов также вытеснили исламистов, которые пытались захватить власть. А в 1977 году Дауд стал победителем на политической арене и не только устранил парчамистов, но также и преследовал их. Устранения парчамистов вызвала у Советского Союза, подозрение на то, что Дауд начал тесно сотрудничать с Ираном, а это вызывала опасения о том, что Дауд мог вести прозападную политику в Афганистане.

В этом контексте можно утверждать, что государственный кризис в Афганистане начался в 1973 году, а не в 1978 году (революция Саура) и не в 1979 году (Советское вторжение) как утверждают многие источники. Именно союз Дауда и парчамистов создали первую насилистенную смену режима за 40 лет, и тем самым открыли путь для новых будущих прецедентов и событий, которые вышли из под контроля в политической жизни Афганистана.

Причины возникновения радикального движения в Афганистане:

После второй мировой войны Афганистан оставался нейтральной страной в мировой политике. В тот период со стороны США поступали призывы, чтобы Афганистан стал членом Багдадского пакта (позже CENTO) , которая была создана в 1955 году фактически против коммунизма. Правительство США предложило вступление в данный пакт с учетом того, что США будет поставлять военную помощь. Представляемая военная помощь была впервые предложена со стороны США еще в 1950-51 годах, однако условием того, что эта помощь будет оказана не бесплатно. В данном случае Кабул отказался от помощи. В 1954 году премьер-министр Афганистана Сардар Мухаммад Дауд (1953-63) также получил отказ в плане политической помощи от США по поводу вопроса Пуштунистана. Так как данная территория была спорной между Афганистаном и Пакистаном. В данном вопросе США предпочло свои отношения с Пакистаном.

В 1955 году Афганистан принял участие в Бандунгском процессе, где стал основателем движения неприсоединения к различным военно-экономическим блокам с наряду Индией, Индонезией и Югославией. Тем не менее, в середине 1950-х годов Афганистан начал военное сотрудничество с СССР .

Тем не менее, Афганистан продолжал проводить свою традиционную нейтральную линию и пытался утвердиться на ровном расстоянии от двух ведущих блоков - в лице запада НАТО, в лице востока - Варшавский договор. Афганистан в своей внешней политике использовал глобальную

конкуренцию Восток-Запад в целях развития своей инфраструктуры. Это особенно было заметно в успешной попытке Афганистана привлечь инвестиции от двух конкурирующих блоков, что положительно сработало в национальной программе развития провинций. Так со стороны СССР было модернизировано провинция Нангархар, со стороны США провинция Гильменд, а со стороны Германии провинция Пактия.

В результате афганско-советского военного сотрудничества все больше афганских офицеров проходили переподготовку в СССР. И некоторые из них приняли коммунистические идеи и становились антизападными, а они свою очередь привлекали последователей из афганских вооруженных сил. Так, в 1970-х годах в афганской армии была создана тайная организация левых офицеров, которых возглавлял Мир Акбар Хайбар. Кроме того, Мир Акбар Хайбар участвовал в подготовке "Сауровской" или "Апрельской" революции 28 апреля 1978 года. В результате, которого впервые был создан Совет военного командования, который менее чем через неделю передал власть гражданскому правительству, возглавляемому НДПА, что является уникальным событием для военного переворота .

Тесное сотрудничество афгано-советских отношений и деятельность левых политических сил привели к кризису между афганской монархией и исламским духовенством. Следует отметить, что именно исламское духовенство де-факто наделяло монархию своей легитимностью. Таким образом, отдельная фракция исламского духовенства создали оппозиционное движение. Так, в 1958-59 годах Афганистан посещал сам Никита Хрущев. Этот визит был его вторым визитом в Афганистан. По причине визита лидера СССР в Афганистан, стало первой причиной создания первого подпольного оппозиционного движения под названием Джамиат-и-Ислами, которое было инициатором ряд массовых протестов в Афганистане. Вторая волна исламских протестов последовала в 1970-году, когда национальная газета уместила хвалебную статью о сто летним юбилеем Ленина, когда это место было зарезервировано для пророка Мухаммеда .

Из начально Джамиат-и-Ислами руководили афганские выпускники Каирского университета аль-Азхар . В Афганистане, как и во всех других странах с мусульманским населением имелась квота для поступления в университет Аль-Азхар. Однако, большинство студентов находились под сильным влиянием Братьев-мусульман, которые в 1980-х годах стали предшественниками моджахедов Тинзим в Афганистане . Тем не менее обе волны протеста в Афганистане были подавлены массовыми арестами исламистских активистов по приказу правительства, что, в свою очередь привело к дальнейшей радикализации исламского движения в стране.

Использованные литературы

1. Vartan Gregorian, 'The Emergence of Modern Afghanistan: Politics of Reforms and Modernization, 1880-1946, Stanford University Press, 1969;
2. Barnett R. Rubin, 'The Fragmentation of Afghanistan, Yale University Press, New Haven and London 1995;
3. Werner Jensch, 'Die afghanischen Entwicklungsplane vom ersten bis zum dritten Plan, Afghanische Studien, Vol 8, Verlag Anton Hain, Meisenheim am Glan 1973;
4. Niamatullah Ibrahim, 'The Failure of a Clerical Proto-State, Hazarajat 1979-1984;
5. Horst Buscher, 'Die Industriearbeiter Afghanistans, Afghanische Studien, Vol 1, Verlag Anton Hain, Meisenheim am Glan 1969;
6. Thomas Ruttig, 'Zur Bedeutung der burgerlichen Oppositionsbewegung der 50er Jahre unseres Jahrhunderts fur die Formierung progressiver politischer Krafte in Afghanistan, diplomathesis, Humboldt-Universitat, Berlin 1985;
7. Виктор Коргун - Интеллигенция в политической жизни Афганистана, М.:1989;
8. Louis Dupree, 'An Informal Talk with King Mohammad Zahir of Afghanistan', American University Field Staff Reports, South Asia Series, Vol. VII;
9. Andreas Kramer, 'Kabuler Frühling: Der Aufbruch der afghanischen Studenten- und Schulerbewegung ab 1965', INKOTA-Brief 105 (Sept 1998), Berlin;
10. Thomas Ruttig, 'Afghanistan's Democrats: From underground into marginalization', in Afghanistan 1979-2009: In the Grip of Conflict, e-book. Middle East Institute, Washington 2009;

Интернет источники

1. Гандамакский договор - https://ru.wikipedia.org/wiki/Гандамакский_договор;
2. 'Ideology without Leadership: The rise and decline of Maoism in Afghanistan', Afghanistan Analysts Network, Thematic Report 03/2012, <http://www.aan-afghanistan.org/index.asp?id=2963>;

3. Amin Saikal - https://en.wikipedia.org/wiki/Amin_Saikal/;
4. Организация центрального договора - https://ru.wikipedia.org/wiki/Organizatsiya_central'nogo_dogovora;
5. Апрельская революция - https://ru.wikipedia.org/wiki/Апрельская_революция;

ЖАМИЯТНИ ДЕМОКРАТЛАШТИРИШНИНГ ДОЛЗАРБЛИГИ МАСАЛАЛАРИГА ДОИР ҚАРАШЛАР.

Курбанов Э.

Гулистан давлат университети, катта ўқитувчи,

Телефон: 998916248054

eldor_gdu@mail.ru

АННОТАЦИЯ: Мақолада гарб олимлари томонидан жамият ривожланишида демократик институтларнинг таъсири, ушбу институтларнинг фаолияти тўғрисида айрим назарий-илмий қараашлари ёритилган. Қолаверса, фуқароларнинг жамият бошқарувида иштирокини таъминлаш ҳақида фикр билдирилган.

Таянч тушунчалар: демократия тушунчаси, транзит методологияси, институционал, конституцион демократия, кўп partiya вийлик, цивилизацияли давлат, манипуляция, демократия мезонлари, сиёсий институтлар, ноу-хау

Хозирги пайтда демократия тушунчаси, унинг моделдан институционал ҳолатга, транзит методологияси ҳамда унинг жаҳон мамлакатларида намоён бўлиши характерини аниқлаш, ҳамда билиб олиш жуда муҳимдир. Демократиянинг кўпсонли таърифларини таҳлил қилганда шу нарса аниқ бўладики, таниқли политологлар (сиёсатшунослар) А.Лейпхарт ва Р.Даль умуман бу тушунчани таърифлаб бўлмайди, деб ҳисоблаганлар. Америкалик демократшунос Й.Шумпетер демократияни сайловчилар овозлари учун рақобатли кураш йўли билан сиёсий қарорлар қабул қилишга хизмат қиласиган институционал тузилма деб тушунтиришга харакат қиласи. Россиялик сиёсатшунос Г.Г.Делегинский демократияда "у ёки бу даражада ҳокимият ва сиёсатга таъсир ўтказишга имкон берадиган институтларга эга бўлган жамиятни" кўрганди.

Ўзбекистонлик сиёсатшунос олим В.В.Дубковнинг фикрича, жамиятни демократлаштириш - бу, авваламбор, жаҳон демократик модернизациялашув амалиётидан ўзларини оқлаган ҳамда халқ қизиқишилари менталитетидан келиб чиқадиган ўз, миллий институтлар ва тузилмаларнинг шакланиши жараёнидир. Бундан ташқари, айрим институтларни жамият ўтмишдан мерос сифатида олиб, уларни янги демократик воқеаликларга мос ҳолда модернизациялади.

Ўзбекистон ўзи учун либерал ва конституцион демократия турини танлади, бунинг боиси шундаки, бундай кўринишдаги демократия инсоннинг жамият бошқарувидаги ролини юксалтириш, унинг ҳукуқ ва эркинликларини чинакам амалга ошириш, қонун устуворлигини, ҳокимиятлар бўлиннишини, кўп partiya вийлик ва бугунги кунда цивилизацияли давлат уларсиз ҳаракат қила олмадиган бошқа демократик институтларни тасдиқлаш учун имкониятлар түгдирали. Шунингдек, инсонда тадбиркорлик, хўжаликни юргизиш, моддий фаровонликка эришиши тарбиялашга, ўрта синфи демократиянинг ижтимоий-иқтисодий таянчи сифатида шакланишига йўл очиб берувчи бозор муносабатларининг эркинлигини, иқтисодий ривожланишнинг демократик тамойилларини тасдиқлаш жуда муҳимдир.

Ўтиш даври бошларида, жамиятда демократияга шубҳаомуз муносабат устун қелганида, кўпчилик институтлар юқоридан, қатъият билан ташабускорона вужудга келтирилади. Бунда ўзига хос, қийинчилик билан енгib бўладиган доира ташкил топади: ҳокимият томонидан хизматга олинган институтлар кам самара беради, чунки улар омма томонидан қўллаб-куватланмайди, шунингдек, самарали ҳам бўла олмайди, модомики жамият уларнинг вужудга келаётган муаммоларни ҳал қилиш, одамларнинг туб эҳтиёжларига жавоб бериш қобилияtlарига ишонмайди.

Таниқли россиялик сиёсатшунос И.К.Пантиннинг фикрича, демократик институтлар самарадорлигининг таърифлари ҳам назарий, ҳам амалий жиҳатдан энг қийин муаммо ҳисобланади. Ахир улар халқнинг ишонч билдиришига эга бўлишлари, легитим (қонуний) бўлишлари зарур-ки, бу эса, Европа, Лотин Америкасидаги кўпчилик мамлакатлар ва Россия тажрибаси далолат берганидек, вақтни ва бутун жамиятнинг кучланишини талаб қиласи. Ўзининг бошланғич погонасида демократия институтлари ўз моҳиятини очиб кўрсатмасдан, балки ўзларини тақдим этишади, холос. Масалан, сайловлар сайловчиларнинг овозлари билан манипуляция қилишга айланиб, ҳокимиятлар бўлинниши институти ижроия ҳокимиятининг устуворлиги билан алмашинади. Жамият ушбу институтларнинг фаолият юритишида фаол иштирок эта бошлагандагина, бу институтларнинг муҳимлиги ва зарурлигига ишонч ҳосил қилгандагина, фуқароларнинг моддий фаровонлиги етарлича юқори бўлганида, ўрта синф (ёки ўрта қатлам) жамиятнинг таъсирли ижтимоий қатламига айланганида демократия

институтлари ҳақиқий самарадорлигига эришиши мумкин. Айрим сиёсатшуносларнинг ҳисоблашича, демократия институтларнинг самарадорлиги ялпи ички маҳсулот ҳажми аҳоли жон бошига 3-5 минг долларга етган мамлакатдагина ўзини намоён эта олади. Бироқ, бу иқтисодий равнақ, гуллаб-яшнаш даври бошланишини кутиб, демократик институтлар ривожини, улар самарадорлигининг юксалтиришини тўхтатиб қўйиш керак деганини билдирамайди.

Жаҳон демократияси тадқиқотчиси, йирик америкалик олим С.Хантингтоннинг фикрича, бундай иқтисодий равнақ XXI асрда кириб келиши ва демократлаштиришнинг тўртинчи тўлқинини келтириб чиқариши мумкин. XX асрнинг 50-йилларида Жанубий Корея умидни узса ҳам бўладиган дараҷада иқтисодий таназзул ботқогига ботиб қолган деб ҳисобланган, кейин эса тўсатдан ҳам иқтисодиётини ҳам демократиянинг гуллаб-яшнашига тезликда эришиш қобилияти билан бутун дунёни "корея мўжизаси" билан ҳайратда қолдирган. С.Хантингтоннинг фикрича, иқтисодий тараққиёт демократияни бўлиши мумкин бўлган қилиб қўйса, сиёсий раҳбарият уни ҳақиқатда мавжуд қилиб қўяди. Фарбий Европадаги бир қатор мамлакатларда ҳамда Японияда демократлаштиришни айнан ушбу иккита омил таъминлаб берди: иқтисодий - Маршалл режасига мос ҳолда америка капиталининг инвестициялари (сармоялари) кириб келиши, сиёсий-худди ўша АҚШ ва унинг иттифоқдошларининг оккупацион қўшинлари томонидан таъминланаётган барқарорлик ва тинчлик самарадорлиги.

Демократлаштиришнинг иккинчи тўлқинида қозонилган ушбу муваффақиятлар АҚШга у бутун дунёга демократик қадриятларни тарқатишга, уларни универсаллаштиришга, ҳамда айни пайтда ўз давлатининг миллий хавфсизлигига эришишига қодир деган ишончни ҳосил қолдирди. Шу тариқа, С.Хантингтоннинг фикрича, демократлаштиришнинг учинчи тўлқини вужудга келдики, бунда демократия Жанубий Европа, бутун Лотин Американи босиб кетиб, Осиёгача етиб борди ва Совет Иттифоқидаги мавжуд диктатура тузумини йўқ қилди. Ҳиндистонда, Жанубий Кореяда, кейинчалик эса - Шарқий Европа ва Болтиқбўйи давлатларида ҳам қарор топди. Бунда демократия мезонлари сифатида учта омил кўрсатилган эди: эркин сайловларни таъминлайдиган сиёсий институтларнинг қарор топиши, қўпчилик сайловчиларнинг манфаатларини ёқлаш ҳақидаги ваколатни ва сиёсий иродаларини амалга оширилиши; инсон ҳақ-хукуқлари ва эркинликларига риоя қилиниши; этник ва диний озчиликларнинг манфаатлари ва ҳақ-хукуқларига ҳурмат билан муносабатда бўлиш. Биринчи Президентимиз И.А.Каримов ўзларининг ўз истиқдол ва тараққиёт йўли" номли китобида мамлакатимизнинг ушбу миллий-давлатчилик, ижтимоий-иқтисодий, маънавий ахлоқий янгиланиш йўлини танлашнинг масъулиятлилиги ҳақида ёзган эдилар. Бунга эришиш учун туб мақсад аниқ ифодаланган эди - барқарор бозор иқтисодиёти, очиқ ташқи сиёсат, кучли ижтимоий сиёсатга эга бўлган ҳукуқий демократик давлат қуриш.Faқат шундай жамияттинга ҳалққа муносаб ҳаётни, ҳукуқ ва эркинликларни, маънавий-ахлоқий ривожланишни таъминлаб беради. Аммо бу "ҳалқнинг ҳаётий тажрибасига, республика аҳолисининг миллий ва маданий анъаналари, барча ижтимоий гуруҳлар ва қатламларининг манфаатларига мос келадиган ҳақиқий демократия принциплари қарор топтириш керак, деб таъкидлайдилар юртбошимиз. Ўзбекистонда мустақиллижимизнинг дастлабки йилларида ёқ янги мустақил давлат - демократиянинг ривожланган жамиятнинг турмуш меъёри сифатида қарор топишининг кўпасрлик тажрибасидан келиб чиқадиган демократик, конституциявий давлат барпо этиш модели шаклланди. Ушбу моделнинг методологик таянчи бўлиб, Фарб матбуотида "И.А.Каримов ноу-хай"си деган ном олган 5 та тамойил бўлди.

Жаҳон мамлакатларида демократлаштиришнинг учта тўлқини концепциясининг муаллифи С.Хантингтон давлат сиёсий тизими демократлиги намоён бўлишининг мезонларини таклиф этган эди: сиёсатдонлар томонидан қарорларни коллектив асосда қабул қилиниши, сиёсатдонларни одил (холисона) даврий сайловлар орқали саралаб олиниши, амалда бутун катта ёшдаги аҳолининг ушбу сайловларда иштирок этиши ҳукуқи билан номзодларнинг сайловчилар овозлари учун эркин мусобақалашуви.

Кўп ҳолларда фуқаролик жамияти, айниқса оммабоп адабиётда, демократик жамиятнинг синоними деб тавсифланади. Модомики фуқаролик жамиятисиз демократия бўлмас экан, ушбу фикрни тўғри деб ҳисоблаш мумкин. Бироқ, бу ерда устунликлар бузилса, гап бошқа бўлади.

Биринчидан, демократия нафақат фуқаролик жамиятни, балки давлатни ҳам ўзига хос тарзда ўзгартиради.

Иккинчидан, фуқаролик жамияти барча ҳокимият режимларида мавжуд бўлади. Антик даврда ушбу атаманинг муаллифи ҳисобланмиш Аристотель (Арасту)нинг фикрига кўра, фуқаролик жамияти давлат сиёсий тузилишининг маълум шакли - полис билан ўзаро боғланган эркин ва тенг фуқароларнинг ҳамжамиятини билдирган. Феодализм даврида у абсолютистик (авторитар, якка ҳокимиятчиликка асосланган) давлатнинг мухолифи (антагонисти) ролини ўйнаган. Ўзбекистонлик сиёсатшунос Р.Жумаевнинг фикрича, тоталитаризм шароитларида ҳам, гарчи куртак ҳолида,

эмбрионал ҳолатда бўлса ҳам, фуқаролик жамияти бўлган.

Учинчидан, айрим хорижий тадқиқотчилар - Г.И. Вайнштейн, Л.Даймонд, О.Энкарасъон ва бошқалар - фуқаролик жамияти ва демократия ўртасида тенглик белгисидан, фуқаролик жамиятининг демоқратлаштириш жараёнларида ролларининг фетишлаштиришдан, уни бундай тушунишнинг соддалаштиришидан огоҳлантириб қўядилар. Фуқаролик жамияти парчаланиб кетишини кучайтиришга, тушунмасликни чуқурлаштиришга, электоратнинг персонализациялашуви, бегоналашуви ва конфронтациясини (қарама-қаршилигини, адватини), парокандалигини қарор топтиришга қодирдир. Принстон университети профессори Ш.Берманнинг тарькидлашича, нафақат заиф, балки кучли фуқаролик жамияти ҳам ижтимоий ривожланишдаги хавфли тенденцияларининг сабабчиси бўлиб қолиши мумкин, "маълум тузилмавий шароитларда юксак ривожланган партияний тизим ва фуқаролик жамияти тент миқдорда ҳам фашизмнинг, ҳам барқарор демократиянинг вужудга келишига имкон тугдириши мумкин".

Демак, фуқаролик жамиятининг демократияни мустаҳкамлашдаги фаол ва ижобий ролининг бош шарти унинг давлат билан соғлом ҳамкорлиги, биргаликдаги фаолияти деб ҳисоблаш мақсадга мувофиқдир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Лейпхарт А. Демократия в многосоставных обществах. М. 1997. С.38.
2. Шумпетер Й. Капитализм, социализм и демократия. - В кн. Теория и практика демократии. Избранные тексты. М. 2006. С. 7.
3. Делегинский Г.Г. Демократия на рубеже тысячелетий. - В сб. Политические институты на рубеже тысячелетий. - Дубна. 2001. С. 28.
4. В.В.Дубков. Этапы демократизации общества в Узбекистане и их особенности. / Молодежь и наука: реальность и будущее: Материалы V Международной научно-практической конференции.- Невинномысск.2012.С 85
5. Аргументы и факты. 2004. №8.
6. Хантинтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века. - Пер. с англ. М. 2003. - С.37.
7. Каримов И.А.Ўзбекистон ўз истиқол ва тараққиёт йўли.Т.:Ўқитувчи.1992.
8. Большой энциклопедический словарь. - 2-е издание. М. 2002. С. 305.
9. Жумаев Р. Политическая система Республики Узбекистан: становление и развитие. С. 15.
10. Политические институты на рубеже тысячелетий. - Дубна. 2001. С.163-165.

ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ МАҲАЛЛИЙ КЕНГАШЛАРИ ДОИМИЙ КОМИССИЯЛАРИНИНГ МАҲАЛЛИЙ ИЖРО ОРГАНЛАРИ БИЛАН ЎЗАРО МУНОСАБАТЛАРИ

Шералиев Алишер Мухидинович
Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги
Давлат бошқаруви Академияси тингловчиси
+99899 397 92 99, ferosiaa@gmail.com

Аннотация: Уибу мақолада халқ депутатлари маҳаллий Кенгашлари доимий комиссияларининг маҳаллий ижро органлари билан ўзаро муносабатларидаги муаммолар ва уларни бартараф этиши юзасидан тақлифлар ўрин олган.

Калит сўзлар: халқ депутатлари маҳаллий Кенгashi, доимий комиссия, маҳаллий давлат ҳокимиюти, давлат фуқаролик хизмати, мақом, депутат, назорат, ваколат, сессия.

Ўзбекистон мустақилликка эришган кундан бошлаб, маҳаллий бошқарувни амалга ошириш билан боғлиқ масалалар кўплаб илмий тадқиқотларда ҳамда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси, унинг Кенгashi ва қўмиталари томонидан тегишли норматив актларни тайёрлаши атрофлича таҳлил қилинди. Бироқ, уларда халқ депутатлари Кенгашлари доимий комиссияларининг фаолиятини ўрганишга етарли аҳамият берилмаган. Айниқса, доимий комиссияларнинг маҳаллий ижро органлари билан ўзаро муносабатлари масаласи деярли тадқиқ этилмаганлиги эътиборлидир.

"Маҳаллий давлат ҳокимиюти тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига мувофиқ, халқ депутатлари Кенгashi сессияси муҳокамасига киритиладиган масалаларни дастлабки тарзда кўриб чиқиш ва тайёрлаш, Ўзбекистон Республикасининг қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг қарорлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармонлари ва қарорлари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари, халқ депутатлари Кенгашининг қарорлари ҳаётта татбиқ этилишига кўмаклашиш, ўз ваколатлари доирасида назорат вазифаларини амалга ошириш учун халқ депутатлари Кенгashi ўз ваколатлари муддатига халқ депутатлари Кенгashi депутатлари орасидан халқ депутатлари Кенгashi доимий комиссияларини сайлайди1.

Доимий комиссиялар ўз фаолиятларини Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси, "Маҳаллий давлат ҳокимиюти тўғрисида"ги, "Халқ депутатлари вилоят, туман ва шаҳар Кенгashi депутатининг мақоми тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси қонунлари асосида, шунингдек халқ депутатлари Кенгашининг регламенти ва халқ депутатлари Кенгashi доимий комиссиялари тўғрисидаги низомга мувофиқ амалга оширади.2

Бугунги кунда халқ депутатлари маҳаллий Кенгашлари доимий комиссияларининг маҳаллий ижро органлари билан ўзаро муносабатларида назорат функцияси устувордир. Ўз ваколатлардан фойдаланган доимий комиссиялар худуднинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишига доир масалалалар юзасидан назорат олиб боради ҳамда дастлабки тарзда кўриб чиқиш яқунлари юзасидан халқ депутатлари Кенгашига ўз қарорлари ёки хуносаларини тақдим этади.

Шу билан биргаликда, қайта алоқа усулида, ўз қарорларини тегишли давлат органлари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, нодавлат нотижорат ташкилотлар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва манфаатдор шахсларга юбориб, улар ижросини мониторинг қилиб бориши белгиланган.

Доимий комиссияларининг маҳаллий ижро органлари билан ўзаро муносабатларидаги ўрни муҳим аҳамиятга эга. Боиси, худуд манфаатлари учун аҳамиятли бўлган ҳар қандай хатти-ҳаракат вакиллик институти бўлган доимий комиссиялар томонидан назорат қилиб борилиши аён бўлмоқда. Бироқ, мавжуд аҳволни таҳлил қилиш натижалари халқ депутатлари маҳаллий Кенгашлари доимий комиссияларининг маҳаллий ижро органлари билан ўзаро муносабатлари масаласида бир қатор муаммолар мавжудлигини қўрсатмоқда.

Биринчидан, доимий комиссиялар ижро органи ҳисботларини эшитиш механизимидан самарали фойдалана олмаяпти;

Иккинчидан, доимий комиссияларнинг иш фаолиятини олиб бориш учун доимий асосда ишловчи депутатлар ёки техник ходимларнинг мавжуд эмас;

Учинчидан, ижро органи раҳбари, яъни ҳокимнинг халқ депутатлари Кенгашининг раиси сифатида доимий комиссияларни шакллантиришдаги ва сессияга олиб чиқилган масалаларни эшитилишидаги роли ижро органини раҳбарини вакиллик органи устидан ваколатли қилиб қўймокда;

Тўртингидан, доимий комиссиялар тўгрисидаги Низом ва бошқа норматив-хуқуқий хужжатларни замон талабларига ҳамда қонунчиликдаги сўнгги ўзгаришларга мослаштириш зарурияти вужудга келган.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, ҳалқ депутатлари маҳаллий Кенгашлари доимий комиссиялари фаолиятининг ташкилий-хуқуқий асосларини такомиллаштириш, уларнинг маҳаллий ижро органлари билан ўзаро муносабатлари ҳамда давлат фуқаролик хизмати тизимини ривожлантиришдаги ўрнини яхшилаш мақсадида бир қатор тадбирларни амалга ошириш лозим.

Биринчи, доимий комиссиялар белгилаган режага асосан масъулларнинг ҳисоботларини эшлиши ҳамда жамоатчилик ва ОАВ билан алоқаларини яхшилаш борасида амалий ишга ўтиш вақти келганлигини Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги "...энди ижро ҳокимиюти органлари мухим ижтимоий-иқтисодий масалалар юзасидан парламент палаталари олдида мунтазам равишда ҳисобот бериши зарур. Мазкур ҳисоботлар жамоатчилик ва оммавий ахборот воситалари вакиллари иштирокида ўтказилиши лозим" З деб билдирган фикрлари ҳам тасдиқлаб турибди. Доимий комиссиялар ижро органи ҳисоботларини эшлиши механизимидан самарали фойдаланиши учун, доимий комиссияларнинг йиллик иш режаларини йил аввалида тегиши ташкилотларга расман жўнатиш, уларнинг белгиланган муддатларда ҳисобот беришларини Кенгаш кун тартибига киритиш лозим.

Иккинчи, доимий комиссияларнинг иш фаолиятини самарали олиб бориш учун маҳаллий Кенгашларда депутатларнинг жамоатчилик асосида фаолият юритишини ўзгаришиш масаласини тегиши тартибда қонунчиликка таклиф сифатида киритиш лозим. Яқин келажакда ҳалқ депутатлари Кенгашлари котиблари, уларнинг ўринбосарлари, кейинчалик эса, доимий комиссиялар раисларининг ҳам, профессионал ишга ўтиши имкониятини ўрганиш мантиқий кўринади. Демократик давлатлар тажрибаси ҳам буни тасдиқламоқда. Буюк Британияда, масалан, Маҳаллий ҳокимиюти тўгрисидаги актга биноан, 1972 йилга келиб доимий қўмиталарнинг раислари маҳаллий Кенгашларда профессионал фаолият юритиши мустаҳкамланган эди.

Учинчи, ижро органи раҳбари, яъни ҳокимнинг ҳалқ депутатлари Кенгашининг раиси сифатида доимий комиссияларни шакллантиришдаги ва сессияга олиб чиқилган масалаларни эшлиши учун Кенгашга Ҳоким раҳбарлик қилиши амалиётини бекор қилиш зарур. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг 2018 йилнинг 28 декабрида парламентта мурожаатномасида ҳокимнинг маҳаллий кенгашларга раислик қилиши амалиётини бекор қилиш ҳақида тўхталиб, "Ҳоким ҳокимлигини қўлсин, лекин кенгаш олдида ҳисобот берсинг" 4 ёки Олий Мажлис Сенатининг 2019 йил 21 июнь куни ўтказилган йигирманчи ялпи мажлисидаги "Биз келгусида ҳокимларнинг ижро ва вакиллик ҳокимиюти раҳбари сифатидаги ваколатларини алоҳида-алоҳида ажратиб қўйишни ўз олдимизга вазифа қилиб қўйганмиз" 5 каби фикрлари юқоридаги масаланинг қанчалик долзарб эканлигидан далолат беради.

Тўртингчи, доимий комиссиялар тўгрисидаги Низом ва бошқа норматив-хуқуқий хужжатларни замон талабларига ҳамда қонунчиликдаги ўзгаришларга мослаштириш юзасидан "Халқ депутатлари вилоят, туман, шаҳар Кенгашининг доимий комиссиялари тўгрисидаги намунавий Низом" нинг янги таҳрирда қабул қилиш мақсадга мувофиқ бўлади.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, мамлакат тараққиётининг замонавий босқичида кенг кўламли ислоҳотларнинг муваффақиятли амалга оширилиши ва 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясининг мақсадлариiga эришиш давлат бошқарувининг мутлақо янги, самарали ва сифатли фаолият юритувчи тизимини яратишни, вакиллик органлари ва маҳаллий ижро этувчи ҳокимиюти органларининг уйғун фаолиятини ташкил этиш жарёнида комиссияларнинг ишини янада такомиллаштиришни тақозо этмоқда. Бу борада миллий ва ривожланган давлатлар тажрибасидан унумли фойдаланган ҳолда босқичма-босқич ўзгаришларни амалга оширилиши ҳалқ депутатлари маҳаллий Кенгашлари доимий комиссияларининг маҳаллий ижро органлари билан ўзаро муносабатлари самарадорлигини оширишга ҳамда давлат фуқаролик хизмати тизимини ривожлантиришдаги ролини яхшилашга хизмат қиласи.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. "Маҳаллий давлат ҳокимиюти тўгрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни <https://lex.uz/docs/112170>
2. "Халқ депутатлари вилоят, туман, шаҳар Кенгашининг доимий комиссиялари тўгрисидаги намунавий Низом" / Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати Кенгашининг 2010 йил 30 декабрдаги 154-II-сонли Қарорига 2-ИЛОВА. <http://lex.uz/docs/1745442>
3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлис Қонунчилик

палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги нутқи. <https://president.uz/uz/lists/view/3310>

4. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2018 йил 28 декабрдаги Олий Мажлисга Мурожаатномаси / <https://president.uz/uz/lists/view/2228>

5. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлис Сенатининг ийтихомчли ялпи мажлисидаги нутқи / <https://president.uz/uz/lists/view/2692>

O'Z ASARLARIDA YORQIN AYOL OBRAZINI OCHIB BERA OLGAN IJODKOR

Nazarqulova Salima Mamatqulovna

Xovos 1 mактаб Ona tili va adabiyoti o'qituvchisi
998906461442

Anotatsiya: Adabiyot shunday keng olamki o'z bag'riga turfa jahhalarni qamrab olgan. Istalgan hayotning turli xil qirasini kitobxon ko'z oldida gavdalantiradi. Ijod kishisining qanchalikka kuchli qobiliyatga ega ekanligi uning yaratgan asarlariga bog'liq. Darhaqiqat adabiyotning keng maydonida turmoqlika ham oson emas. Shu jumladan abayiyotning nasr, nazm, dramaturgiya kabi turlarida ijod qilgan har bir o'tkir qalam sohibi o'z davrining yetuk namoyondasi sifatida asarlar yaratishga harakat qiladi.

Kalit so'zlar: Adabiyotning nasr, nazm, dramaturgiya, "Turush", "Yovuzlik farishtasi", O'lim hech narsa emas" hikoyalari va boshqalar.

Darhaqiqat adabiyotning keng maydonida turmoqlika ham oson emas. Shu jumladan adabiyotning nasr, nazm, dramaturgiya kabi turlarida ijod qilgan har bir o'tkir qalam sohibi o'z davrining yetuk namoyondasi sifatida asarlar yaratishga harakat qiladi. Mana shu asarlarning kitobxon qalbiga qanchalik yetib borishi esa o'sha asarning qay darajada umrboqiyligini taminlaydi. Xususan G'afur G'ulom qabilida "Nasr og'ir qadam" sifatida aytilgan tarif ham bekorga emas. Aynan adabiyotning mana shu turida ijod qilish yozuchilardan katta mehnatni talab qiladi. Yozuvchining mahorat bilan yozgan eng kichik hikoyasi yoki essesi ham yuz yillar davomida kitobxonlar qalbida yashashi mumkin. Muhimi tanqidlar natijasida mukammal holatga kelgan asar uchun hamma vaqt har bir xonardon kitob javonidan o'rinni topildi.

Har bir ijodkor o'zining uslubi va yo'nalishiga, qahramon obrazini qay darajada ochib berishiga ko'ra faqrli uslub yo'siniga ega. Shuni ham aytib o'tish kerakki mavzu uslubi jihatidan ham bir xil emas. G'arb ijodkorlari va sharq ijodkorlari ham bir biridan farq qiladi. Ular yoritadigan mavzu ko'lami, qahramonlar hayoti turli mamlakatlarning o'rni va joyi, yashash sharoiti bilan alohidaviylikni o'zida kasb etadi. Shuni takilab o'tish kerakki g'arb va sharq ijodkorlari orasida ayol yozuvchilarning sanoqli ekanligini ko'rishimiz mumkin. Ular ozchilikni tashkil etsada lekin o'z o'rni va uslubiga ega. Misol uchun ingliz detektiv asarlar namoyondasi Kristi Agata, amerikalik yozuvchi Nobel mukofotining ilk qora tanli ayol sovrindori Toni Morrison, o'zbek ijodkorlari Salomat Vafo, Zulfiya Qurolboy qizi shular jumlasidan.

O'zini "Men erotik yozuvchi emasman , men eng millatparvar yozuvchiman" deb atagan o'zbek adabiyotining yirik namoyondalaridan biri bo'lgan Salomat Vafoning ijodiga nazar solar ekanmiz o'zning sof o'zbek uslubiga ega ekanligini ko'ramiz. Ayol obrazini to'laqonli ochib bera olgan ijodkor sifatida qarasak mubolag'a bo'lmaydi. Uning "O'zni izlayotgan ayol", "Ko'ngil farishtasi" "Ovoraning ko'rgan kechirganlari" , "Tutilgan oy", "Muqaddas manzil" kabi asarlari nafaqat o'zbek kitobxonlari orasida balki dunyo kitobxonlari orasida ham qo'lma qo'l bo'la olgan. Yana ayol obraziga to'xtaladigan bo'lsak , uning "Yilning eng yaxshi romani" deb tan olgan va rus tiliga tarjima qilingan "Tilsim saltanati" asarida ham Orol dengizi bo'yida yashagan jangchi ayollar obrazini o'zgacha yo'sinda ochib bergen.

Yana bir o'zbek adabiyotida o'z o'rniiga ega bo'lgan ayol ijodkor Zulfiya qurolboy qizi haqida so'z borar ekan bu ijodkorga nisbatan o'zbek adabiyotining haqiqiy ayol ijodkori deya tariff bersak noto'g'ri bo'lmaydi. 1966-yil Jizzax viloyatining Jizzax tumanida tug'ilgan . 1989- yil Jizzax pedagogika instituning o'zbek filologiyasi fakultetidani bitirgan adibaning "Turush", "Yovuzlik farishtasi", O'lim hech narsa emas" hikoyalari to'lamlari hamda "Armon asirasi" , "Mashaqatlar girdobi" romanlarini o'zbek adabiyotining hahiqiy xazinasi deyish mumkin. Ushbu ijokor ijodi haqida so'z ketar ekan uning ijodiy asarlarida eng avvolo ayol obrazi ko'rishimiz, ayolning qalbidagi hatto eng kichik sezimlarni ham his eta olishimiz mumkin. Misol sifati Zulfiya Qurolboy qizining "Ayol" hikoyasini tahliliy jiadtan ko'radigan bo'lsak unda ayol obrazining nozik qirralari ochib berilgan. Misol uchun "Ayol" hikoyasidagi qahramon Nazokatning og'ir xasta holida undan "ahvoling qanday?"- degan savolga nisbatan ayollarga xos iymanib, sabr- toqat belgisi sifatida aytgan "Tuzuk" so'zida ham aynan ayolga xos sifatlarni ko'rishimiz mumkin. Ehtimol ijodkorning ayol bo'lganligi ham uning asarlarida ayolning ichki sezimi, dunyo qarshi, orzu -istiklarini yoritishga imkon bergen.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Shavkat Mirziyoyev. Xarakatlar strategiyasi.- Adolat nashriyoti. 112-bet. 2017.
2. Yoshlarga donolar o'giti/ tuzuvchilar: O.Salimov, Q.Qurbanboyev, M.Bekmurodov, L.Tangriyev, N.Xalilov,-Toshkent, G'afur-G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2018-236 b
3. www.ziyonet.uz

ANALYSIS AND PROSPECTS OF SOCIO-POLITICAL DIRECTIONS OF RELATIONS BETWEEN UZBEKISTAN AND TAJIKISTAN.

Sheraliyev Nurali Sherali o'g'li,
PhD student, University of world economy and diplomacy
Phone: (99897) 752 49 00,
email: stal-2010@inbox.ru

Annotation

This article is devoted to the analysis of social and political trends in bilateral and multilateral relations between Uzbekistan and Tajikistan. Special attention is paid to the continuity of cooperation between the two countries and the high level of deep historical and cultural factors in the sustainable conduct of domestic and foreign policy.

Key words: *foreign policy ,bilateral and multilateral relations, political aspect, cultural factor, territorial integrity, international level.*

In the current system of interstate relations, which is growing rapidly, it is setting priorities that are of interest to each state. Such cooperation is based on mutual respect, non-interference in the internal affairs of the parties, preservation of territorial integrity and equality. These principles are also relevant in

Uzbek-Tajik relations. When considering the current state of cooperation between Uzbekistan and Tajikistan, it is expedient to take into account a number of factors that affect these relations, that is, the positive or negative impact of factors serves to determine the future state of relations between the two countries.

In addition, the growth rates of the two economies, their stability, independent work in domestic and foreign policy, and their role in the region and at the international level have a positive impact on cooperation between the two countries .

It should be noted that the historical commonality, closeness of traditions and values and religious unity of the Uzbek and Tajik peoples have ensured the unity of these two nations living in the same region. In this, the closeness of the history, traditions, culture and values of the two fraternal peoples is very important.

In addition, common interests in ensuring regional security. According to the analysis of available data, in the process of gradual withdrawal of the International Security Assistance Force from Afghanistan, the Taliban and other religious extremist organizations are becoming more active in the country. There is also cooperation in the fight against the transit of drugs grown in Afghanistan. According to some reports, a certain percentage of drugs grown in Afghanistan and most of the heroin are being smuggled through Russia through Central Asia to Russia and Europe. In particular, most of it falls on Tajikistan. At the same time, Central Asian states are actively fighting together against threats such as terrorism and religious extremism, which have a negative impact on security. In this context, ensuring regional security has been emphasized during the official visits of the two leaders.

Looking at the trends of recent years, the development of economic ties between the countries is directly explained by the attempt to use the existing economic potential. In the early stages of relations, economic relations were mainly focused on the service sector, but today the export of various products, equipment and machinery is increasing . There are also differences between the views of Uzbekistan and Tajikistan on the use of Transboundary Rivers in the region, with the location of the territory of the Republic of Tajikistan, most of the water in Central Asia, as well as mountainous areas.

Despite the fact that the main problems between the two countries are being resolved, some shortcomings remain today. In particular, the establishment of a visa regime, the end of trade relations in the border areas. At the same time, Tajikistan has objected to the detention of Tajik-owned railways and vehicles passing through Uzbekistan for security reasons and due to the large volume of work to be done.

It is also the presence of external forces that negatively affect interstate relations. It can be observed that the socio-political events taking place in the world today are the object of intersection of national interests of the region and the world's major powers due to the geostrategic location of Central Asia and its richness in energy resources and other minerals. For example, while Russia, Iran, Turkey, and China are developing as a result of the integration of the countries of the region and trying to become new competitors and prevent their integration, the United States and its allies, the European Union, are inclined to the policies of the current government tries to do it. Also, the CASA-1000 project proposed by the United States is promising in terms of the national interests of Tajikistan , and, conversely, poses a threat to the national security of Uzbekistan.

In addition, despite the fact that the Russian Federation has suspended funding for the construction of the Rogun hydropower plant, it is likely that it will support the project again as it emerges from a state of economic isolation as a result of the lifting of western sanctions.

At the same time, the possibility of Tajikistan's accession to the Eurasian Economic Union, an initiative of the Russian Federation, could have a negative impact on Uzbek-Tajik trade relations in the future. In particular, as a result of Tajikistan's integration into the Eurasian Economic Union, there is a risk of further decline in exports from Uzbekistan, a decrease in the volume of goods transported by road in transit through the country.

In conclusion, it should be noted that the growing trends of cooperation between the two countries are observed mainly in the transport, trade, as well as cultural and humanitarian spheres of the economic sphere. However, the fact that the relations are focused on certain areas and the presence of barrier threats have a negative impact on the development of cooperation.

References

1. Relations between Uzbekistan and Tajikistan. <https://mfa.tj/en/main/view/145/relations-of-tajikistan-with-uzbekistan>
2. Richard Weitz "Uzbekistan's New Foreign Policy: Change and Continuity under New Leadership" Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program - A Joint Transatlantic Research and Policy Center. pdf. 35-36 p.
3. Multilateral policy of Tajikistan in CASA project. <https://www.nsenergybusiness.com/projects/casa-1000-electricity-transmission/>

HOZIRGI DAVRNING DOLZARB MASALALARINI HAL ETISHDA SIYOSATSHUNOSLIK FANINING O'ZIGA XOS AHAMIYATI

Abdullahayev Dilmurodhakim Xamidovich

Toshkent avtomobil yollarini loyihalash, qurish va ekspluatatsiyasi instituti

Telefon: +998(94)667 77 11

dilmurodxakim.abdullaev@mail.ru

Annotatsiya: Maqolada hozirgi davrning dolzarb masalalari va ularni hal etishda siyosatshunoslik fanining o'ziga xos o'rni va ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: Siyosatshunoslik fani, siyosiy fanlar, siyosatshunoslik fanining vazifalari, siyosiy kommunikatsiya.

Jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida siyosatshunoslik fani ijtimoiy fanlar tizimida muhim o'ren tutadi. Biz ijtimoiy voqelikning qaysi jabhalarini qaramaylik ularning barchasi u yoki bu darajada siyosat bilan bog'liqdir. Siyosatshunoslik nafaqat nufuzli fan sohasi, balki zamonaliv jamiyatni shakllantirish va rivojlantirishning kuchli vositasidir.

Axborot jamiyatida muhim ahmiyatga ega bo'lgan siyosiy kommunikatsiya fenomenining rivojlanishi, siyosatshunoslik fanining hozirgi rivojlanish tendentsiyalaridan biridir.

Siyosatshunoslik "siyosat" haqidagi integral fan bo'lib murakkab tuzilishga ega va u bir qator xususiy siyosiy fanlarni (siyosiy falsafa, siyosiy tarix, siyosiy psixologiya, siyosiy sotsiologiya, siyosiy antropologiya va boshq.) o'z ichiga oladi.

Zamonaviy siyosatshunoslik oldida turgan eng muhim vazifalar quyidagilardan iborat:

- ijtimoiy guruqlar va insonlarning siyosatdagi manfaatlarini ifoda etish va amalga oshirish qonuniyatlarini o'rganish;

- turli sivilizatsiya muhitidagi siyosiy jarayonlar va tizimlarning dinamikasini o'rganish

- jamiyatda siyosiy barqarorlikka erishish va uni saqlash yo'llarini aniqlash, siyosiy mojarolarni tahlil qilish, ularni tinch va adolatli hal qilish yo'llarini izlash;

- siyosiy ijtimoilashuv va fuqarolarning siyosiy hayotda ishtirok etish xususiyatlarini aniqlash, siyosiy madaniyatning siyosiy jarayonlarga va insonlarning faoliyatiga ta'siri, siyosiy ong rivojlanish tendentsiyalarini, siyosiy etakchilik;

- siyosiy qarorlarni qabul qilish jarayonini o'rganish, jamiyatdagi siyosiy kommunikatsiya;

- jahon siyosatining global va mintaqaviy muammolarini hal etish;

- siyosiy jarayonlarni va jamiyatni rivojlantirish dasturlairni siyosiy bashorat qilish va modellashtirish vazifalari.

Quyidagi zamonaliv xalqaro siyosat tendentsiyalarini o'rganishda ham siyosatshunoslik fanining ahmiyati muhimdir:

- Integratsiya jarayonlarini kuchayishi, globallashuv jarayonining elementi sifatida;

- Ilgari halqaro maydonda faol bo'limgan mamlakatlarning xarbiy va iqtisodiy imkoniyatlarining kuchayishi natijasida geosiyosiy ta'sirini o'sishi va davlatlar o'rtasida qarama-qarshilik tendentsiyasini vujudga kelishi;

- Siyosiy jarayon subyektlarining xalqaro huquqning normalariga zid harakatlari;

- Dunyoda siyosiy jarayonlarni tartibga solishda BMTning rolini pasayishi;

- Davlatlarning yadro quroli texnologiyasiga egalik qilish intilishlari;

- Vayronkor mafkuralar ta'siriga tushib, o'ta radikal maqsad va vazifalarni ko'zlagan hududlarning paydo bo'lishi;

- Xalqaro terrorizm (terrorchi guruhlarning iqtisodiy va axborot imkoniyatlarini o'sishi, dunyo mamlakatlarining xatti-harakatlarining nomuvofiqligi) va boshq.

Foydalilanigan adabiyotlar ro'yxati:

1.Odilqoriyev X.T., Rozzoqov D.X. Siyosatshunoslik. Darslik. T.: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyatni nashriyoti, 2009.

2.Ачкасов В.А. Сравнительная политология. Учебное пособие. М.: Аспект Пресс, 2011.

БОҚИМАНДАЛИККА ҚАРШИ КУРАШИПДА РИВОЖЛАНГАН МАМЛАКАТЛАР ТАЖРИБАСИ

Акбаров Дилшабек Ахмаджонович
Тошкент шаҳар, Ўзбекистон Республикаси
Президенти ҳузуридаги Давлат бошқарувчи
академияси магистратура тингловчиси
Телефон: +998916021788
dilshob09011987@gmail.com

Аннотация: Ушбу мақолада камбағалликни келитиб чиқарувчи омиллардан бири боқимандаликка қарши кураши бўйича хориж ҳамда Ўзбекистон тажрибаси келтирилган. Шунингдек, боқимандаликка қарши курашнинг бўйича қабул қилинган қонунлар ҳақида ҳам сўз боради.

Калит сўз: Буюк Британия, АҚШ, Спинҳемланд қонуни, боқимандачилик, иқтисомий қарамалик.

Мамлакатимизда сўнги йилларда олиб борилаётган ислоҳотлар ҳар томонлама аҳолини қўллаб қувватлашга қаратилган бўлсада, бугунги кунга келиб ҳам боқимандалик кайфияти хали хануз одамлар онгиди чуқур жой олиб қолмоқда. Зоро, боқимандалик айфияти барчамиз учун оғир бўлган камбағалликни келтириб чиқаради, Президент Шавкат Мирзиёвнинг Олий мажлисга қилган Мурожаатларидан мамлакатимиз тариҳида биринчи марта камбағаллик даражасини айтиб ўтдиilar. Мурожаатномада Президентимиз шундай дедилар: "Ҳар қандай мамлакатда бўлгани каби, бизда ҳам кам таъминланган аҳоли қатламлари мавжуд. Турли ҳисоб-китобларга кўра, улар тахминан 12-15 фойизни ташкил этади. Бу - кичкина рақамлар эмас. Гап

4-5 миллион аҳоли вакиллари ҳақида кетяпти". Албатта бу рақамлар жамиятимиз учун катта шу ўринда камбағалликни келтириб чиқарувчи омиллардан бири яъни боқимандаликка қарши курашишимиз керак. Боқимандаликка қарши курашган ва ҳозирда хавас қилгулик даражадаги иқтисодиётга эга бўлган Буюк Британия тажрибасини мисол келтимоқчимиз. Боқимандаликка қарши Буюк Британиянинг тажрибаси кўп жиҳатдан бошқа мамлакатлар учун намуна бўлди. Саноат инқилоби даврида Буюк Британияда қашшоқликка қарши курашди ва ўша вақтда яъни 1795 йилда "Спинҳемланд" қонунини қабул қилинди.

Спинҳемланд қонуни- бу Карл Поланянинг "Буюк трансформатсияси"да, - бу "яҳши бўлишини истайдиган, лекин ҳар доимгидек бўлиб қолиш" тамойилининг классик намунасиdir. Бунда шахснинг хаёлларида яҳши бўлади лекин бунинг учун ҳаракат қилмай аввалгидек ҳаёт тарзини давом эттираверади.

Спинҳемланд қонуннинг асосий мақсади "камбағал" яъни оддий аҳолини иш билан таъминлаш ва камбағалликдан қайсиdir маънода қутқариш учун белгиланган эди.

Ушбу қонун Буюк Британияда бозор муносабатларининг шаклланиши тарихида муҳим рол ўйнади. Биз учун муҳим нарса шундаки, Спинҳемланд қонуннинг мақсади камбағалларни минимал даромад билан таъминлаш эди. Спинҳемланд қонуннинг қабул қилинишига асосий сабабларидан бири

XVII-XVIII асрнинг ўрталарида меҳнат қонунчилигининг заиф томонлари боқимандаликнинг ҳаддан ташқари кучайишига олиб келди, бу ўзгарувчан иқтисодий вазиятнинг ортиб бораётган тенгисзлигини кўрсатди .

Спинҳемланд қонуни дастлаб уйсиз ва камбағалларга ёрдам беришга қаратилган қонунлардан бири бўлиб, ушбу қонун ҳужжатларида бир қатор чора-тадбирлар кўзда тутилган масалан - черковларда камбағалларни ушлаб туриш учун иш уйлари ва жамоат фондларини ташкил этилиши. Шу билан бирга, яшаш жойини таъминлаш учун рўйхатга олувчи институт жорий этилди. 40 кун давомида яшаган ҳар қандай шахс черковга тегишли деб тан олинган. Худди шу ҳужжат юқорида кўрсатилган муддат ичida доимий яшаш жойини чиқариб юбориш имкониятини ҳам тақдим этган. Шунингдек, ушбу қонуннинг қабул қилиниши турли хил ҳуқуқбузарликларга олиб келди: амалдорлари пораҳўрлик ёрдамида камбағалларни яширинча бошқа жамоаларга кўчиб ўтишга ва 40 кун ичida яшириниб, у ерда яшаш жойини сотиб олишга унади. Бу борада XVIII асрларда фаолият юритган шотландиялик иқтисодчи, Адам Смит "ушбу қонун доирасида шахснинг эркинлиги ва адолатнинг бузилишини англатишини, ҳеч қандай жиноят ёки нотўғри ҳатти-харакатни содир этмаган шахсни кўчириб ўтиш мумкин эмас" - дейа фикр юритади.

1601 йилда қабул қилинган қонунга кўра соғлом, аммо камбағал одамларга (яъни, жисмноий меҳнатга лаёқатли бўлган шахслар) ишлашга мажбур эканлиги қайд этилди, шундан келиб чиқиб

"камбагалларга ойлик тўлов тўлаш орқали улар ишлаб топаётган маблагнинг маълум қисмини солик сифатида олиб қолиниши белгиланди".

1795 йилда қабул қилинган Спинҳемланд қонуни ижтимоий бўлинишни камайтириш мақсадида мумкин бўлган инқилобий ҳаракатларнининг олдини олиш учун ишлаб чиқилган эди. Айнан шу йўналиш билан мазкур қонун муваффақиятга эришди, бу борада Адам Смитнинг фикри қўйидагича эди - "Ҳали ҳеч қандай куч ёки қонун бундай тез таъсир қўлмаган эди. Эндиликда ота-она ўз фарзандига замхўрлик қилишда, уларни моддий таъминлашда бир қатор енгилликка эришди, чунки жисмоний соглом бўлган ҳар бир фуқаро иложи борича ишга жойлаштирилган".

Қонун қабул қилинганидан бир қанча вақт ўтгач, баъзи ўрта ва юқори қатлам эгалари мазкур қонундан ўз билганича фойдаланишни, яъни камбагал қатламни ўз ишидан ҳам камроқ нарҳга баҳолайдиган, ўз фойдасини кўзлайдиган бўлишди. Бу эса инглиз жамиятини, оддий ҳалқни юқори ва ўрта қатламга қарам ва боқиманда қилишга олиб келди.

Спинҳемланд қонунининг қабул қилинишидан бир неча йил ўтиб унинг ҳалокатли оқибатлари юзага кела бошлади, жумладан, оддий ҳалқнинг меҳнати эвазига иш ҳақи кўтарилимаслиги, аксинча баъзи холларда туширилиши меҳнат унумдорлиги тушиб кетишига олиб келди.

Шундай қилиб, боқимандаликнинг олдини олиш учун қабул қилинган Спинҳемланд қонуни Буюк Британиянинг кейинги 40 йил давомида бошдан кечирган энг оғир ижтимоий оқибатларга олиб келди. Фақатгина 1834 йилга келиб сайлов тизими парламент Спинҳемланд қонунини бекор қилди. Янги қонунга қўра, жисмоний соглом ва ишсиз фуқароларга нафақа тўланмайди. Қонун умуммиллий даражада амалга оширилди, шу нуқтаи назардан, мазкур қонун аввалги қонундан кескин фарқ қиласи, шунингдек шу йиллари киритилган касаба уюшмаси бунга ёрқин мисол бўла олади.

Йигирманчи аср арафисада сиёсатчиларни ижтимоий сиёсатга бўлган қизиқиши яънада ортди, бу эса ижтимоий ва ички сиёсий ўзгаришларга олиб келди. Бу даврдан бошлаб янги саноат даври бошланади. Жумладан либерализм ва эгалитаризм ижтимоий дастурлари бунга ёрқин мисол бўла олади.

Либерализм - икки асрдан ортиқ вақт мобайнида кўплаб мазмунли ўзгариш ва талқинларни бошдан кечирди. Бироқ ижтимоий сиёсат учун либерал атамалар давлат аралашувидан тўлиқ воз кечмаса унинг максимал қисқариши эвазига шаҳснинг ижтимоий ва иқтисодий мустақиллигига эришиладиган сиёсат рамзига айланади.

Эгалитаризмга келсак, бу ижтимоий қурилма дастури инсоният тариҳида катта роль ўйнади. Жамиятни тенглик асосларига айлантириш эвазига марксистик фалсафада ўз йўналишини топа олган эгалитаризм капиталистик ишлаб чиқариш усулини ўзига хос дея билди.

ХХ асрда ижтимоий боқимандалик давлат сиёсатининг салбий оқибатларидан бири ҳисобланади. Буюк Британия ва АҚШ каби илгор мамлакатлардаги фаровонлик сиёсати, унинг барча ижобий томонлари билан, асосан, жамиятни пассив ва қарам қилиб қўйиши учун танқид қилинди. Бу борада муҳим йўналишлар адабиёт, сиёсий ва иқтисодий форумларда ижтимоий қарамлик муаммоси жиддий муҳокама қилинади. Тадқиқотчиларнинг таъкидлашича, ижтимоий ёрдам олувчилар борган сари масъулиятсиз ва кучсиз бўлиб, улар давлатини ислоҳ қилиш билан шугулланмагунча ишлашни хоҳламайдилар. АҚШда "Welfare" ислоҳоти "давлат қарамогидаги оилаларга ёрдам бериш" деб номланган дастурни "муҳтож оилаларга вақтингчалик ёрдам бериш" га ўзгартирди, бу эса чекловлар вақтини ва ижтимоий ёрдам олувчилар учун ишга жойлашиш зарурлигини таъкидлади.

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки юқорида келтирилган тажрибалар бизнинг жамиятимизда қўйланимокда бунинг ёрқин мисоли сифатида аҳоли бандлигини таъминлаш мақсадида давлатимиз томонидан "Ёшлар- келажагимиз", "Ҳар бир оила -тадбиркор", "Хотин қизларни ва оилани қўллаб-куватлаш" давлат дастурлари қабул қилинди. Ушбу давлат дастурлари доирасида ёшлар орасидаги ташабуссларни тадбиркорликни, бизнес лойиҳаларини қўллаб қувватлаш мақсадида 2018 йил 1 июлдан бошлаб, мамлакатимизнинг барча туман ва шаҳарларида амалга ошириладиган Давлат дастури доирасида Ўзбекистон ёшлар иттифоқи хузурида "Ёшлар - келажагимиз" жамғармаси, унинг ҳудудий филиаллари ташкил этилиб, ёшларнинг бизнес ташабуслари, лойиҳаларини амалга ошириш учун тижорат банклари орқали йиллик 7 фоиз ставка билан имтиёзли кредит ва мол-мулк лизингта берилмоқда. 2019 йилда биргина Ёшлар - келажагимиз" давлат дастури доирасида 847 миллиард сўм кредитлар илк бор тадбиркорлик билан шугулланётган ёшларнинг 3 минг 300 та лойиҳасини амалга ошириш учун йўналтирилди. Бундан ташқари 2019 йил 15 июль қуни Вазирлар Маҳкамасининг "Кам таъминланган оилаларга ижтимоий нафақалар ва моддий ёрдам тайинлаш ва тўлаш тартиби тўгрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида" 2013 йил 15 февралдаги 44-сон қарорига ўзгаришиш ва қўшимчалар киритиш тўгрисидаги 588-сонли қарори қабул қилинди

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Blunden A. farovonlikka qaramlik: tarixiy tanqidga bo'lgan ehtiyoj / / Arena jurnali. Nbr. 2004, iyun 2004. Onlayn manba: URL: <http://home.mira.net/~andy/works/dependency.htm>
2. Миср Ж., Моллер С., Саридес М. қарамлик тушунчаси: йигирманчи асрда фаровонликнинг ўзгарувчан оммавий ахборот воситалари / / ижтимоий муаммолар. 2003. Ҳажми. 50. № 4 (ноябр 2003). П. 482-504.
3. Фрасер Н., Гордон Л. қарамликнинг насл-насаби: АҚШнинг умумий фаровонлик давлатининг калит сўзини кузатиш // белгилар. 1994. Ҳажми. 19. № 2. П. 309-336.

CRIME AMONG YOUNG PEOPLE: ETHNO PEDAGOGY, FACTORS AFFECTING THE PROCESSES AND METHODS OF COUNTERACTION. (BASED ON THE DATA FROM THE TASHKENT REGION)

Babarahimov Turon

O'zbekiston milliy universiteti, Etnologiya, etnografiya va antropologiya mutaxassisligi 2-bosqich magistranti .
tel:998977447005. email:Grand4ik@mail.ru

Annotation: The article substantiates the theoretical and practical significance of studying the relationships between such factors as: the historical roots of raising a child in the family, educational level, family income and the probability of illegal actions. The author defines a list of reasons that presumably determine the difficulty of predicting individual criminal behavior.

Key words: ethnic features of child rearing, ethno pedagogy, juvenile crime, upbringing, trends in illegal actions, educational institutions.

Crime and prevention remain a pressing issue in the world for millennia. Uzbekistan is also no exception. In particular, crimes such as willful homicide, bodily harm, theft of property or fraud continue to be committed.

On February 9, 2017, at a meeting devoted to the activities of law enforcement agencies, existing problems and shortcomings in the system and future tasks, the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev declared every Thursday as a day of crime prevention in Uzbekistan.

Of the 17.5 thousand crimes committed in 2018 in Uzbekistan, almost 31 percent are young people and there are at particular risk of committing crimes in Andijan, Tashkent, Bukhara, Samarkand and Ferghana regions and in the city of Tashkent.[1]

On July 4, 2018, alarming statistics were published at a video meeting dedicated to creating decent conditions for youth employment: In the Kashkadarya region, 70 percent of young people who have committed crimes are not studying and not working youth. This indicator in Andijan region is 57 percent, in Surkhandarya region - 43, in Jizzakh region - 42 percent. During that year, 371 students committed various crimes. In the Khorezm, Andijan, Namangan, Kashkadarya and Tashkent regions, minors also committed murders.

At the same time, over 1700 minors from other regions who were left unattended and supervised and are currently not studying and not working have been identified in Tashkent this year. Of these 1,700 minors, 500 are of school age, 670 could attend college.[2]

In this regard, the heads of the Youth Union of Uzbekistan, the Ministry of Internal Affairs, the General Prosecutor's Office, the Ministry of Public Education, the Ministry of Higher and Secondary Special Education are entrusted with the task of developing specific proposals aimed at improving the work with young people, preventing their neglect and lack of control, as well as sharp decrease in crime.

The method of upbringing can be considered as a socially determined pedagogically appropriate interaction between the educator and the foster child (parents and children, teacher and student, social educator and foster child), contributing to the organization of life activities, relationships, communication, as well as a combination of educational methods and techniques that stimulate activity and regulate behavior educated, aimed at achieving a specific goal of education, correction, re-education.

The wisdom of the people in the field of parenting has gradually developed into the concept of "folk pedagogy". This is a branch of empirical pedagogical knowledge and experience of the people, which is produced in the dominant views among the people on the goals and objectives of education in the aggregate of folk remedies, skills and upbringing and education. Based on an array of knowledge of a certain ethnic community about the upbringing of the young generation, ethno pedagogy arose. Uzbek ethno pedagogy has long and powerful roots.

The following factors are distinguished within the framework of Uzbek ethno pedagogy:

- Know and follow the covenants of the forefathers; comply with the laws of life; respect your pedigree; to study the history and culture of their people; to love and know the native language;
- Respect parents, relatives, other people; cherish the native national environment; to be faithful to folk traditions, customs, rites; respect national symbols; to reveal humanism, decency, mercy, conscientiousness, responsibility, commitment, tolerance; identify hard work. Ethno pedagogy is based on national education, for it has the same goal - to educate a nationally conscious person, a citizen who would value national and universal values and shrines, would deeply know them and respect them. In the current

conditions, when, on the one hand, the process of democratization of Uzbek society is being approved, the revival of the national foundations for educating the young generation, but on the other, the dominance of an alien mass culture from outside, is actively influenced by the issue of reviving, actualizing the idea of the nation of upbringing. Each nation has its own special national educational system, and therefore borrowing one educational system from another nation is impossible.[3. P.595]

From the point of view of the educational goals and objectives that society sets for itself, the method of education can be considered as a way of influencing the consciousness, will, feelings, behavior of the pupils, which contributes to the development of the given qualities in the pupils.

In folk pedagogy, the following methods of education are distinguished: clarification, training, encouragement, approval, persuasion, personal example, exercise, hint, reproach, conviction, punishment, etc.

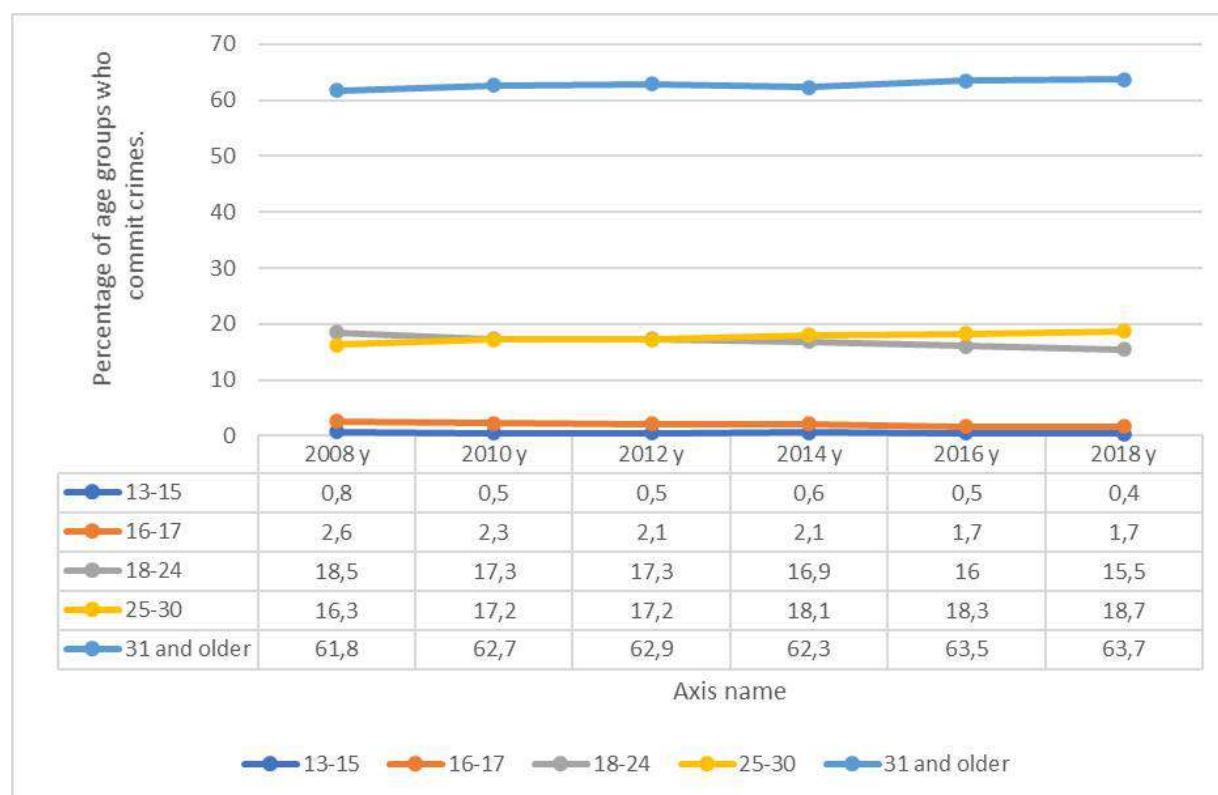
Clarifications and beliefs were used to form a positive attitude towards work in children, worthy of behavior in the family and society. For folk pedagogy, of particular importance was the demonstration of ways to perform various types of agricultural, craft, domestic labor

After clarification and demonstration, exercises were used, accompanied by advice: "Exercise your hands, develop a habit of a certain job." Listening to the advice of adults, a young man and a girl had to develop the necessary skills and methods of work.

Another common technique in public education is edification. In the monuments of folk pedagogy, there is a code of edifications of the eldest to the youngest, the teacher to the student, the folk sage to youth, the father to his son.

A.E. Izmailov notes that public educators took care to include various pedagogical categories in their aphorisms: instruction, warning, reproach, even certain pedagogical conditions, under which one can count on success in any business. These conditions are usually determined by the word "if". Further provides examples of such aphorisms. The Uzbeks say: "If a bad person refuses evil, the world will become a flower," "If your homeland is calm, your face will not turn yellow." Kazakhs say: "If you do not respect yourself, do not expect respect from others." Based on everyday philosophy, the Karakalpaks advise: "If you sow millet, do not wait for wheat." Kyrgyz call: "If you are great - be humble." Tajiks indicate a sign of masculinity: "If you are a man, go to the battlefield." Turkmens appeal to all who are responsible for human destinies: "If you are a ruler, warm your people like the sun." [4. P.256]

Methods of folk pedagogy have their own age characteristics. For example, in early childhood, the teaching method is widely used. For example, children are introduced to the regular implementation of hygiene procedures, go to bed on time and get up on time, be neat and tidy, keep toys and clothes in order, do homework on time, be polite with parents, adults, peers, etc.

At an older age, the child is already trying to figure it out, to understand the reason why he should do so, and not otherwise. During this period, the persuasion method is effective, which contains clarification and proof, so that the child realizes the rationality of certain actions and actions, assimilates the norms and patterns of behavior accepted in society, and so that the implementation of these norms becomes a conscious necessity for him.

In ethno pedagogy, such a method of popular education as a hint is also widely used. Uzbek proverbs say: "A hint is enough for an intelligent person", "A hint is for a clever, a stick is for a fool." G. N. Volkov notes that "the educational value of the hints is that they allow us to speak in harmless tone about the flaws in the behavior of this or that boy." [5. P.263]

All of the above methods of public education were used to stimulate or evaluate human activities, if they fit into the norms of human society. However, unfortunately, in life there have been deviations from the norms of folk ethics. In such cases, one had to resort to methods such as coercion, punishment, censure, prohibition, and rebuke.

The numbers show that the older generation is not able to set an example. The age category of people, traditionally considered the bearer of the wisdom of the people, commits the vast majority of crimes. The most effective method of public education in ethno pedagogy is considered a personal example. Any methods of education will not be effective if the educators themselves (parents or teachers) will not serve as role models.

The influence of education on crime is recognized as defined in the sociological literature. The results of the regressions confirm the deterrent orientation of education, presenting a strong negative effect of the level of education on both types of crimes. Therefore, if the population had education on average one year more, then each type of crime would be about 8-11% lower. Moreover, the level of communication would be higher, thereby enhancing the effect of education on crime. Regarding demographic indicators, it turns out that in urbanized regions, contrary to expectations, a relatively favorable state of property crime. On the contrary, for violent crime, no significant dependence was found on the proportion of the urban population. Another demographic indicator representing the age structure of the population is significant, but again with the opposite sign. In regions with a greater share of youth, there is more violence, but fewer crimes against property.

The next important crime factor is poverty. According to the results of the regressions, a drop in the real income of the population leads to an increase in violent crime and a reduction in the number of mercenary crimes.

On the other hand, we conclude that the high-income inequality, as measured by the Gini coefficient, is associated with increased violence, but a measure of social tension in society. High social tension means greater conflict in social groups, including families, and therefore, more is not associated with theft. Income inequality, as you know - the level of violence.

According to the results of the regressions, a drop in the real income of the population leads to an increase in violent crime and a reduction in the number of mercenary crimes. The negative effect of income was clearly observed, for example, after the 1998 crisis, when real income fell sharply by 30%, which was accompanied by a 25 percent increase. [6. P.263]

Reference list.

1. https://central.asia-news.com/ru/articles/cnmi_ca/features/2018/07/05/feature-03
2. <https://stat.uz/uz/180-ofytsyalnaia-statystyka-uz/6553-huquqbazarlik>
3. Элибаева Л.С. "Народная педагогика - основа формирование личности."
4. Измайлов. А.Э "Народная педагогика: педагогические воззрения народов Средней Азии и Казахстана" / Москва : Педагогика, 1991.
5. Волков Г. Н. "Этнопедагогика": Учебное пособие - М.: Издательский центр "Академия", 1999
6. Андриенко Ю.В. "В поисках роста преступности в России в переходный период: криминометрический подход." Экономический журнал ВШЭ №2

СОЦИОЛОГИЯ ВА ПОЛТИТОЛОГИЯНИНГ ЖАМИЯТИМИЗДАГИ ЎРНИ

Умидада Қодирова Султонмуродовна -Ўзбекистон

Республикаси Президенти хузуридаги Давлат

бошқаруви Академияси магистранти.

Телефон +998972438886

Umida85@mail.ru

Аннотация: Социология илмий прогнозлаши орқали ҳам жамият структурасини белгилашда муҳим ўрин туттади. Социология фани соҳасида илмий изланган биринчи аёл социолог Г.Мартино қараашларида эса янги ижтимоий муносабатлар ва саноатлашув тез ва шиддат билан борган америка ҳаётини илмий ўрганиши орқали ўзига хос илмий мактаб яратса олди. Унинг илмий изланишилари орасида аёллар ҳаётини тадқиқ этиши катта аҳамиятга эгадир.

Калит сўзлар: Социология, тадқиқот, инқилоб, интеллектуал теологик, метафизик, структура, эмперик, индивидуум, позитив.

Социология - бу жамият ва инсонларнинг ижтимоий ҳаёти ҳақидаги фан ҳисобланади. Шунинг учун ҳам унинг ўрганиш обьекти инсонлар жамият ижтимоий ҳаётида ўрни, аҳлоқи, турли ижтимоий гурухлар ҳисобланади. Социологик тадқиқотлар қамрови эса жуда кенгdir. Бу инсонларнинг оддий мулоқотидан бошлаб токи глобал ижтимоий жараёнларни ўрганишгача киради. Биз инсонлар дунёни идрок этишда оддий ўз позициямиздан келиб чиқиб қараашларимиз мумкин. Аммо социология воқеа ҳодисаларга тарихийлик ва ижтимоий омиллар нуқтаи назаридан ёндашади. Ижтимоий қараашларнинг ўзиёқ мураккаб ва ижтимоий контекстта қаратилган жараён эканлигини фан сифатида социология асослаб беради.

Социолог эса бошқалардан фарқли равишда уни қуршаб турган борлиқقا ва нарса ва воқеаларнинг моҳиятига ижтимоий онг позициясидан қарайди ёки баҳо беради, талқин этади. Социология аслида жуда қадимдан мавжуд фан бўлиб, бугунги кунда янги бир даврда илмий амалий ва назарий жиҳатдан муҳим ижтимоий фан сифатида ривожланиб бормоқда.

Социологияга саноат инқилобларига қадар мистик ва диний гоялар билан бирга қараашлик ҳолати бўлган. 1700 йилнинг охирларидан бошлаб, мазкур фанга илмий ёндашув жараёни бошланди. Бу ўз навбатида кишилар дунёқараши ва интерпретацияни ўзгартириди. Бу фанда жуда катта ўзгаришларга олиб келди, энг муҳими ўрта асрчилик доирасидаги мистик ва диний қараашлардан ҳоли бўлиши ва илмий асосланган фан сифатида равнақи учун замин яратиб берди. Фаннинг бошқа соҳалари табиий ва аниқ фанларда бўлгани каби ижтимоий ва гуманитар фанларда ҳам муҳим ижтимоий интеллектуал ўзгаришлар жараёни бошланди. Фанлардаги бу муҳим илмий жараён ана шу тарихий даврдаги чукур ижтимоий ва радикал ўзгаришлар билан бир даврда содир бўлди. XVIII ва XIX асрнинг "буюк инқилоб" деб ном олган инқилоблар одамлар яшаётган жамият ҳаётини ўзгартириди. Агар 1789 йилги француз инқилоби ижтимоий ва сиёсий ҳаётдаги жуда катта ўзгаришларни бошлаб берган бўлса, бу ўз навбатида бугунги кунимизда сиёсий жамиятларнинг асосий социал қурилмасига айланиб улгуринган тенг ҳуқуқлилар, озодлик, эрк ва маърифат каби жиҳатлар кишилик жамияти ривожининг асосий омили эканлиги ҳақидаги гояларни кундалик ҳаётимизга кириб келиши учун йўл очиб берди. Иккинчи инқилоб эса, Англия ва Шимолий Америкада XVIII аср охирида рўй берган бўлиб саноат инқилоби ҳисобланади. Айнан ана шу инқилоб туфайли жамият ижтимоий муносабатларида жиддий ўзгаришларга олиб келди. Анъанавий укладнинг емирилиши жамият олимларидан бутунлай янги бўлган социал муносабатларни қарор топтириши заруриятини кун тартибига қўйди. Ўша давр маърифатпарварлари айнан социология фанининг пионерлари ҳисобланадилар. Замон шиддати ҳамда рўй берәётган воқеа ҳодисаларнинг моҳиятини билиш, сабаб ва оқибатлари уларни тадқиқотларга унданганки бу кейинчалик ҳам XIX асрга келиб ҳам жавоб изланган тадқиқот мавзулари бўлиб хизмат қилди. Демак, бугунги социология фанининг асосий вазифаларидан бири ҳам жамият структурасини ўрганиш, инсон фаолияти ва ҳаётининг моҳияти нимада саволига жавоб бериш, жамиядаги ижтимоий ўзгаришлар сабаблари ва омиллари нималар каби саволларга жавоб топишdir. Бу борада О.Конт, Э.Дюргем, М.Вебер, Г.Мартино каби олимлар социология фанида дастлабки илмий изланиш олиб борган олимлар ҳисобланадики, уларнинг ўзига хос илмий мактаблари, олиб борган илмий - назарий тадқиқотлари бугунги кунга қадар муҳим ҳисобланади.

О.Конт фикрича, социология фани ҳам ўз тадқиқотларини илмий методларга таянган ҳолда

олиб бориши кераклиги, фанда дунёни англашнинг 3 та босқичи, яъни теологик, метафизик, позитив босқичларини илмий асослаб берган. Француз олими Э.Дюнкгейм илмий қарашларида эса социология эмперик билимлар йигиндиси ҳисобланиб, у индивидуум, янги ижтимоий тартибларнинг шаклланиши, бошқарувнинг пайдо бўлиши, бошқарув аҳлоқи ва бошқарувнинг жамият ҳаётидаги ўрни масалаларини ёритиб бериши лозимлигини таъкидлаб ўтади. Унинг фикрича, социологиянинг бош гояси социал фактларни ўрганиш анчайин қийин жараён бўлиб, катта изланишларни талаб этади, аммо шундай бўлсада уларни ўрганиш жамият ҳаёти ижтимоий муносабатлар асосини ташкил этади. Социология илмий прогнозлаш орқали ҳам жамият структурасини белгилашда муҳим ўрин тутади. Социология фани соҳасида илмий изланган биринчи аёл социолог Г.Мартино қарашларида эса янги ижтимоий муносабатлар ва саноатлашув тез ва шиддат билан борган америка ҳаётини илмий ўрганиш орқали ўзига хос илмий мактаб яратади. Унинг илмий изланишлари орасида аёллар ҳаётини тадқиқ этиши катта аҳамиятга эгадир. Унинг фикрича, аёллар ҳаётини жамият ҳаётининг ажралмас қисми сифатида ўрганилиши лозим бўлган жиҳатдир. Г.Мартино социологлар ичида илк бор жамиятдаги никоҳ ва оила муносабатларини, болалик ва оналикни, ирқчилик, диний қарашлар борасидаги масалаларга илмий ёндашув зарурлигини асослаб берган олимадир. Колаверса у илк бор у хотин - қизлар ҳуқуқлари учун кураш олиб борган олима ҳисобланади.

Ўзбекистонда социология фани ривожига улкан ҳисса қўшган олимлар М.Бекмуродов, М.Қирғизбоев, Ш.Содиқова, Матлабов, Фаниева ва бошқалар ҳисобланади. Фанда олиб борилаётган илмий изланишлар ва тадқиқотлар мамлакатимизнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишида муҳим аҳамиятга эга.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. М.Бекмуродов "Социология". - Т., 2004 йил.
2. М.Қирғизбоев "Социология". - Т., 2017 йил.
3. Э.Гидденс "Социология". - Т., 2003 йил.

QARAQALPAQSTANLIQ JASLARDIN' SOTSIALLIQ BELSENDILIGI HAQQINDA SOTTSIOLOGIYALIQ KO'Z-QARAS

Kamalova Khatira Sabirovna
Qaraqalpaq Ma'mleketlik Universiteti dotsenti
Telefon:+998(91) 395 19 56
khatira_sab@mail.ru

Annotatsiya: Bu maqolada o'quvchi yoshlarning kasb madaniyatni shakklantirish, o'zaro aloqa faoliyatini rivojlantirish, shuningdek, o'z oldinga qo'yilgan maqsadni aniq ko'rish, vazifalarni to'g'ri belgilash haqida kursatilgan.

Kalit so'zlar: maqsad, bilish, vazifalar, kasb madaniyati, zamonaviy bilim, ijodiy mehnat.

Ma'mleketimizdin' bilimlendiriw tarawinda, a'sirese joqari oqiw orinlarinda a'melge asirilip atirg'an reformalar na'tiyjesinde erisilip atirg'an jetiskenlikler Kadrlar tayarlaw milliy bag'darlamasindabelgilengen waziypalardin' basqishpa-basqish a'melge asiriliwinin' na'tiyjesi esaplanadi. Bazar ekonomikasi joqari bilimlendiriw, tiykarinan ma'nawiyat, ta'lim-ta'rbiya aldina jan'a talaplardı qoymaqtı.

Joqari bilimli, ma'nawiyatli kadrlardi tayarlaw sistemasin jaratpastan turip, elimizdin' ekonomikaliq, awil-xojalig'i ha'm basqa da tarawlardin' ha'r ta'repleme rawajlaniwin ko'z aldimizga keltiriw qiyin. Sonday-aq, kadrlar tayarlaw milliy bagdarlamasi talaplarin a'melge asiriy barisindaka'siplik ma'deniyatqa iye joqari bilimli qa'nigelerdi tayarlaw a'hmiyetli ma'sele si patindabelgilengen. Sebebi, zaman talaplarinaqarag'anda, ma'mlekettin' ekonomikaliq, ilim, ma'deniyat, texnika ha'm texnologiyanin' rawajlaniwi aldin'g'i ideyalardi o'zinde ja'mlegen ka'siplik ma'deniyatqa iye joqari ma'nawiyatli qa'nigeler xizmetine baylanisli.

Bunday qa'nige a'lbette g'a'rezsiz elimizdin' rawajlaniwi, xalqimizdin' pa'rawan turmis keshiriwi ushin xizmet qiladi ha'm ?z zamanlaslarina o'rnek bolari so'zsiz. Sonliqtan bu'gingi ku'nde, ha'r bir qa'nigenin' g'a'rezsiz o'z u'stinde isleytug'in ba'sekege shidamli kadrlar etip tayarlawg'aayriqshaitbar berilmekte. Bul bolsa o'z na'wbetinde ha'r bir qa'nige ma'deniyatin, bilimin turaqli jetilistiriw ushin sha'rayat jaratiwdi, izleniwdi, umtiliwdi talap qiladi. A'sirese, jaslarg'a milliy ideya, ruwxiyliq tiykarları bag'darinda teren'irek bilim beriw, u'yretiw, qiziqtiriw arqali bolajaq ma'nawiyatshilar bilimin, ma'deniyatin jetilistiriwe tiykar jaratpaqtamiz. Bunda, joqari ta'limde oqiw-ta'rbiya barisin qiziqli ha'm mazmunli boliwin ta'miynlew menen birge talabalarda o'z qa'nigeligin teren' iyelew imkaniyatı tuwiladi.

Soni ayriqshaaytiw kerek, studentlerde ka'siplikma'deniyatti qa'liplestiriw oqitiwshilardin' pedagogikaliq xizmeti menen jaqinnan baylanisi p keledi. Al, oqitiwshinin' ta'limdi o'ndiris penen baylanistiriwi, a'meliyat penen uyg'inalastiriwi, studentlerdin' qa'biletleri, intellektual da'rejeleri ha'm imkaniyatlarin qa'liplestiriwde unamlı na'tiyje beredi. Bul bolsa ha'r bir studentten o'z qa'nigeligin jaqsi biliwin, aqil, oy da'rejesinin' joqari boliwin talap qiladi.

A'lbette, bundaoqitiwshinin' ta'limdi aqilana, na'tiyjeli jol menen sho'lkemlestiriwi ha'm ali p bariwi studentlerde ka'sipke sapali mu'na'sibetti paydayetiwi, ka'siplikma'deniyatti qa'liplestiriwdin' tiykarin quraydi. Oqitiwshin'in' ka'sipke tayarlig'i na'tiyjesinde student-jaslar ka'sip-o'ner da'stu'rleri ha'm u'rp-a'detleri haqqindateren' bilim aladi. Studentlerdin' ka'sipke bolg'an qizig'iwshiligid'i artadi. Ka'sipke tayarliq barisi dawaminda salamat ma'nawiy ortalıq jaratiladi.

Student jaslardin' ka'siplikma'deniyatin qa'liplestiriw, birinshiden, ka'siplik tayarlig'i barisinin' tabislı boliwina, ekinshiden, ka'siplikta'limi mazmuninaha'm oqitiwshi-talababaylanisi xizmetine baylanisli. O'zara baylanis xizmeti doritiwshilikti, juwapkershilikti, belseñdilikti talap qiladi. Bunda ha'r bir sabaqtan oqitiwshi maqsetti aniq ko're biliwi, a'melge asirilatug'in waziypalardi duris belgilep aliwi lazim. Usi sebepli, talabalardaka'siplik ma'deniyatti qa'liplestiriw oqitiwshidan izleniwshilik penen jumis ali p bariwdi talap etedi. Solay eken, ha'r bir oqitiwshi o'z sheberligin u'ziksiz asirip bariwi, ha'zirgi ku'n nin' joqari talaplarina say zamanago'y bilim ha'm ta'jiriybelerin o'zlestiriwi, do'retiwshilik miynet qiliwi studentlerde ka'siplik ma'deniyatti qa'liplestiriwde teren' a'hmiyetke iye.

"Bilimlendiriw haqqinda" g'i Nizam [1], Kadrlar tayarlawdin' milliy bag'darlamasi [2] talaplarin teren' u'yreniw, oqiw barisinin' ilimiyligine, zaman talaplarinasaylig'ina, oqitilip atirg'an oqiw pa'nlerinin' ilimi ha'm ruwxiy-ta'rbiyalik birligine erisiv studentlerdin' bilim da'rejesinin' joqari ko'rsetkishte boliwin ta'miynleydi. Oqitiwshi studentlerde ka'siplikma'deniyatti qa'liplestiriwde olardin' ruwxiy, a'dep-ikramliq du'nyaqarasasina da ayriqsha a'hmiyet berowi kerek. Oqiwshi studentlerde u'lkenlerge hu'rmet ha'm izzet, jaqsiliq, do'retiwshilik ideyalarin ka'malaptitriq maqsetke muwapiq boli p esaplanadi. Sebebi, studentlerdin' ju'da' pa'kligi, du'nyag'a

ko'z-qarasi, kishpeyilligi, joqari ha'm o'tkir ja'miyetlik ortalıqtaturip, janip, hadal, teren', qiziqli ha'm teren' pikirley alowi Watan, xaliq ma'pine shin ju'rekten xizmet qiladi. Millettin' millet, xaliqtin' xaliq boliwina na'tiyjeli ta'sir ko'rsetedi.

Shavkat Mirziyoyev 2017 jili 15-iyun ku'ni Tashkentte bolip o'tken "Sotsialliq turaqliliqtı ta'miyinlew, muqaddes dinimizdin' pa'kligin saqlaw - da'wir talabi" temasindag'i a'njumandashig'i p so'ylegen so'zinde jas a'wladtin' ta'rbiysi haqqindaayriqshatoqtap o'tti: "Bizdi ba'rqullaoylandirip keletug'in ja'ne bir ma'sele - bul jaslarimizdin' a'dep-ikramlilik'i, ju'ris-turisi, bir so'z benen aytqanda, dunyaqarasi menen baylanisli. Bu'gin zaman jedel pa't penen o'zgermekte. Bul o'zerislerdi ha'mmeden de ko'birek sezinetug'in kim - jaslar. Meyli, jaslar o'z da'wirinin' talaplari menen u'yles bolsin. Degen menen, a'yne payitta o'zligin de umitpasin. Biz kimbiz, qanday ulli insanlardin' a'wladimiz, degen shaqiriq olardin' ju'reginde ba'rqulla saz berip, o'zligine sadiq qaliwg'ashaqiri p tursin.Bug'an nenin' yesabinan yerisemiz? Ta'rbiya, ta'rbiyaha'm tekg'ana ta'rbiyanin' esabinan". [3]

Bu'gingi ku'n Respublikamizdajaslar sotsial-siyasiy ta'repten qa'liplesiw, jan'alaniw protsessinde.Al onin' vektori ma'mleketimizdin' sotsial-siyasiy rawajlaniwinin' ja'miyettegi bag'darina qaray aniqlanadi. Ha'zirgi ku'nde respublikamiz jaslar usilarg'a talpiniw u'stinde. Biraq olardin' bul jobasin orinlawina ja'miyettegi, ishki siyasiy sistemadag'i qa'liplesip qalg'an eski qag'ydalar o'zinin' keri ta'sirin tiygizi p atirg'anlig'i haqiyqat.

Bu'gingi ku'nde jaslarimizdin' sotsialliq strukturadag'i belsendiligin arttiriw, jaslardin' sotsialliq mobilligin arttiriw, sotsial-ekonomikaliq da'rejesin ko'teriw maqsetin tiykar etip alinip ma'mleket ta'repinen isleni p atirg'an jumislar, qabil etilip atirg'an bag'darlamar daaz emes.Sonliqtan dama'mleket ta'repinen aniq isti talap etetug'in is-ila'jlardi ju'zege asiriw og'adaa'hmiyetli ma'sele bolip otir.Al jaslarimiz o'z na'wbetinde berilgen bar mu'mkinshiliklerdi sistemali ha'm toliq paydalani p qaliwg'atirisowi kerek.

Sotsialliq tan'lawlarda jaslardin' qatnasiw aktivli da'rejesin og'ada quramali faktorlar sistemasi belgileydi. Olardin' ishinde: jaslardin' sotsialliq jag'dayin jaqsilaw, sotsial-siyasiy xizmetke aralasiwi, siyasatqa qizig'iwshiliq ko'rsetiwi, tinishliq penen siyasiy turaqliliqtı Respublikamizdin' rawajlaniwi ushin en' qolayli jag'day si patinda biliw a'hmiyetli faktorlardı atap ko'rsetiwge boladi.

Jaslar sotsial-siyasiy qa'liplesiw jag'dayinda, yag'niy olardin' sotsialliq o'siwi jamiyetlik rawajlaniwdin' bunnan da bilay bag'darina qaray bolatug'inlig'i aniq. Jaslardin' sotsialliq ha'm siyasiy aktivlilikin arttiriw ushin to'mendegilerdi a'melge asiriw kerekligin ko'rsetemiz:

- jaslardin' sotsial-siyasiy xizmetlerdi ju'zege asiriwg'a tayar boliwi;
- puxaralıq huqıqların nızamlı tu'rde talap etiw menen birge, o'z initsiativaların a'melge asiriwg'a mu'mkinshilik alowi;
- sotsialliq ha'm siyasiy sub'ektlerdin' jaslardin' ele qa'liplesip u'lgermegən, tu'siniksiz pikirleri menen pozitsiyaların maqsetli da'stu'rli tayarlaw arqali jolg'a sala biliwi;
- jaslar menen institutsionalli sistemalardin' aniq ma'mleketlik ideologiyani duris qa'liplestiriw ushin ha'zirgi zamannin' o'zgeshelikleri menen o'tken da'wirdin' jiynalg'an ta'jriybesin baylanistira aliqi.

Solay etip, jas a'wladtı siyasattı' jeke sub'ekti si patindaayirip qaramay, ten' huqıqlılıqqaha'm puxaralıq ma'plerin qorg'awg'a tiykarlang'an turaqlı ja'miyettin' sistemali tu'rde rawajlaniwi mu'mkin emes. Jaslardin' sotsialliq strukturadag'i belsendiligin arttiriwg'abaylanisli isleni p atirg'an jumislardin' jemisli boliwi ushin olardin' jeke basinin' ha'm sotsialliq bag'dardag'i rawajlaniwi sistemali tu'rde sho'l kemlestiriliwi kerek.

Paydalanylq'an a'debiyatlar dizimi:

1. Bilimlendirilw haqında nizam. Tashkent, 29 avgust 1997 j. № 464-I.

2. https://tsul.uz/files/normativnie_dokumenti/2548.pdf

3 Мирзиёев Ш.М. "Обеспечение социальной стабильности, сохранение чистоты священной религии - требование эпохи". 15-июня 2017 года. Ташкент // <https://uza.uz/ru/.../deystvovat-esche-bolee-splochenno>

TA'LIMDA TARBIYANING AHAMIYATI

**M.Holmurodova, Namangan viloyati Norin tumani
XTB ga qarashli 34- umumta'lim maktabi matematika fani o'qituvchisi
tel:(93) 672 01 45
e-mail:maknunaxonxolmurodova@gmail.com**

Annotatsiya maqola ta'linda tarbiyaning o'rni,yoshlarni jamoat joylarida o'zini tuta bilishi,kelajakda o'z o'rmini topishi uchun ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar odob,ahlog,ta'lim-tarbiya,orzu,istaklar.

Yoshlar tarbiyasi hamisha va har qachon dolzarb bo'lgan.Lekin ularga bugunchalik e'tibor va imtiyozlar yaratilganini yaxshi bilamiz.Biroq,mana shunday imkoniyatlardan foydalanmay,qadriga yetmay osonlikcha boylik orttirish maqsadida o'zini o'tu cho'qqa urayotganlarni ham ko'ryapmiz.Shu maqsadda uzoqni o'yalamay ,chet ellarga ishlashga uchun chiqib ketayotgan fuqarolarning ayrimlari aldanib, pand yeb qolayotganini,guldek umrlari xazon bo'layotganiga ham afsuski,guvoh bo'lyapmiz.Tarbiya-yoshlik davrining ustunidir.Bu ustun mo'rt yoki omonat bo'lsa,u albatta bir kuni qulaydi.Shuning uchun o'g'il-qizlarimiz aqlini tanib-tanimasdan oiladan, boshlang'ich sinfligidan boshlab,ularni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga e'tiborni kuchaytirish kerak ,deb o'layman.O'quv dargohlarida bu borada ko'plab ma'naviy -ma'rifiy ishlar amalga oshirilmoqda.Dars davomida, darsdan tashqari vaqtarda suhbatlar,tadbirlar o'tkazilmoqda.Endi bu yog'i sa'y-harakatlatning uyda qanday davom ettirilayotganiga bog'liq.Ana shu ikki tomon qo'lni -qo'lga berib ish olib borsa ,yanada katta natijalarga erishish mumkin.Oldimizda turgan bugungi muhim vazifa bu sohadagi faoliyatimizni rivojlantirishni taqazo etadi.Tadbirlarimiz quruq va nasihatbozliklardan iborat bo'lib qolmay,hayotda ko'plab qiyinchiliklarni boshidan kchirib va uni yengib yashagan, oxir-oqibatda elda hurmat,oilada baxt-saodat topgan tabarruk otaxon va onaxonlarimizning suhbatlarini tez-tez tashkil etsak ayni muddao bo'lar edi.Chunki,"Yuz marta eshitgandan..."-degan gap bor.Vaqti-vaqt bilan mакtab va kollejlarda,shu bilan birga mahallalarda ham mutasaddilar o'z hududiga qarashli,yoshlarni to'plab,Vatan muqaddas ekanligi haqidagi tushunchani yetkazishda piru badavlat keksalar suhbatidan foydalansalar ayni muddao bo'ladi.Bu kabi tadbirlarni doimiy o'tkazsak,davomiyligini ta'minasak-ko'zlagan maqsadimizga erishamiz.Har bir millatning asrlar davomida shakllangan axloq-odob qoidalari mavjud.Ularda shu millatning fe'l-atvori,tabiat,orzu-intilishlari, niyatlar o'z aksini topadi.

Sharq xalqlari qadimdan jamoa bo'lib yashashga odatlangan va atrofdagilarning fikrini hurmat qilgan.Ular "Bir bolaga yetti qo'shni -ota-onas" degan naqlga amal qilishgan.Bolaning axloq-odobiga faqat ota-onasi emas,balki butun mahalla ahli ham o'zini javobgar hisoblagan. Bola tarbiyasiga katta e'tibor qaratgan ota-bobolarimiz pand-nasihat ruhidagi asarlarni ko'p yozishgan.Ota-onas va kattalarga hurmat, kichiklarga izzat,xushmuomalalik,mehmondo'stlik,mahnatsevarlik-ozbek xalqining asosiy axloqiy mezonlaridir.Husayn Voiz Koshifiy "Futuvvatnomayi Sultoniy" nomli asrida yoshlar amal qilishi kerak bo'lgan suhbat odobining quyidagi asrida yoshlar amal qilishi kerak bo'lgan suhbat odobining quyidagi sakkizta qoidasini sanab o'tadi:

- so'ramagunlaricha gapirmaslik;
- gapirayotganda ovozini baland ko'tarmaslik;
- gapirayotganda o'ng-u so'lga qaramaslik;
- g'arazli va kinoyali gaplarni gapirmaslik;
- qattiq gapirmaslik va kinoyali gaplarni gapirmaslik;
- pushaymon bo'lmaslik uchun o'ylab gapirish;
- odamlar gapini bo'lmaslik;

-ko'p gapirmaslik.Chunki ko'p gapirish aqli noqislik belgisidir.Oz bo'lsa ham,ammo soz gapirishni shior etish kerak...

"Agar yaxshi so'z qaysi deb so'rasalar,kishilarga nafi tegadigan so'z,deb aytgil.Yomon so'z qaysi,deb so'rsalar,birovga zarari tegadigan so'z,deb javob bergil",deya nasihat qiladi alloma.

O'GITLAR

Eshitib ota-onang

So'zlarini qadrла.

Mag'rurlanib quturma.

Boqmas jahon sovuq so'z,

Nodon,yuzsiz, baxilga.

Yoqimli bo'l,xushxulq bo'l
Qolsin noming ko'p yilga.
"Devonu lug'otit-turk" asaridan.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Xusayn Voiz Koshifiy "Futuvvatnomayi Sultoniy" nomli asaridan
2. Mahmud Qoshg'ariyning "Devoni lug'otit-turk" nomli asridan
3. "Sirli ,ibratli va hayotiy hikoyalar" kitobidan.

ПСИХОЛОГ ВА СОЦИОЛОГ КАДРЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ ВА ПСИХОЛОГИК ХИЗМАТ ТИЗИМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ МУҲИМ ОМИЛЛАРИ

Шаҳноза Мамадалиева

Ўзбекистон Республикаси Миллий телерадиокомпанияси "Ёшлар" телерадиоканали катта

муҳаррири, мустақил тадқиқотчи

Телефон: +998(99)8981829

shahnoza_mamadaliyeva@mail.ru

Annotation: Psychologists and sociologists are important factors in training and improving the system of psychological services. The analysis of the situation in the field and the measures taken are topical issues affecting a wide range of young people. The imagination of young people living in remote areas, the study of the problems that afflict them, to draw the attention of the general public to the neglected youth who are not engaged in such specific activities.

Keywords: Psychologist, sociologist, training, psychological services, analysis, broad strata of youth, young people living in remote areas, problem solving, public attention.

Бугун шиддат билан ривожланаётган мамлакатнинг энг биринчи устувор вазифаларидан бири бу давлатнинг эртасини белгилаб берадиган кадрлар тайёрлаш эканини вақт тақозо этаётганига барчамиз гувоҳ бўлиб турибмиз.

Мустақиллик йилларида мамлакатимизда ёшларни ватанпарварлик, миллий анъана ва қадриятларимизга хурмат руҳида тарбиялаш, маънавий етук ва жисмонан соғлом баркамол авлодни вояга етказиш, уларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш борасида муайян ишлар амалга оширилди

ва оширилмоқда. Шу билан бирга, соҳадаги вазият ва амалга оширилган тадбирлар таҳлили ёшларнинг кенг қатламларига дахлдор бўлган долзарб масалалар, айниқса, уюшмаган ёшларнинг ҳаётда ўз ўрнини топиши учун муносиб шароит яратиш, ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, касбга йўналтириш ва бандлигини таъминлаш, ташаббусларини рағбатлантириш борасидаги ишлар талаб даражасида ташкил этилмаганлигидан далолат бермоқда. Яна шуни алоҳида қайд этиш лозимки, бугун чекка-чекка ҳудудларда истиқомад қилаётган йигит-қизларнинг ўй-ҳаёллари, уларни қийнаётган муаммоларни ўрганиш, кенг жамоатчилик эътиборини айнан мана шундай муайян фаолият билан шугулланмаётган, эътибордан четда қолаётган ёшларга қаратиш муҳим вазифалардан саналади.

Жойларда, авваламбор чекка ҳудудларда истиқомат қилаётган кўп сонли ёшларнинг ўз иқтидор ва истеъдодини рўёбга чиқаришлари, тадбиркорлик фаолияти билан шугулланишлари учун кенг шароитлар яратиш, уларни турли зарарли иллат ва ёт фоялар таъсиридан ҳимоя қилиш, ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликларни барвақт олдини олиш каби мухим вазифаларни ҳал этишда "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати Ўзбекистон ёшларини буюк мақсадлар сари бирлаштирадиган ва сафарбар этадиган оммавий ҳаракатга айланба олмаганлигини ҳаётни ўзи кўрсатмоқда.

Шу сабабли, мазкур соҳадаги фаолиятни тубдан такомиллаштириш мақсадида қабул қилинган Ўзбекистон Республикасининг "Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида"ги Қонуни бугунги давр талабларига мос равиша ҳар томонлама баркамол, мустақил фиклайдиган, мамлакатимиз истиқболи учун масъулиятни ўз зиммасига олишга қодир, ташаббускор, халқ манфаати йўлида бор салоҳиятини сафарбар қиласидиган, шижаатли ёшларни тарбиялаш, уларни интеллектуал ва ижодий салоҳиятини рўёбга чиқариш учун мустаҳкам ҳуқуқий пойdevor яратди.

Ўзбекистондаги ёшларнинг фаолиятини қўллаб-қувватлаш ва рағбатлантириш мақсадида ташкил этилган йирик ташкилот Ўзбекистон Ёшлар иттифоқи ва унинг таркибида фаолият олиб бораётган қатор ташкилотлар мисолида бугун буни яққол кўришимиз мумкин. Хусусан, Ўзбекистонда Ёшларга ижтимоий-психологик хизмат қўрсатиш Республика маркази ташкил этилгани фикримизнинг яққол мисолидир. Ҳукумат қарори билан Ўзбекистон Ёшлар иттифоқи Марказий кенгаши ҳузуридаги Ёшларга ижтимоий-психологик ёрдам қўрсатиш маркази Ёшларга ижтимоий-психологик хизмат қўрсатиш Республика маркази этиб қайта ташкил этилди. Таълимнинг барча босқичларида психологик хизмат қўрсатувчи тузилмалар учун мулокот майдони сифатида фаолият юритиш марказ фаолиятнинг асосий йўналиши этиб белгиланди. Қарор билан Ўзбекистонда психологик хизмат қўрсатишни янада такомиллаштириш бўйича чора-тадбирлар режаси ҳам тасдиқланган ҳамда тегишли ташкилот ва идораларга:

- 2019/2020-йылдан бошлаб психология таълим йўналиши бўйича талабаларни давлат гранти асосида мақсадли қабул қилиш;
- магистратура босқичида психология бўйича мутахассисликлар квоталарини кескин ошириш чораларини кўриш каби вазифалар юклатилган.

Ёшларнинг ижтимоий ҳамкорлиги масалаларида бу каби тизимли ишларнинг самарасини кўриш мумкин. Хусусан, бугунги кунда Марказ вилоятлар тизимида қатор ишларни амалга ошириб келмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорига мувофиқ, Республикада психология соҳасида кадрларни тайёрлаш ва психологик хизмат тизимини такомиллаштириш тўғрисида қарори қабул қилинди. Унга кўра, жамиятда олиб борилаётган ўзгаришлар қаторида психология соҳасида педагог кадрларни тайёрлаш, амалиётчи психологлар фаолиятини кўллаб-куvvatлашга оид бир қатор ишлар амалга оширилмоқда.

Хозирги кунда мактабгача таълим тизимида 2 503 нафар, халқ таълими тизимида 14 272 нафар педагог-психолог кадрлар фаолият олиб бормоқда.

Республиканинг 10 та олий таълим муассасасида "Психология", 19 та олий таълим муассасасида "Педагогика ва психология" таълим йўналишлари ва мутахассисликлари бўйича 5 717 нафар талаба таҳсил олмоқда. Ушбу соҳада қабул квоталари кескин оширилди, хусусан, 2018/2019 ўкув йилининг ўзида 2 665 нафар талаба ўқишига қабул қилинди.

2017 йилдан бошлаб профилактика инспекторлари ва жамоатчилик вакилларининг таълим муассасаларида ёшлар билан ишлаш тизими йўлга қўйилиб, 5 696 та умумий ўрта таълим муассасасида профилактика инспекторлари, 5 328 та умумий ўрта таълим муассасасида эса маҳалла вакилларининг хоналари ташкил этилди.

Олиб борилаётган ишлар кўламига қарамасдан соҳада зудлик билан бартараф этилиши талаб этиладиган қатор муаммолар сақланиб қолмоқда, хусусан:

- биринчидан, таълим тизимининг барча босқичларида ёшларнинг психологик ҳолати диагностикасига ихтисослашган психолог кадрлар ҳамда ташкилотлар мавжуд бўлсада, уларнинг фаолиятини мувофиқлаштириш ва бошқаришни амалга оширадиган ягона тузилманинг мавжуд эмаслиги психологик хизматлар фаолияти самарадорлигининг паст даражада қолишига таъсир кўрсатмоқда;

- иккинчидан, таълим муассасаларида профилактика инспекторлари ва маҳалла вакилларининг хизмат хоналари ташкил этилган бўлсада, уларнинг таълим муассасалари билан ўзаро ҳамкорлиги йўналишлари ҳамда фаолияти самарадорлигини баҳолаш механизmlари белгилаб берилмаган;

- учинчидан, аҳолига психологик хизмат кўрсатиш етарлича йўлга қўйилмаганлиги оқибатида жамиятда ижтимоий-психологик, жумладан, оиласи муносабатлари, қариндошлар ўртасидаги никоҳ, эрта түргуқ), "оммавий маданият"нинг салбий таъсирларига тобелик, ўз жонига қасд қилиш ҳолатлари давом этмоқда;

- тўртингчидан, олий таълим тизимида психология соҳасида тайёрланаётган амалиётчи психолог кадрларнинг билимлари умумий бўлиб қолиб, тор соҳа мутахассисларини тайёрлаш амалиёти йўлга қўйилмаган;

- бешинчидан, психология соҳасида магистратура

ва докторантурага қабул сони паст даражада бўлганлиги оқибатида, миллий психология мактабини шакллантиришда оқсоқлик сезилмоқда;

- олтинчидан, психолог кадрларнинг молиявий рагбатлантирилиши, аҳолига психологик хизмат кўрсатувчи марказлар фаолиятининг қониқарсиз аҳволда эканлиги уларга тажрибали психолог кадрларни жалб қилиш имкониятини бермаяпти.

Аҳолига, айниқса ёшларга сифатли психологик хизмат кўрсатиш, психологик хизмат фаолиятини бошқаришни мувофиқлаштириш, таълим муассасалари билан профилактика инспекторлари ва жамоат вакиллари ўртасидаги ҳамкорликни янги сифат даражасига кўтариш, психологик мактабни ривожлантириш ҳамда олий таълимда тор ихтисосликлар бўйича кадрлар тайёрлаш тизимини йўлга қўйиш, давлат-хусусий шериклик асосида психологик марказлар ташкил этишини йўлга қўйиш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси Ўзбекистон ёшлар иттифоқи Марказий Кенгаши, Мактабгача таълим вазирлиги, Халқ таълими вазирлиги, Олий ва ўрта маҳсус таълим вазирлиги ҳамда Маҳалла

ва оилани кўллаб-куvvatлаш вазирлиги ҳузуридаги "Оила" илмий-амалий тадқиқот марказининг Ўзбекистон ёшлар иттифоқи Марказий Кенгаши қошидаги Ёшларга ижтимоий-психологик ёрдам кўрсатиш маркази негизида таълимнинг барча босқичларида психологик хизмат кўрсатувчи тузилмалар учун мулоқот майдонига айланадиган, тегишли давлат идоралари билан ҳамкорликда иш олиб борувчи "Оила" илмий-амалий тадқиқот маркази қошида Ёшларга ижтимоий-психологик ёрдам

кўрсатиш республика маркази этиб қайта ташкил этиш тўғрисидаги таклифини маъқуллади.

Энг аввало, Марказ фаолиятининг асосий йўналишлари этиб-бola руҳиятида салбий ўзгаришларга сабаб бўладиган омилларни аниқлаш учун ишонч телефони ва "call-center" ташкил этиш;

- манфаатдор вазирлик ва идоралар, илмий-тадқиқот ва таълим муассасаларида психология соҳасидаги илмий тадқиқотлар кўламини кенгайтириш;

- профилактика инспекторлари ва жамоатчилик вакиллари учун ёшлар психологиясига оид қисқа муддатли малака ошириш курслари ташкил этиш ва ёшлар психологиясига оид кўргазмали материалларни тайёрлаш,

- Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг Ўқувчиларни касб-хунарга йўналтириш ва психологик-педагогик республика ташхис маркази негизида болаларнинг психологик-педагогик жиҳатдан ривожланиши, ўқувчилар билан коррекцион-ривожлантирувчи ишларни амалга оширишда мактаб психологлари ва ўқитувчиларига илмий-методик хизмат кўрсатиш ҳамда психологларни қайта тайёрлаш

ва малакасини ошириш мақсадида Республика мактаб психологик хизмати илмий-ўқув-услубий маркази ташкил этиш белгиланди.

Бугунги кунга келиб эса марказда фаолият юритаётган амалиётчи психологлар томонидан турли ёшдагилар учун психологик хизмат турлари ташкил этилган.

Бугун психологдан янгича фикрлаш, янгича муносабатлар талаб этилаётган экан, унинг билимдонлиги қай даражада эканлигини таҳлил қилиш ўта муҳим саналади. Бунда албатта психологнинг касбий билимдонлиги ва компетентлиги алоҳида аҳамият касб этади. "Компетенция" тушунчаси (лотинча "compete" - мос келмоқ маъносини беради) қўйидаги моҳиятларни ифодалайди: Компетенция сўзи кенг маънода - умумий ёки муайян кенг қамровли масалаларни ечишда мавжуд билим

ва кўнкималарни амалий тажрибада кўллай олиш қобилиятини англатади. Касбий компетентлик - касбий фаолиятга оид масалаларни ҳал этишда билим ва кўнкималарни амалий тажрибада самарали қўллай олиш қобилиятидир. Компетенция - бу күтилган натижага олиб келувчи фаолият белгисидир.

У билим маҳсули бўлиб, мутахассис томонидан уни амалиётда кўллай олиш қобилиятидир. Компетенциянинг билимдан фарқи шундаки, вазифани амалий бажармасдан туриб, уни аниклаб ҳам, баҳолаб ҳам бўлмайди. Малака компетентликнинг муҳим мезони бўлиб, у турли ҳолатларда, шу қатори муаммоли вазиятларда ҳам бир неча бор қўллаш натижасида намоён бўлади.

Бугунги кунда психологик-социологик жараёнлар хақида гап борар экан, ушбу фаолият бўйича мавжуд ҳуқуқий-норматив базани таъкомиллашириш, соҳанинг моддий-техник салоҳиятини мустаҳкамлаш, соҳа вакилларининг машақватли меҳнатини моддий ва маънавий жиҳатдан мунособ рағбатлантириш, кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан қайта-кўриб чиқиш ва ислоҳ қилиш каби бир-биридан муҳим ва долзарб масалаларга эътибор бериш кераклигини талаб этмоқда. Шу боис, бизнинг асосий мақсад - ёшларнинг социо-психологик билимларини ошириш имкониятларига эга бўлишига эришиш, уларнинг ўз қобилияти ва истеъодини рўёбга чиқариш учун янги методлар яратишини тақазо этади. Шундагина ижтимоий ҳаётимиздаги кўз илгамас ташвишларнинг йирик муаммоларга айланиб кетишининг олдини олишга эришиш мумкин. Ишончим комилки, соҳадаги янги ўзгаришлар, амалий руҳдаги мулоқот ва мунозаралар амалий жиҳатдан ижобий натижаларга эришиш имконини беради ва социо-психологик жараённинг ўзига хос ҳаритасига айланади.

Фойдаланилган адабиётлар.

1. Шавкат Миромонович Мирзиёев, "Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз". Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимига киришиш тантанали маросимига багишланган Олий Мажлис палаталарининг қўшма мажлисидаги нутқ /Ш.М. Мирзиёев. - Тошкент: "Ўзбекистон", 2016. -56 б.

2. Шавкат Миромонович Мирзиёев, "Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик - ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак". Мамлакатимизни 2016 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий якунлари

ва 2017 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига багишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги маъруза, 2017 йил 14 январь. - Тошкент: "Ўзбекистон", 2017.-104 б

3. Шавкат Миромонович Мирзиёев, "Қонун устуворлиги ва инсон манбаатларини таъминлаш - юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови". Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганинг 24 йиллигига багишланган тантанали маросимдаги маъруза. 2016 йил

7 декабрь /Ш.М.Мирзиёев. - Тошкент : "Ўзбекистон", 2017. - 48 б.

4. Бекмуродов М.Б. "Ўзбекистонда жамоатчилик фикри" М., 1998 йил
5. Мавлянов А., Юсупова ., Асқаров Б., Абдалова С. Илмий-интерфаол технологиялар. Т. Ворис, 2011-72 б.
6. Гидденс. Э. Социология - М., 1999

ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛЬНЫХ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ НА ВНЕШНЮЮ ПОЛИТИКУ МОНАРХИЙ.

Фузайл Махмудов

город Ташкент, соискатель, УМЭД

Телефон: +998(99)8402307

mfa.fuzail@gmail.com

Аннотация: В первом десятилетии XXI в. монархии Персидского залива стали в один ряд с развитыми странами мира. Дело, конечно, не идет о политico-экономической составляющей. Во главе с Саудовской Аравией, Катаром и ОАЭ монархии региона существенно усилили свое влияние на глобальные политические процессы, тесно завязанные на энергетическом факторе и финансах. Все это проходит в условиях быстро глобализирующейся мировой системы и углубление ее многополярности, в которой власть размывается, все более преломляясь сквозь призму национального, регионального и глобального управления. Глобальное перераспределение геополитической и экономической власти с Запада на Восток непосредственно оказывает влияние на экономические, политические и энергетические ориентиры монархий .

Ключевые слова: энергетические ориентиры монархий, глобализирующейся мировая система, монархии Персидского залива, архитектура глобальных механизмов управления, внешние гарантии безопасности.

Эти взаимосвязанные процессы имеют глубокие последствия для внутрирегиональных и международных отношений в Персидском заливе, создавая тем самым достаточно сложные отношения монархий с глобальными экономическими процессами и обеспечивая возможности для участия в современной международно-политической системе. Одновременно монархии готовы предпринять активные шаги по перестройке институциональной архитектуры глобальных механизмов управления, и в условиях все более глобализирующегося мира ими разработаны адресные стратегии по быстрой смене экономико-энергетического курса в зависимости от смещения мировых центров силы . К числу данных адресных стратегий входят, как пересмотр своих позиций касательно вопросов экспорта нефтяных продуктов, так и осуществление двусторонних договоров в рамках энергетических проектов с участием восточных игроков.

На данном этапе формируется многомерный сдвиг. В десятом пятилетнем плане развития Китая (2001-2005 гг.) впервые упоминалась концепция энергетической безопасности . В 2005 г. Пекин открыл глубоководный морской порт и военно-морскую базу в Гвадаре (Пакистан). Их расположение близ устья Ормузского пролива дает китайской стороне стратегические шансы в Аравийском море в дополнение к транзитному терминалу для импорта сырой нефти с Ближнего Востока и Африки.

Индия также рассматривает монархии как неотъемлемую часть своих более широких стратегических и коммерческих интересов. После продолжительного периода относительной пассивности в отношениях между Индией и монархическими странами в 1970-80-х гг. в первом десятилетии XXI в. в Индии начался новый подъем активности в Персидском заливе. В 2008 г. Индия подписал соглашения о сотрудничестве в области обороны с Катаром и Оманом в области безопасности на море. Стороны договорились обмениваться данными в отношении противодействия угрозам стабильности .

Россия также значительно расширила свои политические и экономические связи с Персидским заливом в целом, и, в частности, с Катаром и Саудовской Аравией. Визит главы РФ в Персидский залив в феврале 2007 г. был практически первым посещением региона высокопоставленными лицами из Москвы за советский и постсоветский периоды. Кроме того, визит короля КСА Сальмана бен Абдель Азиз Аль Сауда в 2017 году вывел отношения между странами на новый уровень .

Между тем, отношения стран Персидский Залив-Запад остаются неотъемлемыми для двух сторон. Монархии зависели и по-прежнему зависят от внешних гарантий безопасности, предоставляемых США и НАТО.

Список использованной литературы:

1. Митрова. Т. Проблемы глобальной энергетической безопасности / Инф.-аналит. м-л. - М: Феникс. 2014. - С. 73-75.
2. Gause III, F.G. (2013) Kings for All Seasons: How the Middle East's Monarchies Survived the Arab Spring, Brookings Doha Center Analysis Paper (Washington D.C. and Doha: The Brookings Institution),

http://www.brookings.edu/~/media/Research/Files/Papers/2013/09/24-resilience-arab-monarchies-gause/Resilience-Arab-Monarchies_English.pdf?la=en дата обращения 28.03.2020

3. Mathew R. Qatar and India Agree to Expand Security Ties // Gulf Times. - 2009. - November, 10.
4. Sdralevich, C., R. Sab, Y. Zouhar and G. Albertin (2014) Subsidy Reform in the Middle East and North Africa Recent Progress and Challenges Ahead, IMF Middle East and Central Asia Department (Washington, D.C.: International Monetary Fund), <http://www.imf.org/external/pubs/ft/dp/2014/1403mcd.pdf> дата обращения 30.03.2020

ҲИНДИСТОННИНГ МАРКАЗИЙ ОСИЁДАГИ ГЕОСИЁСИЙ МАНФААТЛАРИ

Мўминов Илхомжон Акрам ўғли

Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети докторанти

Телефон: +998911363970

ilkhomjonmuminov@yahoo.com

Аннотация: мазкур рисолада Ҳиндистоннинг Марказий Осиёдаги геосиёсий манфаатлари тадқиқ этилиб, Ҳиндистон ташқи сиёсатида Марказий Осиё минтақасининг роли ўрганилган. Бундан ташқари, Ҳиндистон ташқи сиёсатига таъсир кўрсатувчи геосиёсий омиллар келтириб ўтилган.

Калим сўзлар: Ҳиндистон ташқи сиёсати, геосиёсий манфаатлар, Марказий Осиё, геосиёсий омиллар

Марказий Осиё XXI асрда муҳим стратегик аҳамиятга эга бўлган янги геосиёсий маконdir. Марказий Осиё минтақаси уч йирик цивилизация (тамадун) - Ислом, Христианлик ва Буддизм ўртасида жойлашган бўлиб, кўплаб мутахассислар томонидан улар ўртасидаги бекарорликнинг енг заиф йўналишларидан бири сифатида кўрилади. Марказий Осиё Евросиё қитъасининг марказида жойлашганлиги транзит учун энг қулай йўллардан бири ҳисобланади. Минералларга, айниқса углеводородларга бой минтақа ҳисобланади. Бу омилларнинг барчаси турли мамлакатлар томонидан Марказий Осиёга бўлган қизиқишининг ортишига олиб келади.

Мутахассисларнинг таъкидлашича, XXI асрда Марказий Осиё муҳим минтақага айланади. Ҳиндистон минтақанинг кенгайтирилган қўшниси (extended neighbour) сифатида ушбу минтақада йирик геостратегик ва иқтисодий манфаатларга эга. Марказий Осиё ва Ҳиндистон ўртасида энергетика хавфсизлиги соҳасидаги ҳамкорликнинг келажақдаги истиқболлари жуда муҳим ҳисобланади. Марказий Осиё ва Афғонистондаги тинчлик ва барқарорлик Ҳиндистон хавфсизлиги учун енг муҳим омил бўлиб қолмоқда. Диний экстремизм ва терроризм билан боғлиқ хавфга жаҳон давлатлари томонидан қарши кураш аллақачон бошланган. Шунинг учун Ҳиндистон вазиятдан фойдаланиб, диний экстремизмнинг кўтарилаётган таҳликасини бартараф этиш учун бошқа дунё давлатлари билан ҳамкорлик қилиши керак.

Ҳиндистон - Марказий Осиё давлатлари муносабатлари узоқ тарихий асосларга эгадир. Тарихнинг яқин ришталари ҳар доим икки томонни бοғлаб турган, бу минтақа Ҳиндистон ташқи сиёсатида "кенгайтирилган қўшни" (extended neighbour) деб қабул қилинмоқда. Икки минтақа ўртасидаги кўп асрлик муносабатлар маданий ўзаро алоқалар орқали ривожланганлигини таъкидлаш муҳимдир. Икки минтақанинг маданиятлари, цивилизациялари ва интеллектуал тарихларининг бир неча қирралари улар изоляцияда емас, балки ўзаро маданий бойитиш орқали ривожланганлигини кўрсатади.

Ҳозирги замонда еса Марказий Осиёнинг Ҳиндистонга бўлган аҳамияти шунчаки цивилизацион ва тарихий эмас, балки геосиёсий ва иқтисодий ҳамдир. Марказий Осиё Ҳиндистон учун катта стратегик аҳамиятга эга. Икки ўртасида прагматик ва ўзаро манфаатли муносабатларни ривожлантириш учун улкан имкониятлар мавжуд. Марказий Осиё давлатлари ва Ҳиндистон ўртасидаги муносабатларнинг дикъат марказида Марказий Осиёнинг минтақадаги тинчлик ва барқарорлик учун аҳамияти орқали ҳам белгилаш мумкин. Ҳиндистоннинг Марказий Осиёдаги геосиёсий манфаатларига келадиган бўлсак, қуйидагиларни санаб ўтиш мумкин:

Биринчидан, Марказий Осиё минтақасининг географик муҳимлигидир. Совет Иттилоқининг парчаланиши Евросиё минтақасида янги сиёсий воқъеликни вужудга келтирди. Географик жиҳатдан Марказий Осиё "Дунёнинг энг йирик қуруқлик қисмининг марказида жойлашган Осиёнинг дунё океанларидан энг йироқ бўлган ороли" сифатида таърифланади.

Иккинчидан, Марказий Осиё давлатларининг геостратегик жойлашуви бу минтақани ўта марказлаштириб юборди. Марказий Осиё Россия, Яқин Шарқ, Жанубий Осиё ва Узоқ Шарқ минтақалари чорраҳасида жойлашган. Минтақадаги ҳар қандай геосиёсий ўзгаришлар муқаррар равишда қўшни минтақалардаги бир неча давлатларга ўз таъсирини ўтказади.

Учинчидан, Марказий Осиё минтақаси давлатларида 60 миллиондан ортиқ аҳоли яшайди, бу эса ўз навбатида Ҳиндистон маҳсулотлари учун янги бозор бўлиб хизмат қилиши мумкин. Бундан ташқари, Марказий Осиё минтақаси нафақат энергетик ресурсларга, балки кўп турдаги табиий ресурсларга бой ҳисобланади. Ҳиндистон бугунги кунда 60 фоиздан ортиқ энергетик ресурсларни импорт қиласи.

ошириб боради ҳамда Ҳиндистоннинг Марказий Осиё минтақасига қизиқиши ортиб боради. Ҳиндистон Марказий Осиё минтақасидан энергетик ресурсларни импорт қилиш бўйича бир қатор лойихаларни амалга оширишни ўз олдига қўйган. Шулардан, "TAPI" ва "CASA - 1000" лойихаларини алоҳида ажратиб кўрсатиш мумкин .

Тўртингидан, Марказий Осиё минтақаси геостратегик жойлашувга эга бўлиб, ядро қуролига эга бўлган Россия Федерацияси ва Хитой Xалқ Республикаси билан умумий чэгараларга эга. Бундан ташқари, минтақанинг Афғонистон билан чэгарадошлиги ушбу минтақада диний экстремизм тарқалиши муаммосини ҳам келтилиб чиқариши мумкин. Ҳиндистон учун ушбу минтақа хавфсизлиги ва сиёсий барқарорлиги жуда муҳимдир. Чунки, Ҳиндистон дунёда энг кўп мусулмон аҳолига эга бўлган иккинчи мамлакат ҳисобланаб, 130 млн.дан ортиқ мусулмон аҳолига эга . Шубҳасиз, Кашмир бурчагини ҳисобга олган ҳолда, Ҳиндистон Марказий Осиё минтақасида рўй берадиган сиёсий жараёнлардан четда қолиши мумкин эмас. Марказий Осиё Республикаларида исломий экстремистик гуруҳларнинг ҳар қандай олга силжиши Кашмирда мавжуд бўлган шунга ўхшашиб элементларни кучайтириши мумкин. Ҳиндистон учун Кашмир масаласи ёлғиз Кашмир водийсида яшайдиган тўрт миллион мусулмонга эмас, балки Ҳиндистоннинг бошқа жойларида яшаётган 130 миллион мусулмоннинг тинчлиги ва хавфсизлигига тегишилди. Шунинг учун Ҳиндистонга Марказий Осиё Республикаларининг геостратегик аҳамияти жуда каттадир. Ҳиндистон ҳеч қандай шароитда ушбу минтақани эътиборсиз қолдиролмайди.

Хулоса ўрнида шуни алоҳида таъкидлаш керакки, Ҳиндистоннинг Марказий Осиёдаги геосиёсий манфаатлари кенг қамровли бўлиб, у ўз ичига энергетик ва бошқа турдаги табиий ресурсларга бўлган эҳтиёждан тортиб, миллий хавфсизлик муаммолари бўлган диний экстремизм, терроризм ва сиёсий ислом, наркотик моддалар ноқонуний айланиши, ноқонуний қурол савдоси каби муаммоларни қамраб олади. Ҳиндистон минтақада ўз ташқи сиёсатини амалга ошириш учун бир қатор - "кенгайтирилган қўшничилик", "Марказий Осиёни боғлаш" стратегияларни ишлаб чиқсан. Бугунги кунда Ҳиндистон минтақа давлатлари билан алоқаларини нафақат иккитомонлама асосда, балки "Марказий Осиё + Ҳиндистон" кўптомонлама ҳамкорлик платформаси асосида олиб бормоқда.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Keynote address by MOS Shri E. Ahamed at First India-Central Asia Dialogue. - Ministry of External Affairs, Government of India, June 12, 2012. - <https://www.mea.gov.in/Speeches-Statements.htm?dtl/19791/>
2. Meena Singh Roy "India's Interests in Central Asia" <https://www.idsa-india.org/an-mar-9.01.html>
3. Turkmenistan-Afghanistan-Pakistan-India(TAPI) Gas Pipeline Project.Hydrocarbons Technology. 30.11.2018 - <https://www.hydrocarbons-technology.com/projects/turkmenistan-afghanistan-pakistan-india-tapi-gas-pipeline-project/>
4. Ильдар Якубов "Индия и Центральная Азия: тернистый путь сотрудничества"<https://cabar.asia/ru/indiya-i-tsentrálnaya-aziya-ternistýj-put-sotrudnichestva/> 06.02.2020
5. Информационный документ о проекте: стадия концепции. 2012 г. - [http://casa-1000.org/CASA_PID_updated%20\[REVISED%20\]June12%20-%20Final%20_clean_%20rus.pdf](http://casa-1000.org/CASA_PID_updated%20[REVISED%20]June12%20-%20Final%20_clean_%20rus.pdf)

ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ - ДАВЛАТ ИЖТИМОЙ СИЁСАТИНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШИ СИФАТИДА.

Равшанова Гулхаё Абдиқаҳаровна
Гулистон давлат университети ўқитувчisi,
Маматқуловна Яйра Дилемурод қизи
Тошкент давлат иқтисодиёт университети таянч доктаранти
(+99891 505 77 56)

Аннотация: Мазкур мақолада давлат ижтимоий сиёсатининг асосий ташаббуслари таҳлил қилинган. Аҳолининг кам таъминланган ҳисмини манзили ижтимоий ҳимоя қилишида асосий тадбир сифатида ижтимоий таъминот, уни амалга оширишда фуқаролар ўзини-ўзи бошқарни органларининг вазифалари ҳамда тизимдаги муаммолар ёритилган.

Калит сўзлар: ижтимоий ҳимоя, ижтимоий таъминот, ижтимоий сиёсат, кам таъминланганлик, ижтимоий нафақа, аҳоли бандлиги, кўп болали оила, ногиронлик.

Фуқароларни ижтимоий ҳимоя қилиш ва улар манбаатларини таъминлаш давлатимиз томонидан олиб борилаётган ижтимоий сиёсатнинг устувор йўналишларидан биридир. Ижтимоий сиёсат - бу аҳолининг турмуш фаровонлигини ошириш, унинг яшаси ва ишлаши учун етарли шароитларни таъминлайдиган давлат сиёсатидир.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М. Мирзиёев таъкидлаганларидек, "...Тинчлик ва соғлиқни таъминласак, қолган ҳамма нарсага эришамиз. Ногиронлиги бўлган шахслар, боқувчисини йўқотганлар, ёлғиз кексалар, умуман, кўмакка муҳтоҷ қатламларни қўллаб-қувватлаш, албатта, устувор вазифамиз бўлиб қолади".

Бугунги кунда кенг жамоатчилик муҳокамаси натижасида ишлаб чиқилган ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президенти фармони билан тасдиqlанган Ўзбекистон Республикасини 2017-2021 йилларда янада ривожлантиришнинг Ҳаракатлар стратегияси ва унинг алоҳида устувор йўналишлари ҳам инсон ҳаёти ва унинг манбаатларини ҳимоялаш билан боғлиқ йўналишлар ва тармоқларни ўзida мужассам этган. Ижтимоий соҳа ривожини таъминлаш, аҳолини ижтимоий ҳимоялаш тизимини янги босқичга кўтариш, бу соҳадаги муаммоларни ечиш, ижтимоий таъминот ва пенсия таъминотини ривожлантиришнинг қонуний-хуқуқий асосларини мустаҳкамлашга қаратилганлиги билан айниқса аҳамиятлицидir.

Ўзбекистон Республикасини 2017-2021 йилларда ривожлантиришнинг Ҳаракатлар стратегиясида аҳоли бандлиги ва реал даромадларини изчил ошириб бориш, ижтимоий ҳимоя ва соғлиқни сақлаш тизимини такомиллаштириш, хотин-қизларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллигини ошириш, арzon уйжойлар барпо этиш, ..таълим, маданият, илм-фан, адабиёт, санъат ва спорт соҳаларини ривожлантириш, ёшларга оид давлат сиёсатини такомиллаштириш масалаларига эътибор қаратилиади.

Ижтимоий сиёсат жамиятдаги тенгсизликни ҳаддан ташқари ошиб кетишига йўл қўймаслиги керак. Ижтимоий сиёсат даромадларни тартиблаш ва ижтимоий ёрдам уюштириш орқали жамиятдаги ижтимоий уйгунликни, яъни турли гурухларнинг ҳамжиҳатлигини таъминлайди. Бу билан ижтимоий низоларнинг олди олинади, ижтимоий баркарорлик, тинчлик-хотиржамлик эса иқтисодий ўсиш учун шароит ҳозирлайди.

Мамлакатимизда аҳолини турмуш даражасини ошириш ва аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш давлат бюджети

1-расм. Давлат бюджетининг функциялари

Самарали ижтимоий сиёсатни иқтисодиётни барқарорлаштириш, таркибий ўзгартиришлар, бозор муносабатларини босқичма-босқич жорий этиш чора-тадбирлари билан уйғуллаштириб амалга ошириб борган тақдирдагина ижтимоий соҳага йўналтирилган бозор иқтисодиётини барпо этиш мумкин. Ижтимоий сиёсат даромадларнинг тақсимланишини тартиблайди, даромадларнинг бюджетта олинган қисмидан муҳтоjlарга ёрдам ажратилади, минимал иш ҳақи, минимал пенсия миқдори белгилаб кўйилади. Ишсизлик нафақаси ўрнатилади, ижтимоий ёрдам сиёсатига биноан ёрдамга муҳтоj аҳолига пул нафақалари, бюджет трансферлари ажратилади. Мамлакатимизда амалга оширилаётган ижтимоий сиёсатнинг асосий мақсадли йўналишларидан бири - аҳолининг юқори турмуш даражасини оширишидир. Мустақиллик йиллари машҳур беш тамойилга асосланган ижтимоий йўналтирилган эрkin бозор иқтисодиётида аҳолини ижтимоий ҳимоялаш тизими нақадар тўгри ва пухта эканини исботлади.

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти (БМТ) томонидан тавсия этилган аҳоли турмуш даражаси кўрсаткичларини яхшилашда мамлакатдаги ижтимоий инфратузилманинг ривожланганлиги, давлат томонидан кўрсатиладиган хизматларнинг миқдори ва сифати, ижтимоий соҳа ва аҳолини ижтимоий ҳимоялаш тизимининг ривожланганлик даражаси асосий омиллар бўлиб хизмат қиласди. Жадвал маълумотларидан кўриниб турганидек, Давлат бюджети харажатларида ижтимоий соҳа ва аҳолини ижтимоий қўллаб-кувватлаш харажатларининг салмоғи юқори. Хусусан, бу туркум харажатлар 2012-2018 йилларда жами бюджет харажатларининг салкам 58-59,0 фоизини ташкил этган. Демак, ушбу соҳага қилинаётган харажатлар номинал миқдорларда ортиб бормоқда.

Мамлакатда аҳоли даромадлари сиёсати қўйидаги тамойиллар асосида юритилади:

- ижтимоий-маданий соҳалар ва аҳолини ижтимоий ҳимоялаш тизимини такомиллаштириш;
- аҳолини ижтимоий ҳимоялаш тизимида ижтимоий адолат;
- ижтимоий ҳамкорлик ва аҳолининг барча қатламларининг бирдамлиги;
- фуқаронинг моддий аҳволи учун шахсий масъулиятнинг оширилиши;
- бандлик, меҳнат ҳуқуқи ва меҳнатни мунособи рагбатлантирилиши.

Мамлакат аҳолисининг моддий ёрдамга муҳтоj қатламларини белгилаб олинади ва уларга манзили ижтимоий ҳимояни амалга оширилади. Аҳолининг бундай гуруҳларига кўп болалик оилалар, ногиронлар, пенсионерлар, вақтинча ва умуман ишсизлар, ўқувчилар, талабалар, бокувчисини йўқотганлар ва ҳомиладор аёллар киради. Мамлакатимизда соглиқни сақлаш, таълим, спорт, ижтимоий таъминот, оналик ва болаликни муҳофаза қилиш, аҳолини ҳёт даражаси ва сифатини ошириш, ижтимоий ҳимояни кучайтириш масалаларига устувор аҳамият берилиб, комплекс ёндошув натижасида аҳолининг айниқса, болалар ва ногиронларнинг саломатлигини мустаҳкамлаш бўйича салмоқли натижаларга эришилди.

Ижтимоий ҳимоялашнинг кенг камровли шаклларидан бири - аҳолини пенсиялар ва нафақалар билан таъминлашdir. Эҳтиёжмандлар, айниқса, кексалар ва ногиронларни ҳар томонлама қўллаб-кувватлаш ҳалқимизга хос фазилатdir. Ўзбекистонда ҳозирги кунга келиб, аҳолига комплекс ижтимоий ёрдам кўрсатиш тизими шаклланган, уларга ёрдамга муҳтоj бўлган ёлғиз қариялар ва ногиронларни уй шароитида парвариш қилиш хизмати, кариялар уйи, ногиронлар учун реабилитацион марказлар, меҳрибонлик уйлари, ўсмиrlарга кўрсатиладиган ижтимоий-ҳуқуқий марказлар киради. Мазкур ташкилотларнинг фаолияти меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар орқали тартибланади ва аҳолига турли ижтимоий хизмат кўрсатилади.

Ўзбекистонда норасмий ижтимоий ёрдам турлари ҳам мавжуд. Норасмий ижтимоий ёрдам турларига қариндошларнинг ўзаро ёрдами, милгий ва диний урф-одатлар асосида қилинадиган ёрдам, корхона ва ташкилотларнинг пенсионерларга, кам таъминланган кўп болали оилаларга ёрдам бериши киради. "Тадбиркорларнинг кўпчилиги ҳақиқий фуқаролик позициясида туриб, етим болалар ва ночор оилаларга, маҳаллалар ва ижтимоий соҳа муассасаларига бегараз ёрдам бермоқда".

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. 2018 йил. 28 декабрь.
2. Мирзиёев Ш.М.Танқидий таҳдил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик - ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак. - Тошкент: "Ўзбекистон" НМИУ, 2017. 104 б.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўгрисида"ги 4947-сон Фармони. Халқ сўзи. 2017 йил. 7 февраль.
4. Баев Х.И. Аҳолини ижтимоий ҳимоялашни ташкил этиш ва бошқариш муаммолари.

Монография. "Иқтисодиёт". -Тошкент. 2012. -156 б.

5. Касимова Г.А. Аҳолини ижтимоий ҳимоялаш тизимида ижтимоий таъминотнинг ?рни ва аҳамияти. \\ Бизнес-Эксперт. 2017 йил. №.12. -Б.30-33.

6. Касимова Г.А. "Ижтимоий ҳимоя тизимида пенсия таъминоти" фанидан курс ишини тайёрлаш, расмийлаштириш ва ҳимоя қилиш тартиби юзасидан услубий кўлланма. 2018. IQTISOD-MOLIYA. - 37 б.

БИР МАКОН-БИР ЙЎЛ ТАШАББУСИНинг ИҚТИСОДИЙ ИМКОНИЯТЛАРИ

Баҳодир Рихсиев

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги давлат

бошқарув академияси "Давлат бошқаруви" мутахассислиги 2-курс магистранти

Телефон: +998(99)4025115

baxodir.rixsiev@gmail.com

Аннотация

Мақолада Хитой Халқ республикасининг Белбог-йўл ташабbusi иқтисодий имкониятлари ҳақида сўз юритилади. Муаллиф XXRning ЕвроОсиё минтақасида инвестицияларни ва геосиёсий стратегиясини атрофлича таҳлил қилган. Муаллиф фикрича геосиёсат, иқтисодий инқизорлар ва савдо урушлари XXRning ташки иқтисодий сиёсатига яқин келажакда Белбог-йўл ташабbusiga путур етказиши мумкин.

Калим сўзлар: Белбог-йўл ташабbusi, XXR, Россия, геосиёсат, инвестиция, ЕвроОсиё, Европа Иттифоқи.

Аннотация

В статье рассматривается экономический потенциал инициативы "Один Пояс, один путь" Китайской Народной Республики. Автор подробно проанализировал инвестиционную и geopolитическую стратегию Китая в евразийском регионе. По мнению автора, geopolitика, экономические кризисы и торговые войны могут нанести ущерб внешнеэкономической политике Китая в ближайшем будущем.

Ключевые слова: Инициатива "Пояс", Китай, Россия, geopolitика, инвестиции, Евразия, ЕС.

Abstract

The article considers the economic potential of the "One Belt, One Way" initiative of the People's Republic of China. The author analyzed in detail the investment and geopolitical strategy of China in the Eurasian region. According to the author, geopolitics, economic crises and trade wars may harm China's foreign economic policy in the near future.

Key words: Belt Initiative, China, Russia, geopolitics, investments, Eurasia, EU.

Хитой Халқ Республикаси XXI асрда катта лойиҳа орқали глобаллашув жараёнларга қадам кўйди. Бу ўринда XXRning "Ипак йўли иқтисодий белбоги ташабbusi" (ИЙИБ) марказий ўринда туради. Си Цзинпиннинг 2013 йил сентябрь ойида Марказий Осиёга ташрифи чоғида таклиф этган "Ипак йўли иқтисодий белбоги икки энг муҳим дипломатик ташабbusлардан бири ҳисобланади . ИЙИБ кенг инфратузилма ва инвестиция схемалари орқали ЕвроОсиёнинг кўп қисмida Хитойнинг иқтисодиётини ва эҳтимол сиёсий таъсирини кенгайтиришни мақсад қилган .

Кўп йиллардан бери иқтисодий қудратни оширган XXR хукумати аста-секин ўз мақсадларига эришишмоқчи эди. "Ипак йўли иқтисодий камари"ни шакллантириш гояси ҳақида илк бор XXR раиси Си Цзинпин 2013 йилнинг сентябрьида Қозогистонга ташрифи давомида Назарбоев университетида сўзлаган нутқида маълум қилганди. Ўшанда Хитой раҳбари учта транс Евро-Осиё иқтисодий йўлаги: Хитойдан Марказий Осиё, Россия орқали Европага (Болтиқ денгизига қадар); Хитойдан Марказий Осиё ва Фарбий Осиё орқали Форс кўрфази ва Ўртаер денгизига қадар; Хитойдан Жануби-Шарқий Осиё, Жанубий Осиё ва Ҳинд океанига қадар иқтисодий йўлак барпо этишни таклиф қилди. Орадан бир ой ўтиб, у Индонезия парламентида сўзлаган нутқида 21 асрнинг Буюк ипак йўли ҳақидаги фикрларини тақорлади. Ўша йилнинг октябрида Жануби-Шарқий Осиё мамлакатларига ташрифи давомида Хитой раиси "XXI аср Денгиз Ипак йўли"ни ҳамкорликда қуриш гоясими илгари сурди. У ўз навбатида: Хитойнинг денгиз портларидан Жанубий Хитой денгизи орқали Ҳинд океани ва Европага қадар; Хитой портларидан Жанубий Хитой денгизи орқали Тинч океани жанубий акваториясигача бўлган икки йўналишни ўз ичига олиши лозим эди. 2015 йилда ҳар иккала ташабbus "Бир макон - бир йўл" номи остидаги умумий стратегик концепцияга бирлаштирилди ва у мамлакатнинг ташки иқтисодий ва ташки сиёсий йўлиниг асосий йўналишларидан бирига айланди. 2017 йилнинг майида Пекинда бўлиб ўтган Ҳалқаро форумда 68 та мамлакат ва ҳалқаро ташкилот ташабbus доирасида Хитой билан ҳамкорлик тўғрисидаги битимларни имзолади. Пекиндаги 2017 йил май ойидаги форумда Си Цзинпин уч йил ичida "Бир макон - бир йўл"га қўшилган мамлакатлардаги Хитой инвестицияси 50 миллиард долларга яқин маблагни ташкил этганлигини маълум қилди. Яқин йилларда ушбу кўрсаткични 150 миллиард долларга етказиш

режалаштирилмоқда.

Марказий Осиё белбог маркази бўлган Хитойнинг ИЙИБда 100 дан ортиқ жаҳон давлатлари иштирок этишмоқда. Қадимги ипак йўлининг маркази сифатида Марказий Осиё ИЙИБнинг муваффақиятли қурилишида муҳим роль ўйнайди. ИЙИБ асосан иқтисодий ҳамкорликни ривожлантириш ва Марказий Осиё мамлакатлари ўртасидаги иқтисодий алоқаларни кучайтиришга қаратилган бўлсада, Марказий Осиёда Буюк Ипак йўлининг тикланиши осон бўлмайди ва геосиёсий қийинчиликлар миңтақада ИЙИБ қуриш учун энг катта тўсиқ бўлади. ИЙИБ ташаббусини илгари суриш учун Хитой барча саъй-ҳаракатларни амалга оширмоқда, Марказий Осиё мамлакатлари ўртасидаги мураккаб муносабатларни чуқурроқ англаш ва миңтақадаги улкан қуч сиёсати ИЙИБнинг келгусидаги муваффақияти учун муҳим аҳамиятга эга.

ИЙИБ ташаббуси ва 40 миллиард долларлик Ипак йўли жамгармасининг ташкил этилиши тўғрисида Си эълон қилинганидан сўнг Марказий Осиё мамлакатлари Хитойнинг Евросиё ва Европани боғлайдиган режаларига катта қизиқиш билдиришди, чунки улар "транзит маркази" сифатида қўшимча даромад ишлашлари мумкин. Миңтақавий мамлакатлар инфратузилмани ривожлантиришини устувор вазифа қилиб қўймоқда. Ҳозирги пайтга келиб, XXR "Бир макон - бир йўл" доирасида Венгрия, Мўгулистон, Россия, Тоҷикистон ва Туркия билан ҳамкорлик тўғрисидаги икки томонлама битимларни имзолаган. Шарқий Хитойни Эрон ва Европа мамлакатларига қадар боғловчи темирйўл тармоқларининг кенгайтирилиши ҳақида эълон қилинди. Остона "Фарбий Хитой-Фарбий Европа" автомагистралига катта эътибор бермоқда ва Қозогистон орқали ўтадиган 242 миллиард долларлик Пекин-Москва тезюар темир йўл линияси учун ҳам худди шундай қизиқиш билдиримоқда. Ҳатто бетараф давлат мақомига эга Туркманистон ҳам, иложи борича фаол бўлишга интилиб, Туркманистон-Афғонистон-Тоҷикистон темир йўли қурилишини қўллаб-қувватламоқда ва яқинда ишга туширилган Қозогистон-Туркманистон-Эрон темир йўли орқали Каспий давлатлари билан савдо-сотиқни кенгайтиришга интилмоқда.

Пекин ва Москва таҳминий қиймати 242 миллиард долларга тенг икки пойтахт ўртасида тезюар темир йўл қуришга ва мамлакатдан Хитойнинг шимоли-шарқий вилоятларига олиб ўтиладиган тижорат товарлари учун Славянка портининг инфратузилмасидан биргаликда фойдаланишга қарор қилинди. Ниҳоят, Россия яна бир Хитой лойиҳасида - 2013 йил октябрь ойида Си АСЕАН мамлакатларига тақдим этган Денгиз Ипак йўли лойиҳасида иштирок этиш орқали Шимолий Денгиз йўли-40 йўналишини очиб, ўз мавқени мустаҳкамлай олади.

Хитой "Бир белбог, бир йўл" ташаббуси доирасидаги лойиҳаларни молиялаштириш учун иккита асосий молиявий воситани - Осиё инфратузилма инвестиция банки (АИИБ) ва 40 миллиард долларлик Ипак йўли фондини ташкил этди. Марказий Осиёдаги лойиҳаларни молиялаштиришга келсак, Ипак йўли фонди иккита асосий сабабга кўра энг яхши молиявий восита бўлади. Биринчиси, АИИБдан узоқлашишга ҳаракат қилган Россия охир-оқибат АИИБ Европанинг йирик кучлари билан муносабатларда улкан кучга эга бўлганидан кейин ариза топширди, аммо бу ҳали ҳам жиддий шубҳа ва хавотирларга эга. Россия асосий воситачи ва молиявий донон бўлган Марказий Осиёнинг ишларига АИИБнинг аралашишидан хавотири мавжуд. Масалан, Россия Марказий Осиёда ягона валюта ҳақидаги тасаввурини бузиши мумкинligидан хавотирда. 2015 йил март ойида Россия Президенти Владимир Путин ЕОИИ ягона валютани қабул қилиши кераклигини эълон қилди, аммо Хитой учун АИИБни яратишнинг асосий мақсадларидан бири, юаннинг халқаро миқёсда ёйишидир ва Хитойнинг иқтисодий қудрати ва глобал миқёсда Эркин конвертацияланадиган валютага айлантириш бўлган ва 2018 йилда шундай ҳам бўлди. Шундай қилиб, ҳозирги кунда АИИБ таъсисчиларидан бири бўлган Россия Марказий Осиёдаги лойиҳаларни молиялаштириш режасини тўлиқ қўллаб-қувватламаслиги мумкин, гарчи у ўзининг Сибир ва Узоқ Шарқдаги инфратузилма лойиҳаларини молиялаштириш учун АИИБдан фойдаланишдан жуда манфаатдор бўлса ҳам. Иккинчидан, кўплаб Европа мамлакатларининг қўшилиши АИИБ нинг катта қонунийлиги ва таъсирини таъминлаган бўлса, бу шунингдек, Хитой етакчи қарорларда ҳукмонлик қила олмасликларини англатади ва юқори ва қатъий мезонларга эга бўлади, шу жумладан нафақат иқтисодий мақсадга мувофиқ, балки ижтимоий, атроф-муҳит ва инсон ҳукуқлари оқибатлари, лойиҳаларни танлаш ва кредитларни чеклаш масалаларида ҳам. Бироқ, Марказий Осиёнинг аксарият мамлакатларида беқарор режимлар, коррупциялашган сиёсий тизим, бошқарувнинг сустлиги ва инсон ҳукуқлари паст даражада эканлиги ҳисобга олинса, инфратузилма лойиҳаларини молиялаштириш учун АИИБдан қарз олиш қийин бўлади.

Хулоса ўрнида шуни айтиб ўтиш жоизки, XXRнинг "Ипак йўли иқтисодий белбоги ташаббуси"да (ИЙИБ) иқтисодий имкониятлари улкан. Лекин бу ташабbusнинг заиф томонлари ҳам кўп. Энг асосий хавф геосиёсат ва дунёни деглобаллашувидир. XXR ҳозирги кунда "Ипак йўли иқтисодий

белбоги ташаббуси"ни амалга ошириш учун эластик сиёсат олиб бориши лозим. Акс ҳолда бу ташаббус саробга айланиб қолиши эҳтимолидан ҳоли эмас.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Haralambides H. One-belt-one-road (OBOR), China-EU trade relations, and (geo) political positioning statements //Intermodal Asia. 2017. P. 21-23.
2. Kaplan Y. China's OBOR as a geo-functional institutionalist project //Baltic Journal of European Studies. 2017. T. 7. №. 1. C. 7-23.
3. Kon M., Hsu S. H. U. M., Kung L. S. Why Did China Take the One Belt and One Road (OBOR) Strategy and Initiate the Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB)? //International Journal of Economics, Commerce and Research (IJECR). 2016. T. 6. №. 2. P. 39-54.
4. Lanjian C., Wei Z. China OBOR in Perspective of High-Speed Railway (HSR)-research on OBOR economic expansion strategy of China //Advances in Economics and Business. 2015. T. 3. №. 8. P. 303-321.
5. Li Y., Bolton K., Westphal T. The effect of the New Silk Road railways on aggregate trade volumes between China and Europe //Journal of Chinese Economic and Business Studies. 2018. T. 16. №. 3. P. 275-292.
6. Ma J. et al. One Belt One Road (OBOR) initiative in Central Asia: The study of OBOR on China and Central Asia agricultural trade //Transformations in Business & Economics. 2017. T. 16. №. 3.
7. Minghao Z. The belt and road initiative and its implications for China-Europe relations //The International Spectator. 2016. T. 51. №. 4. P. 109-118.
8. Pavli?evi? D. China, the EU and one belt, one road strategy //China Brief. 2015. T. 15. №. 15. C. 9-13.
9. Sheng A. OBOR and EuroAsia's New Great Game //China Report. 2017. T. 53. №. 2. P. 232-252.
10. Sarker M. N. I. et al. One Belt One Road initiative of China: Implication for future of global development //Modern Economy. 2018. T. 9. №. 4. P. 623-638.
11. Tang S. China and the future international order (s) //Ethics & International Affairs. 2018. T. 32. №. 1. P. 31-43.
12. Zhu Z. China's AIIB and OBOR: Ambitions and Challenges //The Diplomat. 2015. T. 9. №. 10. 2015.

ДАВЛАТ ХИЗМАТИГА СИЁСИЙ ВА МАФКУРАВИЙ ТАЙЁРЛАШ

Саъдиева Гўзал

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги

Давлат бошқаруви академияси таянч докторанти

Телефон: +998911627117

gsadiyeva@inbox.ru

Анотация: Мазкур мақолада хорижий мамлакатларнинг давлат хизматига сиёсий ва мафкуравий тайёрлашга оид профессионал дастурлари таҳлил этилади. Жумладан, Франция, Германия ҳамда Буюк Британия тажрибасининг илғор тажрибалари очиб берилади.

Калит сўзлар: давлат хизмати, давлат бошқаруви, давлат хизматчилари, сиёсий тайёргарлик, мафкуравий тайёргарлик, Франция, Германия, Буюк Британия.

Мамлакатимизда давлат бошқаруви институтини ислоҳ қилиш узоқ муддатли ва мураккаб жараён ҳисобланади. Шубҳасиз у давлат бошқаруви соҳасига кадрларни тайёрлаш тизими трансформацияси билан ҳам боғлиқ. Ўзбекистон албатта бу борада хорижий мамлакатларнинг ижобий тажрибасига таяниб иш кўради. Давлат хизматига кадрларни тайёрлаш тизимли бўлиб, бу жараёнда албатта таълим муассасалари ҳамда замонавий кадрларга муҳтож бўлган вазирлик ва идоралар ҳам иштирок этиши лозим . Иккитомонлама ҳамкорлик турлича бўлиши мумкин ва у мавжуд муаммоларга ечим топишга ёрдам беради. Бу жараёнда ижобий амалий тажрибаларга таяниш муҳим ҳисобланади. Халқаро тажрибага таяниш давлат хизматига кадрларни тайёрлаш борасидаги давлат бошқаруви органлари ва таълим муассасаларининг ўзаро ҳамкорлитини бир қанча фойдали жараёнларга олиб келиши мумкин ва улар юзага келадиган муаммоларни ҳал этишига ёрдам бериши мумкин. Бунда албатта халқаро тажрибани кўр кўrona ўзлаштириш эмас балки, ижодий ёндашув орқали мамлакатимизда ўрнатилган сиёсий тартибиға мослаштириш талаб этилади .

Кўпгина хорижий мамлакатларда давлат хизматига профессионал ва сиёсий тайёрлашга муҳим аҳамият беришади. Францияда давлат хизматига тайёрлаш жараёнларига алоҳида эътибор қаратилади. Жумладан биз бундан олдигна бобда таъкидлаган Француз миллий бошқарув мактаби тажрибаси шуни кўрсатадики, давлат хизматига кадрларни мақсадли тайёрлаш сиёсий эътиқодлар орқали амалга оширилади. Мактабда ўқийдиганлар ўз касби моҳиятини ўзларида тўлиқ сингдиргандаридан сўнг, уларда маълум бир халқа хизмат қилувчининг менталитети шаклланади. Бу тушунчалар бошқа касбларга профессионал тайёрлаш дастурларида мавжуд бўлмаслиги мумкин. Давлат хизмати ўз функционал вазифаларини ҳалқ манфаатларига хизмат қилиш нуқтаи назаридан бажарилиши лозим, даромад манбаи сифатида эмас. Ўқиши даврида тингловчилар амалиётни Федерал бошқарув аппаратида, давлат бошқарув органларида, авлат саноат корхоналрида ўтказишади. Ушбу амалиёт жараёнлари тингловчиларни давлат хизматига сиёсий жиҳатдан тайёр бўлиб боришларига замин яратади. Францияда Миллий Мактабдан ташқари давлат бошқаруви кадрларини тайёрловчи дастурлар кўплаб сиёсий тадқиқот марказлари ҳузурларида ҳам мавжуд. Улар номзодларни бир йил давомида диплом олганларидан сўнг тайёрлашади. Тайёрлов дастурлари лавозимга ўтишда ўтказиладиган имтиҳонларга тайёрлашдан иборат бўлади. Франция Республикасининг айрим вазирларни танловни давлат хизматига кадрларни тўғридан тўғри қабул қилиш учун ўтказишади. Шунингдек, Париж сиёсий тадқиқотлар институти ҳам давлат хизматчиларини сиёсий тайёрловчи муассаса бўлиб, у асосан кадрларни ўз йўналишидан келиб чиқиб иқтисодиёт, сиёсат бўйича тайёрлайди .

Германия Конституциясида барча фуқароларга давлат бошқаруви органларида тенг ҳукуқ асосида ишлари кафолатлаб қўйилган. Давлат хизматига ёлланишда дунёқараш, диний мансублик тўсиқ бўлмаслиги таъминланган. Германияда давлат хизматига кириш учун бир нечта муассасаларда давлат хизматчилари тайёрланади. Потсдам ва Констанца маҳсус давлат хизматчиларини тайёрлашга қаратилган дастурлар бўйича ўқитадиган муассаса(университет) лар мавжуд. Бонн, Берлин, Саарбрюкен, Гамбургда Евро Иттифоқ учун кадрларни тайёрловчи университетлар мавжуд. Давлат хизматчиларини тайёрлаш дастурларида нафакат уларга билим беришга балки, уларнинг маънавий қиёфаларига, ахлоқига, ўзини тутиши, сиёсий дунё қарашларига ҳам алоҳида эътибор қаратилади. Шунинг учун реал амалиётни ўзлаштиришга кўп вақт сарфланади. Умуман олганда Германияда давлат хизматчиларини тайёрлашда уларнинг амалиётларига катта эътибор қаратилади. Амалиёт давларида тингловчилар давлат органларидаги учрашувлар, метинглар, сиёсий сұхбатларда бевосита

иштирок этиш имкониятига эга бўладилар. Тингловчилар халқаро амалиётни Франция, Буюк Британия, АҚШ, Канада, Япония каби мамлакатларда ўтказишлари мумкин. Бу эса уларга мазкур мамлакатларнинг давлат бошқаруви сиёсатининг илгор тажрибаларини ўрганишларига имкон яратади. Шу тариқа Германияда давлат хизматчилари давлат хизматига сиёсий жиҳатдан тайёр бўлиб боришиди. Амалиёт учун сиёсий ташкилотлардан АҚШ Конгресси, Жаҳон Банки, Француз вазирликлари ва ҳоказо ташкилотлар танланади. Ўқишиш ва хорижий амалиёт жараённида асосан эътибор геосиёсий жараёнлар, халқаро иқтисодиётга қаратилади.

Буюк Британияда давлат хизматига кадрларни тайёрлашнинг ўзига хос хусусиятлари мавжуд. Улардаги дастурлар асосан мослашувчан хусусиятга эга бўлиб, мавжуд сиёсий ва ижтимоий-иктисодий жараёнларнинг мақсад ва вазифаларига тезда жавоб қайташишга имкон беради. Бу малакатда таълимни назорат қилишнинг энг яхши тизими мавжуд. Бизнинг мамлакатда эса бу катта муаммолардан бири бўлиб, ҳали ўз ечимини кутиб турибди. Англияning таълим муассасаларида давлат бошқаруви кадрларини сиёсий ва мафкуравий жиҳатдан тайёрлаш муҳим ҳисобланади. Чунки бугун дунёда ўзгариб бораётган сиёсий жараёнларни ўз вақтида англаб унга тегишли жавоб қайташиш учун давлат хизматчиларини давлат хизматига сиёсий тайёрлаш муҳим ҳисобланади. Англиядаги давлат хизматчиларини тайёрловчи, 1970 йилда ташкил этилган Давлат хизмати коллежи мавжуд. Бу ерда бўлажак раҳбарлар, давлат хизматчилари таҳсил олишади. Буюк Британиянинг 2012 йилда эълон қилинган давлат хизматини ислоҳ қилиш режаси "давлат хизматини тинчроқ, инновацион ва жараёндан қўра натижага йўналтириш" га чақириди. Бунда Хукумат давлатни ривожлантириш сиёсатини ишлаб чиқиши назарда тутди.

Вазирлар Маҳкамасининг бир қисми ҳисобланган худуий давлат бошқаруви (CS Local) Буюк Британиянинг турли қисмларида жойлашган идоралараро гуруҳ ҳисобланади. У давлат бошқаруви дастурларини тадбиқ этиш имкониятини бериб, Департаментлар ва Агентликларни ўзида бирлаштиради. CS Local Академияси дастурлари эса ана шу имкониятлардан бири ҳисобланади. Охирги 7 йил ичida CS Local 1600 нафар давлат хизматчиларига ёрдам кўрсатган 31 та академияни ташкил этди. У 30 га яқин Департамент ва Агентликлар билан, 250 га яқин фасилитаторлар билан ишлайди.

2017 йилда Давлат хизматида ўқув амалиёти стратегияси эълон қилинди. Унда давлат хизмати амалиётининг стратегик мақсадлари кўрсатиб ўтилган. Унга кўра:

Хилма хилликни ва ижтимоий мобилликни ошириш;

Мавжуд ва келажакдаги ишчи кучининг сиёсий кўнкимларини ошириш;

Ишчи кучини ўқитиш ва лавозим погоналаридан ўсишига қаратилган ўқитишнинг юқори сифатли имкониятларини ишлаб чиқиши лозим этиб белгиланган. Бу стратегия аҳолининг турли қатламларидан давлат хизматига иқтидорлilarни жалб этишга қаратилган. Мавжуд давлат хизматчиларининг касбий маҳорати ва сиёсий билимларини ошириш ҳам Стратегиянинг мақсадларидан бири ҳисобланди. Мамлакатда давлат хизмати битирувчilarни иш билан таъминлайдиган энг йирик иш берувчи ҳисобланади ва 2020 йилда Буюк Британиянинг энг жозибадор иш берувчисига айланмоқчи.

Хорижий тажриба шуни кўрсатмоқдаки, давлат хизматига мафкуравий ва сиёсий тайёрлашда ҳар бир давлат бошқаруви органларининг иштироки муҳим. Яъни улар асосий истеъмолчи бўлиб, амалиёт ўташ жараёнларида жонбозлик кўрсатишлари лозим. Ҳар бир вазирлик ва идора мамлакатда ўрнатилган сиёсий тартиб-таомилдан келиб чиқиб ўз позицияларини аниқ очиб беришлари, бу жараёндаги вазиалари нималардан иборат бўлишини аниқ кўрсатиб беришлари лозим бўлади. Давлат хизматига маҳсус тайёрланган кадрларни иш билан таъминлаш ҳам вазирлик идораларнинг муҳим вазилари ҳисобланади.

Шунинг учун Франция ва Германияда вазирликлар хузурларида маҳсус давлат хизматчиларини тайёрладиган ўқув курслари ташлик этилади. Бу ўқув курсларида вазирлик ва идора ишчилари таълим бериб боради. Давлат органлари эса ушбу ўқув дастурларни тузишда фаол иштирок этишади.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, Ўзбекистон мавжуд тизимга хорижий тажрибасини ўзлаштиришда ижодий ёнлашув талаб этилади. Янги тизим яратиш эмас, балки мажуд тизимни яхшилаш, хорижий мамлакатларнинг илгор тажрибаларини жой-жойига ўзлаштириш назарда тутилади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Махов Е.Н. Инновационная культура в кадровой сфере. М.: Евразия+, 2015. 149-157 б.
2. Кудаев П.П. Управленческие технологии профессионального развития государственных гражданских служащих [Электронный ресурс] // Молодой ученый. 2013. № 12. 663-667 б. URL:<http://www.moluch.ru/archive/59/8542>
3. Конов А.В. Государственная служба Франции: комплексный подход. М.: Дело, 2014. 15-34 б.
4. Василенко И.А. Административно-государственное управление в странах Запада: США,

Великобритания, Франция, Германия. М.: Проспект, 2013. 200 б.

5. UK Government Civil Service Training A training programme to embed design thinking within the work of UK public servants Available at: <http://designforeurope.eu/case-study/uk-government-civilservice-training>

6. How the Civil Service Local Academy can help you fulfill your potential. Available at: <https://civilservice.blog.gov.uk/2019/01/10/how-the-civil-service-local-academy-can-help-you-fulfil-yourpotential>

7. Аверин А.Н. Социальная политика и подготовка управленческих кадров. М.: Дашков и Ко, 2014. 219-225 б.

СЕМЬЯ КАК ФУНДАМЕНТАЛЬНАЯ ОСНОВА НРАВСТВЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Шакирова Шохида Юсуповна
Ведущий специалист Научно-практического
исследовательского центра "Оила"
Телефон: +998(94) 649 69 59
sh.rustamova1994@mail.ru

Семья - это беспрерывность жизни и несравненная школа жизни для будущего поколения. Все благие дела в стране, прежде всего, реализуются для укрепления семьи, воспитания совершенно развитого поколения и обеспечения их светлого будущего.

Духовный мир и психологический мир ребенка, его нравственный облик формируются на базе внутренних устоев, своеобразных установок внутри каждой семьи. Не зря глава нашей страны Ш.Мирзиёев особо подчёркивает, что: "Самые сокровенные мечты и чаяния, жизненные цели каждого человека, каждой семьи реализуются, прежде всего, на примере их детей".

Семья как социальный институт выполняют свою важнейшую задачу перед обществом на пути обеспечения благополучия семьи и его совершенства, но вместе с тем она нуждается в государственной поддержке и стимулировании. Указ Президента Республики Узбекистан УП-5325 "О мерах по коренному совершенствованию деятельности в сфере поддержки женщин и укрепления института семьи" от 2 февраля 2018 года, а также задачи, обозначенные к концепции по укреплению института семьи в Республике Узбекистан, утверждённое постановлением президента №38-08 от 27 июня 2018 года, служат реализации задач, направленных на осуществление единой государственной политики в области развития и укрепления института семьи, внедрение в общество критериев современной примерной семьи. Ибо, не укрепив институт семьи, невозможно достичь стабильного развития.

Проблема воспитания в семье интеллектуально развитого, гуманистически настроенного и тонкого по натуре поколения испокон веков являлось наивысшей целью человеческого общества. Это задача остаётся неизменной и в современных условиях изменения современного общества. Человек есть наивысшее создание, он венец природы и величайшее чудо создателя, человек - правитель мира. Природа сотворила человека и обрела свою истинную суть. Ибо ни будь человек, природа оставалась бы как объективная реальность. Именно человек придаёт природе определенную красоту. Всем известно, что человек стоит превыше всех живых существ своим умом, воспитанием, моральным обликом. Великие мыслители Востока посвятили свои шедевры воспитанию совершенного развитого и просвещенного человека. Изучая взгляды великих гениев о воспитании ребенка, анализируя их размышления, невольно представляем перед глазами нравственно-воспитательные качества нашего народа.

Создание семьи на основе гармонии национальных ценностей и современных взглядов является выбором нашего народа, который делает выводы из прожитого дня, ищет смысл в настоящем, с надеждой ждет очередного дня; счастье жить с опорой на незыблемые духовные источники.

В деле сохранения духовного облика каждого народа и его развитии несравненная роль и влияние семьи. Поскольку мировоззрение человека, его беспечные и ясные чувства формируются, меняются и развиваются в семье, под влиянием родителей, бабушек и дедушек, братьев и сестёр.

Любое изменение в жизни страны, реализуемые реформы, прежде всего откликаются в семье. Именно поэтому обеспечение спокойствия и благополучия в семьях, умеренной здоровой семьи являются важнейшими задачами каждого из нас. Ибо, крепкая и сплоченная семья - гарантия мира в стране, его светлого будущего, духовный очаг, высоко поднимающий знамя народа. Спокойная семья - спокойно общество. Спокойная семья - дети будут расти в благополучии и полноценной духовной среде. Наша цель - сохранение богатых и многогранных национальных ценностей семьи, их сочетание с общечеловеческими ценностями с учетом важности семьи в развитии общества, воспитании духовно совершенного, физически здорового и гармонично развитого поколения, научное изучение обеспечения крепкой семьи путём внедрения в сознание молодого поколения священности семьи и брака.

Именно поэтому уважение и почтение родителей, глубокое осознание пожизненного долга перед ними, что появляется непосредственно на лоне семьи, образуют основу гуманных качеств человека

и семейных отношений, духовный мир семьи. Семья является основным носителем духовного наследия и нравственных ценностей. Именно семья предоставляет человеку основы культурных стереотипов с помощью ряда традиционных ценностей национальной культуры, являющейся отражением национального самосознания.

Семья - священна, в ней воплощается будущее народа. Воспитание детей, прививание любви, обучение молодёжи, обеспечение жильём являются исконными традициями узбекских семей. В отличие от менталитета других народов в узбекских семьях создаются все условия для молодёжи, родители помогают молодым, пока они сами не станут родителями. Эта национальная ценность способствует ликвидации процесса отчуждения, что может возникнуть и в семейных отношениях и готовит почву для обеспечения непрерывности рода. С помощью наставлений родителей, примера отца, любовью матери воспитание переходит от поколения к поколению и закрепляется в сознании. В таких семьях формируется гармонично развитый человек, в его чувствах, сознании и мировоззрении зарождается и закрепляется идея национальной независимости.

Проблемы семьи и семейных отношений испокон веков интересовали передовых людей, ученых, мыслителей. Великие мыслители Востока Абу Наср Фараби, Абу Рейхан Бируни, Махмуд Кашгари, Алишер Навои, Ахмад Дониш в своих трактатах оставили ценные мысли по данным вопросам. Их размышления имеют огромную социальную, идеологическую значимость для современной науки. В произведениях мыслителей особое место занимают вопросы семьи и семейных отношений. Размышления Ибн Сины о семье и семейных ценностях своеобразно и совершенно изложены в его произведении "Тадбири манзил". Автор в своём произведении ставит ряд требований различным аспектам семейных отношений, в частности, перед главой семьи. По его мнению, глава семьи должен обладать совершенными теоретическими и практическими знаниями по вопросам воспитания в семье. Родители должны оказывать влияние на психику ребенку не только словом, но и делом. Лишь в этом случае он может стать истинной главой семьи.

Требования мыслителя, которые он предъявлял воспитанию ребенка и среде воспитания в семье, поистине не утратили своего значения и по сей день. Анализируя взаимоотношения мужа и жены Ибн Сина констатирует, что мужчина должен быть главой семьи, он должен удовлетворять все потребности семьи, ибо это является его первостепенной задачей.

Несмотря на то, что Ибн Сина вопрос роли женщины в семье рассматривал с позиции действующей эпохи, эти мысли могут пригодится и в решении проблем взаимоотношений мужчины и женщины в современных условиях.

Создание семьи, жизнь в семье являются важнейшими аспектами человеческой жизни. В силу этого укрепление семьи, оказание помощи семье в выполнении социальных функций, воспитании детей, оказание помощи многодетным семьям, молодожёнам, улучшение материальной, жилищной и бытовых условий молодых семей являются социальной потребностью. Следовательно, формирование личности представителя молодого поколения всемерно зависит от незыблемого фундамента семьи.

ЁШЛАРНИНГ ИЖТИМОЙЛАШУВ ЖАРАЁНЛАРИДА ОИЛАНИНГ ЎРНИ

В ПРОЦЕССАХ СОЦИАЛИЗАЦИИ МОЛОДЕЖИ РОЛЬ СЕМЬИ

IN THE PROCESSES OF SOCIALIZATION OF YOUNG PEOPLE ROLE OF THE FAMILY

Шодиева Зебинисо Нурмамадовна

Ўзбекистон Республикаси Президенти хузуридаги

Давлат бошқарув Академияси тингловчиси

Телефон: +998 (97) 390 87 00

Аннотация: Мақолада ҳозирги кунда ёшлар ўртасида авж олаётган иллатларни олдини олишида оиланинг ўрни, аҳамиятига ургу берилади. Ёшларга ўзининг салбий таъсирини кўрсатувчи носоғлом турмуши тарзи (спиртли ичимликка ва гиёхванд мoddаларга рўйсу қўйиш, тартибсиз жинсий ҳаёт), девиант хулқقا эгалик, ижтимоий масъулиятызлизик каби иллатлар асосий муаммолар сифатида баҳоланмоқда. Ёшларни бу каби иллатлардан асрар учун, аввало, оиласда уларнинг ҳаётга тўғри ижтимоийлашуви масалалари тадқиқ қилинади.

Калим сўзлар: Оила, ижтимоийлашув, носоғлом турмуши тарзи, ижтимоий масъулиятызлизик, девиант хулқ, индивидуаллашув, ижтимоий мослашув, ижтимоий муҳит.

Аннотация: В статье подчеркивается роль и значение семьи в профилактике молодежных вспышек. В качестве основных проблем оцениваются такие пороки, как нездоровы образ жизни (голодание на алкоголе и наркотиках, нерегулярная половая жизнь), девиантное поведение, социальная безответственность, которая оказывает свое негативное влияние на молодежь. Для того чтобы оградить молодых людей от подобных пороков, в первую очередь изучаются вопросы их правильной социализации в семье.

Ключевые слова: Семья, социализация, нездоровы образ жизни, социальная безответственность, девиантное поведение, индивидуализация, социальная адаптация, социальная среда.

Abstract: The article emphasizes the role and importance of the family in the Prevention of young outbreaks. Vices such as unhealthy lifestyle (fasting on alcohol and drugs, irregular sex life), deviant behavior, social irresponsibility, which has its negative impact on young people, are evaluated as the main problems. In order to protect young people from such vices, first of all, the issues of their proper socialization in the family are studied.

Key words: Family, socialization, unhealthy lifestyle, social irresponsibility, deviant behavior, individualization, social adaptation, social environment.

Шарқда қадим-қадимдан оила муқаддас Ватан саналган. Ҳозирги кунда оила муносабатларига янтича ёндашиш муҳим аҳамият касб этмоқда. Бир томондан, ворисийлик сифатида миллий, диний ва тарихий анъаналаримизга содиқлик тамойили бўса, иккинчи томондан, умуминсоний қадриятлар ва демократик тамойилларга таяниш оила масаласига янтича ёндашувлар аҳамиятини оширади. Ёшлар ўртасида авж олаётган жамият ривожига ўзининг салбий таъсирини кўрсатувчи носоғлом турмуши тарзи, девиант хулқка эгалик, ижтимоий масъулиятызлизик каби иллатлар асосий муаммолар сифатида баҳоланмоқда. Ёшларни бу каби иллатлардан асрар учун, аввало, оиласда уларнинг ҳаётга тўғри ижтимоийлашуви ташкил этиш лозим.

Оила ва жамият муносабатлари бир-бири билан узвий боғлиқ, оиласдаги муносабатлар жамиятда қабул қилинган аҳлоқий нормалар, хуқуқий муносабатлар, оиласа хос бўлган қадриятлар ва уларга амал қилиш каби бир қатор талаблар асосида шаклланади. Бу эса оила мустаҳкамлигининг муҳим замини ҳисобланади. Агар оила соглом ва мустаҳкам бўлса, маҳаллада тинчлик ва ҳамжиҳатликка эришилади. Бинобарин, маҳалла, юрт мустаҳкам бўлсагина, давлатда осойишталик ва барқарорлик хукм суради. Зоро, оила фаровонлиги миллий фаровонлик асосидир. Инсон маънавиятини шакллантиришнинг энг мақбул маскани оиласидир. Оила мустаҳкам, тинч, фаровон, соглом бўлсагина

жамиятда барқарорлик вужудга келади.

Жамиятнинг алоҳида мустақил гуруҳи, муайян институт ҳисобланган оила, айни замонда жамият тараққиёти билан боғлиқ ҳолда ривожланиб боради. Бошқача айтганда, оиласининг ижтимоий-психологик хусусиятлари, мазмуни, оиласининг муносабатларнинг ўзига хослиги мавжуд ижтимоий тузумдаги мафкуравий, сиёсий, иқтисодий, ижтимоий-тарихий, маданий шарт-шароитлар билан ҳам белгиланади. Демак, оила масаласига янгича ёндашув жамиятимиз учун салбий бўлган ажралиш, фоҳишабозлиқ, бефарзандлик, тарбия каби муаммоларни бартараф этишга ёрдам беради.

ХХ аср ўрталарида ижтимоийлашув инсон ривожланишини бутун умри мобайнинда ўрганувчи фанлараро боғланувчи мустақил илмий соҳага айланди. Ижтимоийлашувнинг турли концепцияларининг таҳлили уни шартли равишда икки асосий ёндошувга ажратиш имконини беради:

1. Субъектив-объектив. Унда инсонга жамият таъсирининг пассив истеъмолчиси сифатида қаралади (Э.Дюргейм, Т.Парсонс)

2. Субъектив-субъектив. Бунда ижтимоийлашув жараёнида инсоннинг фаол ўрни, унинг ҳаётий ҳолатларга таъсир этиш қобилияти назарда тутилади.

Жамият ва ижтимоий мослашув жараёnlарини тушунишнинг ҳозирги талабларига иккинчи ёндашув кўпроқ мос келади, чунки замонавий фанда ижтимоийлашув инсоннинг маданиятни ўзлаштириш жараёнидаги ривожланиш ва ўзгариши билан аниqlанади .

Боланинг ижтимоийлашви, хусусан, инсоннинг ижтимоий мослашуви унинг билишга бўлган объектив эҳтиёжи жараёнида пайдо бўлади. Бироқ бу билан узвий равишда бола бошқа бир объектив эҳтиёж - ўзига хослигини намоён қилиш ҳисси ҳам шаклланади. Бола уни юзага чиқариш учун турли усул ва воситаларни қидира бошлайди ва бунинг натижасида унинг индивидуаллашуви рўй беради. Бола шахс бўлиб шаклланишида оила аъзоларига тақлид қиласида ва ижтимоийлашув жараёнида уларнинг кўмагига муҳтож бўлади.

Шундай қилиб, боланинг ижтимоий ривожланиши ўзаро боғлиқ икки йўналишда олиб борилади: ижтимоийлашув (ижтимоий маданий тажриба маданиятни ўзлаштириш) ва индивидуаллашув (мустақиллик, нисбий ўзига хосликни кўлга киритиш). Шу тарзда ижтимоийлашув тушунчаси замонавий фанда мослашув ва индивидуаллашув жараёnlари билан боғлиқ ижтимоийлашув жараёnnинг мазмунини ташкил этади. Инсон(бала)нинг аниқ бир жамият шароитларига мослашуви субъект ва ижтимоий муҳитнинг ўзаро фаол яқинлашув жараёни ва натижасидир. (Ж.Пиа Же, Р.Мертох).

Ижтимоий мослашув эса ижтимоий муҳит талабларига инсоннинг муносабат билдиришидир. Шундай қилиб, ижтимоийлашув (мослашув) индивиднинг ижтимоий мавжудодга айланиш жараёни ва натижасидир. Индивидуаллашув боланинг ёшлигига ёки пайдо бўладиган объектив эҳтиёжлари билан боғлиқ жамиятдаги ўз-ўзини эгаллашидир. Бу эҳтиёж:

- а) ўз қарашларига эга бўлиш;
- б) ўзига хосликларига эга бўлиш;

в) унга тегишли бўлган масалаларни ҳал қилиш, унинг ўз даражасини аниқлаб олишига халақит берадиган ҳаётий ҳолатларга қарши туриш хоҳиши сифатида намоён бўлади .

Оилада болага нисбатан қандай муносабат билдирилса, бола ҳам атрофдагиларга ана шундай муносабат тақрорлайди. Хусусан, оилада ижтимоийлашув жараёни, тарбиявий муносабатлар зўравонлик ҳолати билан амалга оширилса, ушбу оилада тарбия топган бола ҳам ташқи муҳитга ана шундай салбий ҳолатлар намоён этади. Хусусан, девиант хулқли болалар, жиноят содир этаётган ёшлар ана шундай оиласиний муҳитдада тарбия топганлиги илмий-амалий тадқиқотлар, ўрганишлар натижасида маълум бўлади. Агар шахснинг жамиятга киришида ижтимоийлашув ва индивидуаллашув жараёnlари ўртасида тенглик ижобийлик ҳолатлари юзага келса, инсоннинг жамиятга яқинлашуви рўй беради. Шу билан бирга бу ерда шахс ва муҳитнинг ўзаро таъсир этиши ҳам содир бўлади. Шундай қилиб, муваффақиятли ижтимоийлашув мослашув ва индивидуаллашув ўртасида мувозанат сақлангандагина амалга ошиши мумкин. Бу жараён уч асосий соҳада амалга ошади:

1. Фаолият турларнинг кенгайиши, унинг шакл ва воситаларини кўлга киритиш, эркин мўлжал олиш.
2. Мулокот доирасини кенгайтириш, унинг мазмунини чуқурлаштириш, хулқ-атвор меъёрларини ўзлаштириш.
3. Шахсий "Мен" образини фаолиятнинг фаол иштирокчиси сифатида шакллантириш, ўз ижтимоий мансублиги ва ўрнини англаш, ўзига баҳо беришни шакллантириш .

Инсон ижтимоийлашви юқорида таъкидлаб ўтилганидек, энг аввало оилада шаклланади бу эса жамият ижтимоий қатламларига хос бўлган универсал воситалар орқали амалга ирилади, уларга: гўдакни эмизиш ва ғамхўрлик қилиш усувлари, майший ва гигиеник юриш-туриш қоидалари,

инсонни ўраб турувчи моддий маданият маҳсулотлари, маънавий маданият унсурлари (алладан бошлаб эртакларгача), муомала усули ва мазмуни, шунингдек, оиласда жазолаш ва мукофотлаш услублари, инсоннинг ҳаётий фаолиятидаги кўп сонли уносабатлари - мулоқот, ўйинлар, маънавий-амалий фаолияти, таълим тарбия ва спорт билан шугулланиши киради.

Ҳар бир жамият, давлат, ижтимоий гуруҳ ижобий ва салбий, формал ва ноформал санкцияларни ман этиш, рухсат бериш, мажбурлаш чора- тадбирларини ишлаб чиқади. Бу чоралар ёрдамида инсон хулқ-атвори шу жамиятда қабул қилинган меъёрий қадриятларга мослаштирилади.

Бола ижтимоийлашувининг етакчи воситалари: мулоқот (ота-оналар, тенгдошлар ва бошқалар билан) ҳамда фаолият (ўйин, ўқиши, ижод, спорт).

Инсоннинг вояга этишида, унинг шаклланиш жараёнида, у бевосита муносабатда бўлган кишилар муҳим ўрин тутишади. Болалар ва ўсмиirlар учун ота-она, ака-ука, опа-сингиллар, қариндошлари, тенгдошлари, қўшиллар агент бўлишлари мумкин. Ёшлик даврига келиб, улар қаторига турмуш ўртоғи, ҳамқасблари ҳам кўшилишлари мумкин.

Ижтимоийлашувдаги тутган ўринларига, инсон учун қанчалик аҳамиятли эканлигига қараб агентлар ҳам фарқланади: фаол таъсир этувчи ва фаол таъсир кўрсатмайдиган.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, мустақил мамлакатимизнинг ҳар бир фарзанди келажакда баркамол инсон бўлиб шаклланишида ижтимоийлашув жараёни етакчи ўрин эгаллайди. Аниқ айта олишимиз мумкинки ижтимоийлашув жараёни муҳим босқичлари Оиласда амалга ошади. Шу сабаб оиласаримизда фарзандлар тарбиясига эътиборли бўлишимиз зарурдир. Зеро Ўзбекистонимиз келажаги ушбу фарзандларимиз қўлидадир!

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Абураҳмонов Ф.Р. Абдураҳмонова З.Э. Оила ва жамият// Оила маънавияти - жамият тараққиётининг таянчи. Республика илмий-назарий, услубий-амалий конференция материаллари. Тошкент, 2012 - Б.147.
2. Фалсафа қомусий лугат. Т.: Шарқ, 2004 - Б. 11
3. Абдуллаев Ю. Жаҳон олий мактаби: қиёсий таҳдил /Масъул муҳар. С.С.Фуломов. - Т.: F.Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 2001
4. Абдукаримов Х. Профессиональное воспитание личности учителя в процессе непрерывного педагогического образования: Автореф. дисс. □ докт. пед. наук. - Т.: 1997
5. Азизхўжаева Н.Н. Ўқитувчи тайёрлашнинг педагогик технологияси. - Т.: ТДПУ, 2000, - Б. 48

MULTILATERALISM IN THE UN AND ITS INFLUENCE TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE WORLD AND THE ROLE OF THE YOUTH IN SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN

Dinora Sadikova

Tashkent city, student of UZSWLU

Telephone number: +998901364005

sadikovadinara020@gmail.com

Annotation: The aim of this article is to observe what is multilateralism and its significance for the United Nations Organization to solve global issues and maintain Sustainable Development in the world. Moreover, in this article it is considered the role of The Youth Union of Uzbekistan in achieving Sustainable Goals.

Key words: multilateralism, APEC, UNICEF, The Youth of Uzbekistan, WHO, sustainable development, International Forums and Summits.

The international organization the United Nations plays a significant role in the prosperity of our future generation. This organization acts for maintaining peace, security and friendship between different nationalities over the whole world and multilateralism is necessary for the United Nations to achieve these goals.

The president of France Emmanuel Macron said: "In the current state of the world, there is nothing more effective than multilateralism for the reason that all our challenges are global, such as terrorism, migration, global warming and regulation of the digital sector. All these issues can only be addressed globally, and multilaterally." So, multilateralism is the interconnection of several countries to achieve general purposes together. In today's world the increasing challenges of climate, poverty and hunger, environment pollution requires many countries to cooperate and find rational solutions for these types of global issues.

Multilateralism is a dominant approach to resolve international problems, preventing wars and keeping the peace. The main principles of multilateralism are finding a peaceful agreement of disputes for the advantage of all members and underpin equality of the countries regardless of their territory or power, which means that all of them have equal votes and rights. The WHO (World Health Organization), APEC (Asia Pacific Economic Co-operation) and UNICEF (UN Children's Fund) can be seen as examples with the powerful multilateral system.

As it was said by UN Secretary-General Antonio Guterres: "Strengthening multilateralism means strengthening our commitment to achieving the Sustainable Development Goals and building a safer world for future generations" multilateralism matters for us since occurring global problems and issues can be solved only when the strengths of all nations are joint together.

The encouragement of sustainable development is indispensable for the flourishing of Uzbekistan also and young generation plays a vital role in achieving it. By the initiative of the President Shavkat Mirmonovich Mirzoeff in 2017 was created the Union of Youth of Uzbekistan. For the implementation of sustainable development in Uzbekistan, the creation of this organization and alliance of the youth through the whole country was pivotal.

Sustainable development is a pattern of definite actions to achieve the world most challenging goals which can be accomplished step by step. One of these goals is a quality education. In Uzbekistan, the Youth Union to attain this goal annually performs International Forums and Summits for students, supply with financial resources young people to get the education who live in poor conditions and unable to study.

Another the most important goal of sustainable development is good health and well-being because of the healthiness of people is in the first place. The Youth of Uzbekistan makes efforts to keep the health of the population especially the young generation in the balance as much as possible. For example, each year they perform different marathons for a healthy lifestyle and lead health promotions to help people who need medical aids.

There are many other sustainable development goals which should be achieved and the role of The Youth is significant in the accomplishment of these aims in Uzbekistan.

References:

<https://gubkin.uz/en/sweden/48/the-union-of-youth-of-uzbekistan>
<https://un.org.ir/en/news-page/global-un/item/5310-24-april-2019-commitment-to-strengthening-multilateralism-is-needed-now-more-than-ever-un-chief.html>
<https://www.mfat.govt.nz/en/peace-rights-and-security/multilateralism/>
<https://www.diplomatic.gouv.fr/en/french-foreign-policy/united-nations/news/united-nations-general-assembly-sessions/unga-s-72nd-session/>

ВОЯГА ЕТМАГАНЛАР ЎРТАСИДА ДЕВИАНТ ХУЛҚ-АТВОРНИ ШАКИЛЛАНТИРУВЧИ ОМИЛЛАР

Нозимахон Авазхоновна
Фарғона давлат университети
"Ижтимоий иш" кафедраси ўқитувчиси
Телефон: +998(90)9934557
imotovanozma19@gmail.com

Аннотация

Мазкур мақолада вояга етмаганлар ўртасида девиант хулқ-атворни келиб чиқшишига таъсир кўрсатувчи ижтимоий-психологик омиллар ва тарбияси оғир болалар ва ўсмирлар билан олиб бориладиган тарбиявий чоралар, илмий томондан таҳлил қилинган. Хусусан, ижтимоий муҳитнинг ўзига хос жиҳатлари, яъни ижтимоий меъёрлар ва шахс ўртасидаги зиддиятлар ҳамда уларнинг зўрайиб бориши, вояга етмаганларга хос бўлган ижтимоий хусусиятлар ҳақида фикр юритилган.

Таянч сўзлар: девиант хулқ, тарбиявий жараён, ёшлар тарбияси, тарбия бузилиши, тажовузкорлик, оиласи муносабатлар.

Нозимахон Авазхоновна
Ферганский государственный университет
Преподаватель кафедры социальной работы

Аннотация

В данной статье научно анализируются социально-психологические факторы, влияющие на возникновение девиантного поведения среди несовершеннолетних, и воспитательные мероприятия с детьми и подростками со сложным воспитанием. В частности, в социальной характеристики несовершеннолетних учитываются особенности социальной среды, то есть противоречия между социальными нормами и индивидом и их эскалация.

Ключевые слова: девиантное поведение, образовательный процесс, воспитание молодежи, воспитательное расстройство, агрессия, семейные отношения.

Nozimaxon Avazkhonovna
Fergana State University
Teacher of the Department of Social Work

Annotation

This article scientifically analyzes the socio-psychological factors influencing the occurrence of deviant behavior among minors and educational measures with children and adolescents with difficult upbringing. In particular, the peculiarities of the social environment, that is, the contradictions between social norms and the individual, and their escalation, are considered in the social characteristics of juveniles.

Keywords: deviant behavior, educational process, youth upbringing, upbringing disorder, aggression, family relationships.

Мақолада вояга етмаганларда хулқ оғиши ва тарбия бузилишининг келиб чиқшишига таъсир кўрсатувчи ижтимоий-психологик омиллар ва тарбияси оғир болалар ва ўсмирлар билан олиб бориладиган тарбиявий тадбирлар илмий томондан таҳлил қилинган. Хусусан, ижтимоий муҳитнинг ўзига хос жиҳатлари, яъни соғлом ва носоғломлиги, индивиднинг феъл-атвори, характер хусусиятлари, ижтимоий меъёрлар ва шахс ўртасидаги зиддиятлар ҳамда уларнинг зўрайиб бориши, вояга етмаганларга хос бўлган импульсивлик хусусиятлари, аффектга мойиллик ва унинг олдини олишга қўйиладиган психологик талаблар ҳақида фикр юритилган. Таянч сўз ва тушунчалар: хулқ оғиши, девиант хулқ, тарбиявий жараён, ёшлар тарбияси, тарбиядаги нуқсонлар, тарбияланганлик даражаси, тарбия бузилиши, тажовузкорлик, оиласи муносабатлардаги носоғломлик, маънавий-маърифий суст ривожланганлик, гайриқонуний хатти-ҳаракатлар.

Бизнинг жамиятимизда мустақиллигимизнинг дастлабки кунлариданоқ иқтисодий ва сиёсий соҳалар билан бир қаторда, ўсиб келаётган ёш авлоднинг таълим-тарбияси, эртанги қуни, уларнинг

жисмоний ва ақлий жиҳатдан баркамол ривожланишлари борасида давлат миқёсида улкан даражадаги ишлар амалга оширилмоқда ва таълим-тарбия жараёнини уйгунликда олиб боришга қаратилган маҳсус дастурлар, концепциялар ишлаб чиқилиб, улар бугунги кунда амалда ўзининг самарасини бермоқда.

Шахснинг ижтимоий воқеликдаги турмуш тарзи, ҳаёт шароити, тарбияланганлик ва муайян вазиятлар тақозосига кўра хулқ оғишининг келиб чиқиши учун зарурий шарт-шароит мавжуд бўлади. Муайян турмуш тарзи ва ўзига хос тарбия мұхитида камол топган шахс турли ҳаётий вазиятларда ижтимоий мұхит шарт -шароитларига кўра маълум зиддиятларга дуч келади ва уни енгиб ўтишга ҳаракат қиласи. Шахснинг дунёқараси, қадриятлар ориентацияси ва онглилик даражаси ноқонуний хаттиҳаракатларга етакловчи ёки муайян ҳаётий вазиятларни юмшатишга қаратилган тўгри ёки ижобий қарор қабул қилинишини белгилайди. Шундай қилиб, инсон ижтимоий ҳаётда турли мураккаб вазиятларга дуч келади, аммо ундан оқилона йўл билан чиқиб кетиш унинг ақлий салоҳияти, маънавий олами, тарбияланганлик даражаси ва бир қатор ижобий-шахсий фазилатларга боғлиқ бўларкан.

Жамиятда мавжуд бўлган тарбияси "огир" ўсмирлар билан ишлашга мўлжалланган реабилитация, профилактика ва коррекция масалаларига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Девиант хулқ-атвордаги болалар ва ўсмирларга нисбатан профилактика, реабилитация ва коррекция ишлари амалга оширилмоқда.

Бугунги кундаги муаммолардан бири сифатида жамиятда девиант хулқ-атворли ўсмирларнинг мавжудлигидир. Бу даврда болада ўзини ўзи англашга бўлган эҳтиёжнинг пайдо бўлиши, унда ўзига бўлган қизиқишининг ортиши ва ташқи қиёфага бўлган ахамияти ортади. Ўсмир ўз қизиқишилари, хоҳишистаклари бир хил бўлган ўртоқларини ёки айрим гуруҳларни афзал била бошлайди. Бундай гуруҳлар икки хил кўринишида бўлиши мумкин:

- 1) Ижобий гурухлар
- 2) Салбий гурухлар

Ижобий гурухларга ёшларни фанларга оид тўгараклар ёки спорт машғулотлари билан банд бўлганлиги бўлса, иккинчиси салбий гурухлар, турли хил экстримистик оқимлар ва кўча безорилиги билан шугулланадиган ёшлар гурухини ташкил этади. Шуни кузатишими мумкинки эндиғина балогатта етадиган болада бошқаларга тақлид қилиш ҳолатлари кузатилади. Айниқса дунёга машҳур бўлган фильм қаҳрамонлари, машҳур қўшиқчи, машҳур спорчичи ёки ижтимоий тармоқларда ўзини "блогер" деб таништирадиган шахсларни ўзи учун идеалга айлантириб унга тақлид қилгиси келади ва худди улардек ташқи қиёфасини ўзгартиришга ёки хулқ-атворини ўхшатишга ҳаракат қиласи. Бундай ҳолатлар ҳам ижобий ёки салбий бўлиши мумкин. Улар учун идеал бўлгаб шахс уларни яхши тарафга ўзгартириши ёки унинг ўзида ҳам салбий ҳолатлар кўп бўлса ўзини бошқалардан ажralиб туришини истаган ўсмир учун ёмон оқибатга олиб келиш эҳтимоллари мавжуд. Масалан, бизнинг минталитетимизга тўгри келмайдиган лиbosларни, йиртиқ-ямоқ жинслилар кийиш, татуровкалар чиздириш худди одатий ҳол яъни замон билан ҳамнафас бўлгандек кўриниши мумкин. Аммо бу жараёнлар секин-аста оммавий мадания таъсирига олиб келиши мумкин.

Ўсмирларга нафақат нафақат ташқи омиллар, балки оиласидаги мажаролар яъни оиласидаги носоғлом мұхит ота-оналарнинг уриши, ажralишлар энди балогатта етадиган болалар учун ўғир зарба бўлиб таъсири қиласи. Бу вазиятларда ўсмирлар ўзларини оиласидан олиб қочадилар ва бу муаммолардан ҳалос бўлиш учун улар атрофдан ёрдам кутишади. Аммо бундай вақтда уларга салбий таъсири қиладиган шахслар ва ҳолатлар талайгина. Шу тариқа, ўсмирларда бўладиган ўзгаришлар: ўз хулқ-атворини етарли даражада бошқара олмаслик, ўз эҳтиёжларини қондириш учун ҳаракатлар, юқори таъсирчанликнинг айрим ҳолатлари девиант хулқлиликка олиб келиши мумкин.

Девиант хулқ-атвор - жамиятда ўрнатилган ахлоқ меъёрларига мос келмайдиган инсоний фаолият ёки хатти-ҳаракат, ижтимоий ходиса бўлиб, ёлғончилик, дангасалик, ўғирлик, ичкиликтозлик, гиёҳвандлик, ўз жонига қасд қилиш ва бошқа кўплаб шу каби ҳолатлар ушбу хулқ-атвор хусусиятлари хисобланади.

Маълумки, ижтимоий меъёрлар ва улардан чекинишлар ҳақидаги қарашлар инсоннинг ижтимоийлашув жараёни билан бир вақтда пайдо бўлган. Қадимги халқларнинг диний-мифологик тасаввурлари, хусусан Миср, Ўиндинстон ва Хитой диний қонун-қоидаларидаги ахлоқий меъёрлар бу соҳадаги дастлабки қарашлар эди. Ушбу "қонунлар"да барча ҳуқуқлар инсонга худолар томонидан берилади ва қонун бузувчиларни худолар жазолайди, деб ҳисобланган. Бундай қарашлар дастлаб юон ва Рим файласуфлари асарларида ўз ифодасини топди.

XVII-XVIII асрларга келиб, Европада жамият ривожининг кучайиши, ахлоқ меъёрларининг христианча талаблари доирасига сиқмай қолди. XVIII аср мутафаккирлари ижтимоий меъёр ва ундан

чекиниш муаммосини янада чуқурроқ таҳлил қилдилар. Ш.Л. Монтескье, Ж.Ж. Руссо, Ч. Беккариа, К. Гельвеций, Д. Дидро, П. Гольбах, Морелли ва Ш. Фуръелар ўз илмий изланишларида ижтимоий меъёрлар, қадриятлар учун умумий бўлган қонуниятларни топишга интилдилар. XIX аср охирларида табиий фанларда эришилган илмий ютуқлар ижтимоий фанлар тараққиётига ҳам ўз таъсирини кўрсатди. Хусусан, социологияда ижтимоий меъёрдан оғиши ҳолатларини тушунтирувчи дастлабки таълимот, Э. Дюргеймнинг "аномия" гояси эди. Э. Дюргейм фанга ўзи киритган "аномия" атамаси орқали қонунчиликни, қонунларни тан олинмаслиги ва уларга амал қилинмасликни тушунади.

Инсон тарбиясида энг биринчи ва энг муҳим ижтимоий назорат институти бу - оиласидир. Отана фарзанд тарбиясида ва баркамол авлодни шакллантиришда асосий қалқон вазифасини бажаради, Демак, соглом оила муҳитининг ўрни бола учун ахамияти каттадир. "Бола туғилган кунидан бошлаб оила муҳитида яшайди. Оилага хос анъаналар, қадриятлар, урф-одатлар бола зуваласини шакллантиради. Энг муҳими, фарзандлар оиласидай ҳёт мактаби орқали жамият талабларини англайди, ҳис этади". Инсон хатти-ҳаракати, хулқ-автори ва фаолиятини таълим муассасалари, маҳалла, меҳнат жамоаси, умумдавлат миқёсида эса, қонунни муҳофаза қилиш органлари (суд, прокуратура, милиция) ҳам назорат қилиб боради ва ушбу шахсга нисбатан ижтимоий назорат институтлари вазифасини бажаришади.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, хулоса қилиш мумкинки, болаларда тарбиянинг бузилиши ва хулқ оғишининг ижтимоий сабабларини ўрганиш, жамиятда соглом муҳит яратиш ҳамда вояга етмаганлар ўртасида қонунбузарликларнинг олдини олишда муҳим ҳисобланади. Бундай муҳим ижтимоий масалани ҳал этиш инсоният ва кенг жамоатчилик учун бир қатор ижтимоий тадбирларни амалга оширишни тақозо қиласи ва турмушда юзага келаётган муаммолар, илмий жиҳатдан ўрганиш зарурдир.

Адабиётлар рўйхати:

1. Амбрумова А.Г., Жезлова Л.Я. О некоторых формах девиации поведения у подростков. // "Актуальные проблемы психоневрологии детского возраста", М., 1973. -С. 26-31.
- 2? Умаров Б.М. "Ўзбекистонда вояга етмаганлар иноятчилигининг ижтимоий-психологик муаммолари" мавзусидаги докторлик диссертацияси. - Т., 2009.
3. Астемиров З.А. Уголовная ответственность несовершеннолетних (социальнопсихологический аспект). // "Государство и право", 1970, №1. -С. 67-71.
4. Ганишина И.С. Неблагополучная семья и девиантное поведение несовершеннолетних: Учебное пособие. - М.: Издательство МПСИ, 2006. -С. 345.
5. Змановская Е.В. Девиантология (психология отклоняющегося поведения). - М., 2007, 4-ое изд. -С. 285.
6. Личко А.Е. Психология и акцентуация характера у подростков. - Л., 1983. -С. 125.
7. Шнейдер Л.Б. Девиантное поведение детей и подростков. - М.: "Академический Проект"; "Трикста", 2005. -С. 336.
8. Умаров Б.М. Болалар ва ўсмиirlарда хулқ оғиши келиб чиқишининг ижтимоий психологик сабаблари. // "Психология" журнали, 2011. 4-сон. -30-34-б.
9. Нормуродов Ф. Вояга етмаган қонунбузар ўсмиirlарни тарбиялашда оиланинг роли. // "Педагогик маҳорат", 2006, 1-сон. -34-36-б.

фикрларини доимий равишда ўрганиб бориши шаклини ишлаб чиқиши ва ишга тушириши. Ушбу шакл натижаларини форумлар, конференциялар, тақдимотлар ва учрашувлар доирасида фаолият юритаётган потенциал инвесторларга тарқатиш лозим.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

- 1.Чернышева Л.А. "Особенности привлечения и стимулирования иностранного инвестирования". 2016 йил. 87-бет.
- 2.Игнатенко Н.В. "Особенности процесса привлечения иностранных инвестиций". 2016 йил. 57-бет.
- 3.Бирка М.И. "Сущностная характеристика прямых иностранных инвестиций". 2012 йил. 301-бет.
- 4.Качур Р.П. "Прямые иностранные инвестиции и их влияние на реальный сектор экономики". 2012 йил. 249-бет.
- 5.Давлат статистика қўмитаси. Кириш тартиби: [<https://stat.uz/uz/press-slushba/novosti-uzbekistana.>]. (Кўрилган сана: 09/04/2020)
- 6.Худавердиева В.А. "Стратегия привлечения иностранных инвестиций в экономику". 2014 йил. 62-бет.

Интернет сайтлар.

www.stat.uz - Давлат статистика қўмитаси.